

11
СВЯТАТА
МАТРИЦА СРПСКА

БИРЧАНИИ ПЛПЈА

ОБОРЕНЕ

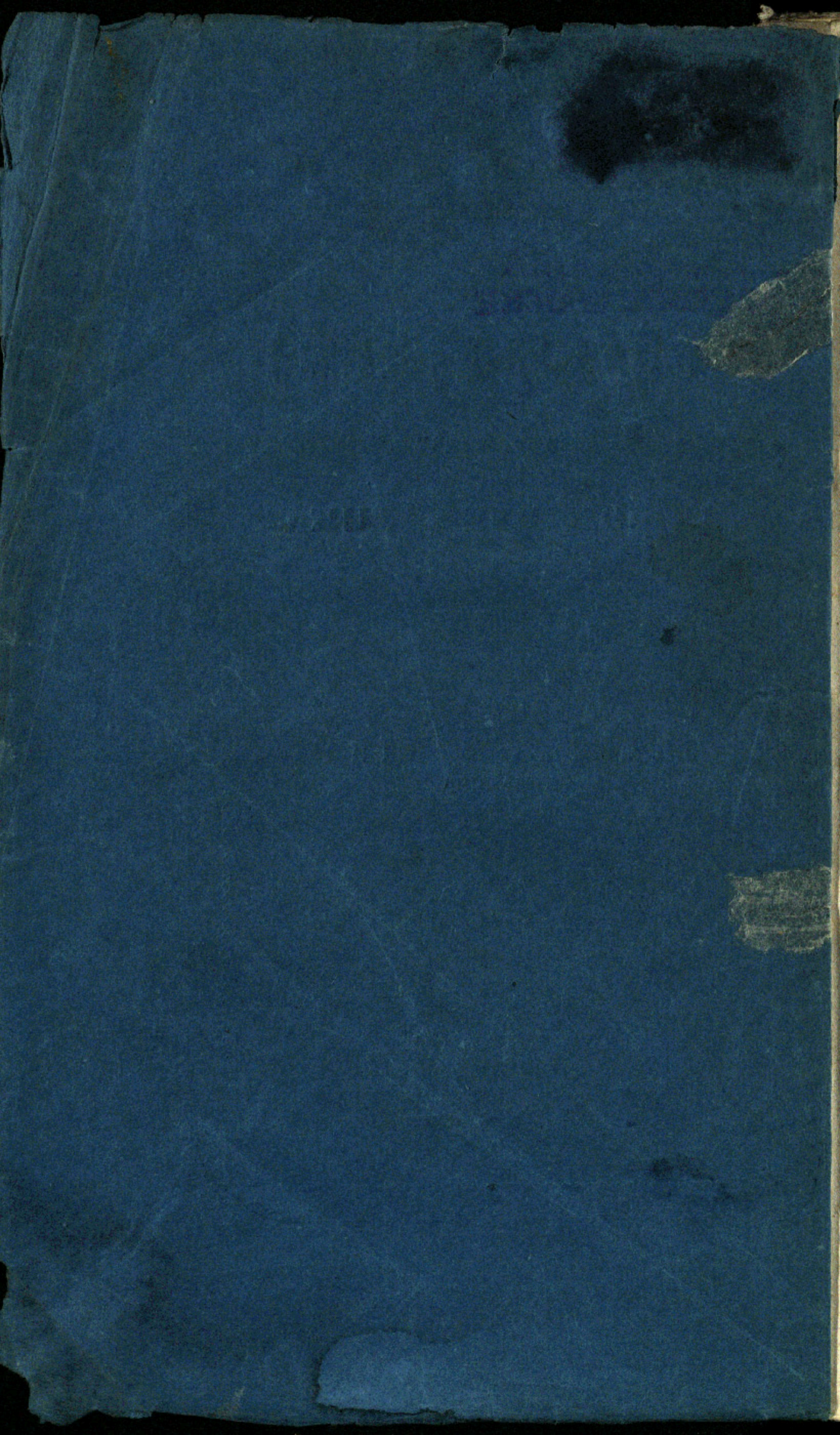
ИЗПОД МЕЂЕДНИКА

Иа српска

ЈОКСИМА НОВИЋА

ОТОЧАНИНА.

У НОВОМ СЛДУ,
ЕПИСКОПСКА ПЕЧАТЊА.
1862.

Р. С. Ср 11 830 .1

РД 556

206 В 135

БИРЧАНИН ИЛИЈА

СВОРШЕНЪ

ИЗПОД МЕЂЕДНИКА.

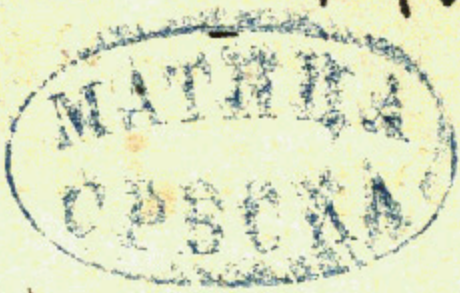
Из српства

ЈОКСИМА НОВИЋА
ОТОЧАНИНА.

~~БИБЛИОТЕКА~~
МАТИЦЕ СРПСКЕ

19. 721

У НОВОМ САДУ,
ЕПИСКОПСКА ПЕЧАТЊА.
1862.

АННУИТИВЪ

ГОДА

ВЪ ГОДАХЪ СЪ 1862 ПО 1870

ИЗДАНО

ВЪ ГОРОДѢ САНКТПЕТЕРБУРГѢ

ВЪ ТИПОГРАФИИ

Handwritten signature

1871

ВЪ ГОРОДѢ САНКТПЕТЕРБУРГѢ

ВЪ ТИПОГРАФИИ

1862

ПОСВЕЋУЈЕ СЕ
ПРЕСВИЈЕТЛОМ ГОСПОДИНУ
НИКАНОРУ ГРУЈИЋУ
ПРАВОСЛАВНОМ ЕПИСКОПУ.

ГОБЕРНАТЕ ЦЕ

ПРЕДНИКЪТОУ ТОУ ЧОУДНА

ВЪНЪШНОУ ЛЪДНА

ВЪДОСТАВНОУ КИНОУ

Путујући од Васојевића дођем у Колашин
 гђе се придружим четворици Турака, који пу-
 товаше на своје тимаре и спахијлуке, што
 имађаху по Осату и по Спречи у Босни. До-
 шавши шњима до Дрине према Рачи манасти-
 ру, оставим их и пријеђем у Србију. У Рачи
 се најприје састанем са неким старцем Нова-
 ковићем, оцем покојнога Хаџи-Мелентија, који
 је ту дуго вријеме калуђеровао и био Архи-
 мандрит. Старца сам нашао код цркве до ол-
 тара на једном побушеном гробу сједећа. Са-
 ставши се шњиме и познавши се, каза ми се,
 ко је и да му има много година — око 106 —,
 јер му је, рече, уз Кочову крајину било преко
 60. Тако разговарајући се каза ми, да је то
 гроб оборкнеза Бирчанина Илије. Чувши ја за
 то јуначко име, запитах га: еда ли је он поз-
 навао Илије, и одкуд туде Илијин гроб, кад ја
 судих, да је он по некој пјесми погинуо на
 мосту Колубарском код Ваљева? Старац ми ли-

VI

јепо приповједи: како се Илија павио са си-
ном његовим Хаџи-Мелентијем, како је њега као
оца више пута и у руку љубио, како је Илија
ту у манастиру умрљо, од ноге полежавши пре-
ко три мјесеца дана; „а што,“ вели, „рече за
спјесму, да је Илија тамо негђе погинуо, то зар
људи не знадоше, како се то догодило, а дов-
наваше, да је Илија ишао покојноме кнезу А-
лекси Ненадовићу тамо на састанак поради до-
говора, гђе је сиромах Алекса и погинуо, али
је Илија јуначки Турску засједу разбио и по-
губивши Ибрахим'-бега Видаића, сретно до-
надомак Раче дошао, пак ту под њим падне
крљат и притисне му тако лијеву ногу, да је
ногу ишчашио и у кољену и у чланку до сто-
пале, те сам га ја на два вока на колима о-
вамо довезао, гђе је лежао и умрљо, и овђе је
укопан.“ — Тај ми је старац казивао за Или-
ју, како је био необичан човјек и велики ју-
нак, како су га се Турци бојали, и везири од
њега зазирали, како је само он емјео убити
Турчина, пак да му не ма ни питача, а нек-
моли суда.

Ја сам знао за Илију и отприје, и био сам наумио, да му не останем дужан за заслуге и за његово велико јунаштво, али сам имао и попречих послова, које ми ваљаде радити, пак је и због других којекаквих недоскучица остао Илија чак до године 1853-е. Те се године састанем са Г. садањим владиком Грујићем у Карловцима, и разговарајући се о нашим земљама и о нашем народу, како су под туђином, како се немилице газе и тару, те све на горе спадају и упроцашћују се — дође ријеч те се поведе и о Илији. Г. владика ми приповједи, како је чуо од једног Грабовчанина из Вардинске крајине, који је у оној чети хајдучкој био, што је засјела у Краљевој Гори и чекала Илију, кад понесе јеминлук у Травник везиру, те хајдуке мало застиди и пренесе преко земље благо онако јуначки, као нико до онда. То ми је исти Господин онако приповједио, да се видјело, да му говор оно тумачи, шта му осјећа право и честито срце у Српским грудима. Ту ме исти Господин као честит добромишљеник и прави поштоватељ народне изврсе-

ности обрну, да се таки латим Бирчанина Илије, кога сам још оне године и спјевао био. Али томе моме рукопису не бијаше суђено, да на свијет изађе, јер пропаде некако у новинарници г. Медаковића, да му никако не могосмоући у траг. Јамачно се ја не бих латио био по други пут узимати гусала у руке и пјевати Бирчанина Илију, да не бјеше опет Г. владике Грујића, који ме наговори, да га и опет пјевам; те се ја тако г. 1860. наново латим, и колико ми је остало у глави од првашњих пјесама, а нешто и додавши, али све по ријечима старца Новаковића, наново саставих мога Бирчанина овако, како га сад ево у овој књижи. Је ли овај бољи или лошији од онога првога, што га нестане, ја не умијем казати, тек је једна и иста прича. Дакле је овај Бирчанин Илија сад на свијет изишао само Г. владици Грујићу за хатер, коме га ја ево свесрдно и посветих.

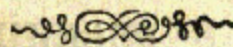

Ј. Н. О.

БИРЧАНИН ИЛИЈА

И

ЋУРТА ХАРАМБАША.

Од како је горе Међедника,
И од кад се за хајдуке знаде,
Од времена Старине Новака,
Не бијаше жешћега хајдука,
Од јунака четобаше Ћурте. 5
Он узапти Босну и Србију,
Све узапти зулумћаре Турке,
А закрили браћу Србадију.
У Ћурта је силна чета била,
У чети су тридест и два друга, 10
Све силнији један од другог:
Први бјеше Бјелопољац Лођо,
Што је дивске снаге и узраста,
Исто срца ка' стари јунаци;
Други бјеше Колашинац Прело, 15
Исто стасит но онижи малко,
А онака и срца и снаге;
Митар Ногић трећи јунак бјеше,
Старовлаше на очима мало
И жураво, ал' је огањ живи, 20

Бирчанин Илија.

1

Никоме се уклонити неће;
 Још ти кажем Црнобарца Станка,
 И до њега Нинковић' Јовицу,
 До Јовице Латковић' Јована,
 Сва тројица како жеравица; 25
 Четеције лошег не бијаше.
 Чета им је дична и поносна,
 Што имаде онаких јунака.
 Над свијем је четобаша Бурта,
 У свачем је бољи и вренији 30
 Од свакога подручника свога,
 Е сваки се стиди и слуша га.
 Што се пјева и приповиједа
 За јунака Старину Новака,
 Да глас даде и препаде Турке, 35
 Те нестало кесеција било,
 Зулумћар се нигђе не чујаше,
 А Хришћани подизаше главе,
 И Новака свако благосиља,
 Е опрости сиротињу мука: 40
 Све од онда до овога доба
 Не бијаше хајдука јунака,
 Да четујућ' замјени Новака,
 Као Бурта, кад с' лати оружја,
 Те на зулум скочи, ускочивши; 45
 А имаде памети и снаге,
 Те му круто, те му срце стално
 Поплашити ништа не могаше,
 Ни престравит' убојничке душе.
 Честит бјеше домородац Бурта, 50
 Србин прави, јуначки се влада,

Своја муна и невоља тешка
 Не може га тако наљутити,
 Ожалостит', нити пресвојити,
 Као мука и невоља тешка, **55**
 Кад на браћу на Србе наиђе,
 Што је Срба по земљи Србији
 И по Босни и Херцеговини,
 То је био закрилио Ђурта,
 Сакрит' му се не могаше кривац, **60**
 Што на њ Српско око заплакало,
 Свуд се јунак на невољи нађе,
 Јер је муку надјуначит' кадар,
 Избавити брата невољника,
 Што бијаше по земљи Србији **65**
 И по Босни и Херцеговини
 Омањијех хајдучкијех чета,
 За сваку је харамбаша Ђурта
 Дознавао и рукова' њоме;
 Очи су му свуда допирале, **70**
 Е Српство му не слазаше с ума,
 Он се часом створи у Подримљу,
 Исто тако, брате, на Тимоку,
 У Косову и у Метохији,
 Браничеву и Крајини љутој; **75**
 За њег Рисан и Биоград знаде,
 У по дана у чаршију дође
 Међу Турке, кад се не надају,
 А ништу га по планини Турци,
 По издаји, и по јатацима, **80**
 И уцјену за главу му дају,
 Тол'ко злата, колико је тешка.

Кад им јунак сам на ноге дође
 У својему руху хајдучкоме,
 А ласно га познавати бјеше **85**
 По јуначком погледу и стасу,
 По слободну ходу и ријечи,
 Погледује Турчин на Турчина,
 Очима се договорно храбре;
 Ал' је мука уд'рит' на јунака: **90**
 Ово игра, а задрхће рука,
 Нико у се поуздања не ма.
 Злослутно је збиља кидисати,
 Кад помишља, да му игра глава.
 Зец је мали, а лашње се гађа **95**
 Од међеда љута и дивљака.
 Бива некад, али поријетко,
 Кукавица дохака јунаку
 Из потаје и из пријеваре,
 Но очима згледали се ни су. — **100**
 Од Бурђева до Митрова дана
 Жив је хајдук, ништа му не смета.
 Но хајдуку ништа не помаже
 Мудра памет ни јуначко здравље,
 Кад ударе слане и шњегови, **105**
 Те се на јад гора преођене
 Меште листа ледом и снијегом,
 А топлотом изневјери сунце,
 На маину буре подигну се,
 Пак се створи и по љету зима, **110**
 Те и звијер завјетрине тражи,
 Да се склони од жестоке смрзли,
 Што ј' мучнија од глади и жеђи;

Та и није на зими јунака.
 Ни Бурти се не могаше ино, **115**
 Ни његовој чети поноситој,
 Кад је јесен наступила мртва,
 Те оголи поље и планина,
 А удари снијег по студени,
 Већ он рече својој дружиници: **120**
 „Браћо моја силна хајдучијо!
 „Остави нас јуначко вријеме,
 „Неста оре, пак ни воље нема
 „До Бурђева рока јуначкога.
 „Митров дан ће сјутра осванути, **125**
 „Зимње доба, е снијег попраша,
 „Рок сеоби и нашем растанку
 „Од нашијех милијех планина
 „И слободе, како Бог је даје.
 „Ја сам вам се, браћо, побринуо **130**
 „Гђе ће који презимити зиму,
 „А да буде рахат и на миру,
 „Ка' на своме да је достојању,
 „И да знаде један за другога,
 „И да чује, и по жељи виђа; **135**
 „Око себе све ћу саставити
 „По селима око Љубовије,
 „Украј Дрине око Сребрнице,
 „Те чаршија биће нам на руци,
 „Да набаља, шта ком потребује, **140**
 „Да за паре своје не кубури,
 „Нити жели, нит' за чим да уди.
 „Али прије но спаднемо доље,
 „Отидемо сваки зимовнику,

- „Ваља нам се, браћо, прохесапит' 145
 „По хајдучком обичају старом.
 „Подмир'те се међу собом овђе:
 „Кад сиђемо тамо међу људе,
 „Да се који не срамоти ружно,
 „Кривећи се и правдајући се. 150
 „Што је кавге и што је хината,
 „Нек остане под снијегом овђе.
 „Овог љета добре оре бјеше,
 „Изобила свачега имамо,
 „Осим свега по три оке злата 155
 „Сваком брату дијел је у новцу,
 „Све дукату Турекоме плијену.
 „По потреби понесите блага,
 „Шта ком' треба, нек' за паре купи,
 „На остави нека вам сувишка; 160
 „За свакога нека сваки знаде,
 „Колико је и гђе оставио.
 „Ако коме суђен часак дође,
 „Те по вољи Божијој премине,
 „Да му јатак не затоми блага, 165
 „Но дружина да га подијели,
 „Што га главом задобила шњима.
 „Тек толико харча понесите,
 „Да у другог ништа не иштете,
 „Ели трошка 'нако не имате; 170
 „Од Митрова до Бурђева данасти,
 „Ја се сваком старам за зимовник,
 „Намирићу часно и ваљано
 „Све јатаке за браћу хајдуке.
 „Како рекох, тек међ собом само 175

„Намир’те се и изравнајте се,
 „И оставе ваше наредите.
 „Још вечерас ваљаће нам сићи
 „Бога молећ’ до Раче бијеле
 „На благосов на свето вечерње,
 „Тамо ћемо сјутра светковати
 „И код свете благовати цркве.“
 Кад то зачу хајдучија млада,
 Ка’ из једног грла повикала:
 „Поглавице, харамбаша Ђурто!
 „Не брини се нама погоднима,
 „Е немамо кавге ни хината,
 „Ни међ нама каква дуговања,
 „Не смета нам ништа на свијету
 „Ни братимству нити пријатељству.
 „И оставе ми смо наредили
 „По нашему обичају старом;
 „Готови смо камо хоћеш поћи.“
 То рекоше, пак сви показаше
 И својему харамбаши Ђурти
 Местимице оставе хајдучке
 Тад и Ђурта пећину показа
 Својој браћи, гђе остави благо,
 Што претиче њему ове зиме,
 А уза се што носити не ће.
 Кад се тако послушали били
 Договорно, ка’ браћа јуначка,
 Тад стадоше на молитву свету
 И вишњем се Богу помолише,
 Пак дигоше бијело шаторје
 И на своје мјесто оставише,

Нека чека чету до Бурђева,
 Да је опет по године брани
 Од ведрине и времена љута.
 По шаторју латише с' огњишта, **210**
 Покрише их, огањ утрнувши,
 Заклонише шумом и павитом
 Од мочари, да их не поквари,
 Ели опет хоће требовати
 Горској чети ватра на ватришту. **215**
 Кад су тако наредили били,
 Са гором се својом опростише,
 Запјеваше сви једногласице:
 „С Богом, мила горо и планино!
 „По невољи сад се растајемо, **220**
 „Да с' по срећи опет састанемо,
 „Да нас примиш боље и честите,
 „Докле мене мука и кимпија,
 „И докле се преобучеш листом,
 „Црна земља травом и цвијетом, **225**
 „А закука кукавица сиња,
 „Учини се ора за хајдука;
 „Ето и нас на ова кућишта,
 „Гђе слобода царује јуначка,
 „А до Бога није старијега, **230**
 „Те не има ни киња ни мука,
 „Ни подручја ни тирјанске власти,
 „Већ слобода ту је и једнакост;
 „Тек врсноћа надманује само,
 „Лошији је покоран бољему.“ **235**
 И почем се тако опростише,
 Опростише, пак се наврсташе,

Бацише се доље низ планину
 За својијем харамбашом Ђуртом.
 Како да се снијег зажељео, **240**
 Тако пада, тако сипа силно,
 Да у часу гора побијели,
 А бура му хуком посвирује
 И сметове по друмовим' гради,
 Путницима отежава пута. **245**
 Кад су страном на по горе били,
 Добра срећа њима придлази,
 Кроз снијег су назрели хајдуци,
 Да се крећу већ и горски вуци,
 Што станују како и хајдуци **250**
 Поступајућ' за тором и храном,
 Љетујући по гори зеленој,
 Кад станови пукну по планини,
 Зимујући доље око села,
 Кад торови дома преберу се, **255**
 Те у гори понестане мрса,
 Ван дивљачи мучна zaloгаја.
 И вукове окупила зима,
 Ишћера их из свог завичаја.
 Седамнаест на броју бијаше, **260**
 Спуштају се како и хајдуци
 Низ планину један за другијем,
 И путују једни крај другијех,
 Не плаше се једни од другијех
 Ка' другови једномишљеници, **265**
 А противним духом не задишу,
 Те нијесу никад противници,
 Један другом никада не смета.

И никад се није догодило,
 Да вукови уједу хајдука,
 Нити хајдук да убије вука. 270
 Бивало је и догађало се,
 Један другом да од вајде бива:
 Нема хајке, што вукове гања
 По планини, гђе има хајдука, 275
 Ели хајка сиротиња раја,
 Засједају Турци господари,
 Што с хајдуцим' у љубави нису:
 Ево данас од вајде су вуци
 Хајдуцима, добри калаузи 280
 Низ планину сметом и снијегом,
 Гђе им бура завалила пута,
 Да слијепо не нагазе сами
 На јаруге, што су под снијегом,
 Да их пропаст не прогута живе. 285
 Вук је бистар, а оштра је уха,
 Е близу је земље, пак дочује,
 Гђе се снијег у сметове слаже,
 Те он мине рупе и думаче
 И обиђе свашто необично. 290
 Сад путују како и хајдуци,
 За старијим млађи поступају,
 Побратиме, једнаким кораком,
 Е у стопу један другом стаје,
 Те не има до циглог једнога 295
 Од седамн'ест вучијега трага
 По цијелцу низ планину страном,
 За вуцима присташе хајдуци,
 Спуштају се низдолицом трагом

Крај Заглавка и крај села Дуба, **300**
 Код Пилице Рачу прегазаше,
 Свратише се цркви манастиру,
 А Дрини се отискоше вуци,
 Да обиђу, да промукаете,
 Да надгледе торове Подрињске **305**
 С обје стране, гђе су у лужини,
 Да и они стану на зимовник,
 Када дође харамбаша Ђурта,
 Са јуначком својом дружиницом
 Рачи цркви на Рачи ријеци, **310**
 Дочека га Хаџи-Мелентије,
 Архимандрит, старјешина красна,
 Ка' доброга госта приложника;
 Са свијем се у образ пољуби,
 А сви њега у бијелу руку, **315**
 И остала браћа калуђери
 Дочекаше хајдуке јунаке,
 Што прилажу цркви и помажу,
 И од сваког зулума је бране.
 Ту су гости ка' у дому своме **320**
 У великој оној хоџаклији,
 Што је згодна од студени зими,
 Е велике ватре су у њојзи,
 А дугачка и широка бјеше,
 Те и пуно примаше свијета, **325**
 Да се смјести, да је рахат красно,
 А да нико никоме не смета,
 Хајдучија ту се разузуриса,
 И по вољи рахат учини се,
 Изува се и распасује се, **330**

И свлачи се и преоблачи се,
 И обућу преобува суху,
 И опет се опасује пасом,
 И снажи се, чешља и умива,
 И свијетло прегледа оружје. **335**
 Тад одоше у бијелу цркву
 По молитви и светом вечерњу,
 Дариваше, приложише цркви,
 Сваки хајдук по десет дуката,
 Четобаша стотину пунијех. **340**
 Пак стадоше опет на молитву,
 По молитви сједош' за вечеру,
 Да благују, кад су светковали.
 Частеше их оци калуђери.
 И добријем и јелом и пивом, **345**
 Како ваља Српски и господски.
 Кад је вољу отворило винце,
 Те здравице потекоше редом,
 Неко пјева, неко м' отпијева,
 Разговара и весели друштво. **350**
 Кад гозбинске пјесме испјеваше,
 Тад јунаци почеше јуначке
 Уз лијепе гусле јаворове,
 Од нашијех бољих и старијих,
 Како који на крајини бјеше, **355**
 И како је браћу опоштио
 И јунаштвом и честитим гласом,
 Те се пјева данас и помиње
 Као слава и народу хвала,
 Да му с' име заборавит' не ће, **360**
 Помињати свагђе до вијека,

Док је Српства на овом свијету,
 Никад Србо заборавит' неће,
 Свакад своје помињати старе.
 А кад су се сити начастили **365**
 И лијепо навеселили се,
 А некијем умор досађује,
 А некијем помало и пиво,
 Те зареди госте зијевање,
 Неким дријем очи поклапаше, **370**
 Те ваљаде санак боравити.
 Кад виђеше оци калуђери,
 Шта гостима ваља и требају,
 Донијеше ливадска сијена,
 Што мирише пољскијем цвијећем, **375**
 Простријеше пољаве по њему
 Како снијег од вуне бијеле,
 А по њима дивне шаренице,
 А везене јастуке узглавље,
 (Све је Српско предиво и ткање, **380**
 Све Српкиње и шију и везу,
 И прилажу светом манастиру)
 Што чувају оци калуђери,
 Кад им гости на конаке дођу,
 Особито гости приложници, **385**
 Те честиту постељу нареду,
 И намјесте мекано ноћиште,
 Да с' одморе и да проспавају.
 Кад постеље тако наредише,
 Ко је поспан, на одар се спушта, **390**
 Кога није санак савладао,
 Те г' не ломи мучна сусневица,

Ка' што бјеше Хаџи-Мелентије,
 Ка' што бјеше харамбаша Ђурта,
 Ка' што бјеше и Лођо и Прело, **395**
 Те су ради ноћцу прекратити,
 Е бијаше мрке до размета,
 Посједише димећ' из чибука,
 Кад и њима сан на очи дође,
 Попадаше сваки по одру своме, **400**
 Само Прело остаде на стражи,
 Пушку лати, а струку пребаци,
 Оде на двор, те да се прошеће,
 И да види, шта међава ради,
 И како је око манастира. **405**
 До по ноћи стражио је Прело,
 Од по ноћи до јутрења Лођо,
 А кад јекну клепало пред црквом,
 Све оживи, на ноге пођипа,
 Умива се, чешља и опрема, **410**
 Како ваља по закону своме,
 На јутрење да у цркву дође,
 У јунака дуга посла нема,
 Одмах су се опремили били,
 Пак одоше у бијелу цркву, **415**
 Молише се Богу истиноме,
 На јутрењу и на литурђији,
 И наворе часне обидоше,
 Кад из свете изађоше цркве,
 Ручано је веће доба било: **420**
 За готову софру посједаше,
 Напише се шљивове ракије,
 Мезете је погачом бијелом,

Уз погачу сиром и пастрмом, **425**
 Орасима и медом Липовцем.
 Почем су се тога насладили,
 Придолазе манастирски ђаци,
 И господски доносише ручак;
 Пуно бјеше тамо ђаконија,
 Како, брате, кад су гости драги, **430**
 А домаћин хоће и имаде
 На што своје госте дочекати,
 Бива мио, бива дочек красан,
 Да застиди госте са љубави.
 Хација је дочекао Ђурту, **435**
 Ка' потпору и обрану своју,
 Што могаше боље и милије;
 И како су један другом драги,
 Не би части не би гостовању
 Тако ласно краја учинили; **440**
 Али није четобаши Ђурти
 Тад до части ни посједа било,
 Већ што прије и о мање сметње
 Да намјести на зимовник друштво.
 Бистра глава Хација бијаше, **445**
 Види и сам, да се хити Ђурти,
 Досјети се, шта му је за вратом,
 Те он њему нешто напомену:
 „Знадем, куд ћеш, четобаша Ђурто!
 „Међава ти гору преузела, **450**
 „До Ђурђева тамо нема станка;
 „Намјеран си на зимовник поћи.
 „Остави ми три-четири друга,
 „Нек је нашој слободније цркви,

- „И јуначка нама разговора, 455
 „Да нијесмо без обране сами
 „У пустињи, гђе цијеле зиме
 „Нема госта пријатеља драга,
 „Да тек види, јесмо л' у животу.
 „Потрти нас могу напасници 460
 „По злој срећи до поста часнога,
 „Кад на закон пође свијет цркви.“
 Вели њему четобаша 'Бурта:
 „Могу, Хацо, теби оставити
 „Три-четири, кога хоћеш, друга. 465
 „Друштво ми је погодно и мирно,
 „Један другом завидјети не ће.
 „Ја сам сваком наша зимовника,
 „Али цркви кад потребно бива,
 „Нек остану четворица овђе. 470
 „Узми е реда, сви су ти ваљани,
 „Не бих ни ја знао изабирати,
 „Сви су храбри, сви су поуздани,
 „Преварит' се не можеш никако.“
 Тад Хација опет проговори: 475
 „Ништа није љепше ни красније
 „Од такова честитога друштва.
 „Ни ја данас обирати нећу;
 „Остави ми браћу најстарију,
 „Нек су рахат на узору овђе. 480
 „Код светиње код бијеле цркве.
 „На невољи нек су у невољи,
 „И нек славу Спасов-дану бране;
 „Е чудна су настала времена,
 „Покоља ће бити по Србији.“ 485

Ту остаде и Лођо и Прело,
 И остаде и Митар и Станко
 Код Спасовског Раче манастира.
 Но далеко нијесу одъ главе,
 У сусједству сви су зимовници, **490**
 Понеки се могу довикиват'.
 Гђе је слоге, ту је и погодбе,
 У погодбе поговора не ма.
 Тек Митров-дан преданише онђе,
 И још једну преноћише ноћцу; **495**
 А када је појутарје било,
 По ручку се четобаша кани
 Са осталом својом дружиницом,
 Да остави Рачу манастира,
 Пак Хаџији на походу каже: **500**
 „С Богом, Хаџо! Бог ће дати благи,
 „Да се опет на брзо видимо
 „У лијепој и срећи и здрављу.
 „Мотри мало на Пљесково, Лођо!
 „Турског села ближе не ма овђе. **505**
 „А сви, браћо, за менека знате,
 „Гђе ћу ове зимовати зиме,
 „Пак ако вам узатребам коме,
 „Подај хабар од друга до друга,
 „Ето мене прије но се надах.“ **510**
 То тек рече, пак се опростише,
 У лице се ижљубише онђе,
 Пак се диже пред дружином Ђурта,
 Право оде на брод Љубовији
 По најљућој бури и међави, **515**
 Највећему смету и снијегу.

- Хајдуци су ка' и горски вуци,
 Не говори ниједан ријечи,
 Прије би се распала стијена
 Од несретне необике љуте,
 Него што би хајдук јаукнуо,
 Е за јаук не имаде гласа;
 Незазоран јунак бити мора,
 И становит у невољи свакој,
 Ђурта браћу намјешћаше путем,
 Све код својих вјерних пријатеља
 По Осату и по Бирчу славну,
 Лијепо се браћа намјестила,
 Све по вољи бјеше изобила,
 Да презиме на узурну зиму,
 Кад се тако састарао Ђурта,
 Ка' честита чети поглавица,
 Сам отиде са најмлађим другом,
 Што ће скупа зимовати шњиме,
 У поносну варош Сребрницу,
 Побратиму бегу Сулејману,
 Што је Турчин Сребрнички забит,
 Не чуди се, побратиме драги,
 Горски хајдук што забиту дође
 На зимовник, ка' у своје дворе,
 Е они су пријатељи стари,
 И Турчин је Срба побратио,
 А Србо му примио братинство,
 Бег бијаше у невољи тешкој,
 Кад западе у хајдучке руке,
 Четобаши Станоју Главашу;
 Путуюћи Турчин из пуница

520

525

530

535

540

545

Из Љесковца са Мораве Бинче,
 Од свог таста паше Шашић' паше,
 Хајдуци су на њег ударили, 550
 Побили му момке и пандуре,
 Жива здрава њега ухитили,
 Јер су чули, зликовац је био,
 Хришћанлуку задавао јада,
 Сиротињу злоставио рају. 555
 Сулејман се откупити шћаше,
 Ал' Станоје није жељан блага,
 Већ је жељан крвничкијех глава,
 Откупа му осјећ' не хоћаше,
 Хоће Турке да заплаши њиме 560
 Силеције, кад на муке горке
 Пред свијетом Сулејмана баци
 У Осату у постојбини му,
 Те поручи харамбаша Ђурти:
 „Побратиме, харамбаша Ђурто! 565
 „Крвника сам чудна уловио,
 „Сулејмана Сребрничанина,
 „Гђе се никад ни надао није,
 „Из пуница кад се врати курва.
 „Кажу њега силна тирјанина 570
 „У тој Босни јадној и проклетој,
 „Он мишљаше само на те, добро,
 „Те лисовски провуче се тајно
 „У тазбину; за ме ни хабера
 „Не бјеше му, те паде у омче. 575
 „Догнаћу га тамо до тебека,
 „На муке га удри свакојаке,
 „Нек обумру тамо зулумћари

„Од нашега праведнога страха,
 Како рече, бега призајмио, 580
 Одагна га гори Међеднику,
 У Туртине додаде га руке,
 На својему нек му сенту суди.
 Јуначка се браћа састанула,
 Изгрлила братски и љубавно, 585
 И питала за лијено здравље.
 А кад Суља сагледао Турта,
 Размишљаше јунак свакојако:
 Страх за мало буде, пак и прође,
 Забораве г' зулумћари брзо 590
 Са освете грђих бива јада;
 Да м' поклони живот невољнику,
 Мож' да би се подобрио раји;
 Припознаће и зар захвалиће,
 Што му сужњу сад остаде глава 595
 Све за хатар оној сиротињи,
 Што ј' доселе Турчин злоставио;
 Откупити сад се не могаше,
 Пак да даде царевину благо,
 Никако га уцијенит' неће. 600
 Зато Турта с' Главашем вијећа,
 И каже му, шта је премислио.
 Станоје је разборита глава,
 Доброћуд је јунак и погодан,
 Одмах схвати, шта му хоћа побро, 605
 И одмах му вољу пофермао,
 Те му рече, како и требује:
 „Зато, брате, мене и не питај!
 „Бег је теби сужањ намијењен,

„Чин' од њега, шта је теби драго, **610**

„Рачуна ти нико искат' не ће,

„Ни какова одговора за њ'га.

„Сада и ја находим у глави,

„Да је боље, да га пустиш жива.

„Турчин забит може припознати, **615**

„Укинути зулум у подручју,

„Сиротињи свагђе олакшати.

„Ако л' курва свјеровати не ће,

„Биће сретних и несретних дана,

„Зар невјера одржат' га не ће, **620**

„Да се баши и пркоси правди.”

Кад су браћа тако углавила,

Зовну 'Бурта бега Сулејмана,

Те је њему 'вако бесједио:

„Болан, брајко, да од Бога нађеш! **625**

„Зашто мучиш лошије од себе?

„Шта си жељан, шта л' ти мало бјеше

„У онакој слави и богаству?

„С пугте власти и са мучна блага

„Ван памети бјесниш и лудујеш, **630**

„Све што радиш, силимице бива.

„Би л' нашао у подручју твоме

„Живе душе, да ти добра жели?

„Има л' кога, да му тежак ниси,

„Осим Турског господства и глоба, **635**

„С горопадне силе, безакоња?

„Видиш, силан, шта си дочекао,

„Да ти суде у гори хајдуци!

„Што с такијех куће раскопасмо,

„Остависмо наше родитеље, **640**

„И родбину и све пријатеље,
 „Е нијесмо могли подносити,
 „Ни гледати више по свијету
 „Од великог стида и вазора,
 „Шта чините, како злоставите
 „Хранитеље, сиротињу рају.
 „Ако има још искрице правде
 „У твојему срцу, каменоме,
 „И сам себи за злочинства суди:
 „Шта сад треба, да ти ми хајдуци
 „Учинимо за све опачине?
 У чуду се бег Сулејман нађе,
 Мора за зло да зло себи суди.
 Лагати му вајде не бијаше,
 Е покор му са кривице грдан
 На њег вику подигао страшну,
 Оправдати не да се злочинство,
 Јер од Бога узрока му не ма.
 Бег Сулејман мучи се, и мучи,
 Док је био на једну смислио:
 Зао бијох, зло ме минут' не ће,
 Боље ми је данас по истини
 Сам да себи пред свијетом судим,
 Него да ме коре Влаеси сами,
 И на већу да ме муку мећу.
 Тако смисли, 'вако проговори:
 „За право је, четобаша Ђурто!
 „Свакојако да ме намучите,
 „Јер је моја голема грјехота,
 „Што пробија седмера небеса,
 „И вапије до Бога вишњег,

„И зове га доље на освету,
 „За кривице да ми се освети
 „Пред свијетом, што га уцвијелих
 „И што ме је зато проклињао. **675**
 „Ето данас стигле су ме клетве,
 „У руке ме твоје донијеше,
 „Кад Бог рече, да ми сада судиш.
 „Ни на што се отпирати не ћу,
 „Ни бацати на другог кривде,
 „Да ме мучиш и недјељу дана,
 „На мјехове да ме гулиш жива,
 „И заљеваш смолом и оловом
 „Све пријесне ране по тијелу,
 „Пак удараш под нокте мишчавље, **685**
 „Клијештама да ми усијаним
 „Сисе чупаш из живијех груди,
 „И с мишица да ми кидаш месо,
 „Најзад очи да ми вадиш живу,
 „Све бих муке халалио, Бурто, **690**
 „А никако не бих помислио,
 „Да ми чиниш неправо и криво.“
 Горски хајдук ласно не вјерује,
 Још он куша и Турчина пита:
 „Што, Турчине, наново гријешиш? **695**
 „Како смијеш Бога помињати
 „На злорека на нечиста уста?
 „Зар се данас можеш покајати,
 „Поправити и зло исправити,
 „Баш да мучиш муку до вијека? **700**
 Но Турчин му добро одговара:
 „Не помињем Бога незнабошки,

„Већ помињем по закону моме :
 „Да ми суди на овом свијету,
 „Да ме mine и Араф и Закум **705**
 „У пакленом Џенем-гаку страшном!
 „Што ме питаш за неко кајање,
 „И бих ли се мога' поправити,
 „Исправити зар моја злочинства,
 „Послушај ми ријеч истиниту : **710**
 „Ничим тебе понудити не ћу,
 „Ни откупом ни хатаром јаким,
 „Већ ако ћеш мени вјеровати,
 „Пусти мене за годину дана,
 „Може бити кајати се не ћеш. **715**
 „Никако се теби клети не ћу,
 „А ништа ти обећати не ћу:
 „Ни да ћу се како поправити,
 „Ни кривицу коју исправити;
 „Но ево ти вјере и ријечи, **720**
 „У данашњи данак до године
 „Хоћу ти се повратити амо;
 „Онда чини, шта је теби драго
 „По владању, поступању моме.“
 Јунак бјеше харамбаша Ђурта, **725**
 Пак јуначки и мисли и ради.
 Пусти бега двору бијеломе,
 Ни рјечице више не рекавши,
 До једино да свјерује само.
 Истина је, што говоре људи : **730**
 И злочинац мора човјек бити;
 Ко је сплетен, ко је кукавица,
 Сметењак ће бити довијека,

Ни злочинац од њега не бива,
 Од жестока буде и противник **735**
 И пријатељ добар и потребан;
 Ко ког воли, па омрзне на њ'га,
 Може злотвор да постане страшан.
 По злу добро познаје се само,
 Исто зна се по доброту злоћа; **740**
 Понабашка не б' ниједног било.
 Но да видиш бега Сулејмана,
 Кад у своју Сребрницу дође,
 Радују се сви зликовци Турци,
 А Хришћане мука ухватила, **745**
 Е пукло је било по свијету,
 Да је пао у хајдучке руке;
 Хришћани се радовали били,
 Да се више повратити не ће,
 Е хајдуци вребају одавно, **750**
 Да добију силецију само
 И опросте њега сиротињу.
 Турци су га ожалили били,
 Е мислише: даље никада га,
 А данас им изненада дође. **755**
 Али су се преварили љуто,
 Побратиме, и Срби и Турци.
 Бег Сулејман други човјек бјеше,
 Изнебуха другу окренуо:
 По подручју што знаде Турака, **760**
 Да су лоле, да су цицвараши,
 Зулумћари и беспосличари,
 Те не раде, ни штогођ зараде,
 Већ мукташи с туђе муке живе,

Све искупи изјелице листом **765**
 И учини сургун до једнога;
 Пак чардаке житне отворио,
 Вас десетак поклони свијету
 И захрани сиротињу гладну;
 Још по свему својему подручју **770**
 Забит викну по телалу своме:
 Да сељаци Турчина свакога,
 Који дође без забитска знања,
 Те његова обиљежја не ма,
 Силом свежу, пред њега доведу, **775**
 Да га пита, куда се поскита,
 И табане да му тескерише.
 Тако забит ослободи рају,
 Те нестаде силе и невоља,
 Упути се лијен на посао, **780**
 Кад загладни, те круха заради;
 Јер је сељак тешко дочекао,
 Да одбије клете муктације.
 Све се томе зачудило живо,
 Како се обрнуо забит, **785**
 Те Хришћани гоне јарамазе,
 Напаснике, насртаче Турке,
 Повезане пред забита вуку,
 Који суди свакоме по правди.
 Није прошло тек вријеме кратко, **790**
 А глас пуче свуд по околицу,
 Зачуло се и подаље малко,
 И у гори дочуше хајдуци:
 Бег Сулејман како с' подобрио,
 И Хришћанлук како г' благосиља **795**

А када се година наврши,
 Оде Турчин по ријечи Ђурти,
 Донијео свакојаког дара:
 Господскога руха и оружја,
 Донијео пива и јестива, **800**
 А најбоље што је донијео,
 Бјеше тридес'т главнијех Србова,
 Што дођоше, да се моле Ђурти
 За свог бега, данас добротвора,
 Да га ропске опрости ријечи, **805**
 И поклони живот и слободу.
 Одмах каил томе Ђурта бјеше,
 Опрости га ропства несретнога,
 Опрости му свако дуговање,
 Да већ зато разговора не ма. **810**
 А кад виђе Сребрнички забит,
 Како хајдук поступаше шњиме,
 Турчину се нешто ражало,
 У њему је срце проплакало,
 И овако проговори Ђурти: **815**
 „Зар такви бјеже у хајдуке,
 „Одбију се од својијех кућа,
 „Постојбине и од завичаја,
 „Да по гори ван свијета живе?
 „А држе се истине и правде, **820**
 „Како вазда Бог заповиједа,
 „Хајде, Ђурто, да се побратимо,
 „У мен' брата рођенога не ма,
 „Ти ми буди меште рођенога.
 „Хајдуковат' више не треба ти, **825**
 „Ни овијем, што у тебе гледе;

- „Све ћу, брате, удомит' лијепо.“
 'Бурта му је примио братинство,
 Пак је бегу 'вако говорио:
- „Видиш, побро, да ти и не кажем, **830**
 „Ове страшне муке и злопате,
 „Што подноси јадна сиротиња.
 „Тек си забит у маленој власти,
 „Пак си пуно добра учинио.
 „Ја да шта би везир већил царски **835**
 „Кадар био, кад би човјек био,
 „Учинити по свом пашалуку,
 „Гђено суди, како и цар суди?
 „И шта ли би они људи царски,
 „Што их девлет прати по свијету, **840**
 „Но да виде, пак да њему кажу:
 „Како држе земљу царевину
 „Учтуглије његови већили,
 „Како ли је сиротињи раји,
 „Како ли је јадном вергијашу, **845**
 „На што плаче, на кога л' се тужи,
 „Да престане плач и јадовање,
 „Нека оштра стигне кривце правда!
 „Од отога ништа, брате, не ма,
 „Јера Турци све остају Турци, **850**
 „Један другог и крије и брани,
 „И ако је гори од звијера
 „Хришћанлуку ка' и вергијашу.
 „С Турчином се не мож' прети раја,
 „Е не има ни суда ни правде, **855**
 „Гђе кадија сједи на мешћеми,
 „А Турчину вјерује се само,

- „И суди се по вољи тирјанској.
 „Ја да шта би, побратиме, било,
 „Да још није 'вакијех хајдука? 860
 „Ев' понешто препадају с' Турци,
 „Е понеког, кад до згоде дође,
 „Заварчимо, мало поплашимо,
 „Те му није сербез по народу,
 „Гђе се чује за чету хајдучку, 865
 „Да с' онуда врза, ја станује.
 „Не ће Турчин пријатељовати,
 „Ван Турчина, никоме другоме;
 „И прије ће не стати Турака,
 „Но одљуди што ће с' уљудити. 870
 „Томе није ни вјера ни закон,
 „Већ онако само срце криво.
 „Отац сина од бешике квари,
 „И да на крст мрзи обучава;
 „А кад синчић пође по сокаку, 875
 „Бабо г' учи, да купи бусење,
 „Да се хита, и да Влаха бије;
 „Те га на крст од малоће храбри,
 „Да упамти и тако се влада,
 „Да он на крст смије насрнути, 880
 „А Хришћанин да триљети мора
 „Како хајван и подлога Турска.
 „С тога, побро, ево ти хајдука,
 „Што живљети под срамотом не ће;
 „С тога бијем и таманим Турке; 885
 „Е крвав ми сваки пред очима,
 „Кад помислим, с кога куће не мам
 „У лијепој мојој Рађевини,

- „По старини отачанству моме,
 „По кољену чукундједовоме. 890
- „Морам данас дићи своју руку,
 „Кад је коље и на дјецу малу,
 „И на булу, када је на ваду,
 „Нек се минле затире проклето,
 „Нек је мање по земљи крвника. 895
- „Судим грјешник, да грјехоте није
 „Са Турчином Турски поступати.“
 Бег Сулејман све је саслушао,
 Из чибука дима не пустивши,
 И сваку је пофермао Ђурти; 900
- Не ма куде, истина је била
 Свака ријеч, што јунак изусти.
 Кривац само бранио би кривца,
 Као честит што честита брани,
 Прав и крив се не гледе лијепо. 905
- Зло и добро душмани су стари
 Од постанка по Богу свијета,
 С тога реве једно од другога.
 Још Сулејман говораше побру:
 „Све је тако, побратиме драги, 910
- „Зла настава злим се наслађује
 „До својега грднога свршетка.
 „Саме наше хоће и ваизи,
 „Најмудрији наши књижевници,
 „Свете књиге злослутно толмаче 915
- „И проричу: дуго бити не ће,
 „Турско мора погинути царство
 „Са зулума и са безакоња,
 „По насиљу што се наслиједи,

- „Те тирјани чине по свијету. N. 920
- „Зло се трпи, докле не досади, D.
- „Кад додија, двогубо се врати. N.
- „Тако, велеруктајне књиге кажу: у ој оти. N.
- 820 „Брзо ће се промијенит' царство, D.
- „Турско пасти, дићи се Хришћанско, N. 925
- „И Турци ће хиљаду година, N.
- „Својој раји бити подложници, D.
- „Двапут горе год ње претрпљети, D.
- 020 „Него што је она од Турака, D.
- „Али чу ли мене, побратиме! N. 930
- „Остав'мо се тога разговора, D.
- „Ко је зао, добру се не нада, D.
- „Од зла доброг срце и ум брани, D.
- 820 „Ако супрот једно другом није, D.
- „Е противно непогодно бива, D. 935
- „Хвала Богу! ми се побратисмо, D.
- „И ништа нас разбратити не ће, D.
- „Ти си, добро, данас четобаща, D.
- 070 „Чета ти је пуно поуздана, D.
- „Пак се мили и теби и њојзи, D. 940
- „Четовати, чинити јунаштво, D.
- „Заштитити јадне злопатнике, D.
- „Ал' то траје, пак престане, добро, D.
- 870 „Не велим ти, кад године дођу, D.
- „Већ је ора четовању кратка, D. 945
- „У гори је зазимити ружно, D.
- „А мучно је мријети од зиме, D.
- „И звијеру, некмоли јунаку, D.
- 080 „Е кори се како кукавица, D.
- „Зимовника што себи не нађе, D. 950

- „И не спреми поуздање стално,
 „Да се склони од времена љута,
 „Црне зиме, бијела снијега,
 „Што је у њег' гледати лијепо
 „За ведрине о пуну мјесецу 955
 „Из какове топле хоџаклије.
 „Хајдуцима ваља поједнако
 „Љети гора, а зимовник зими.
 „По данас су отворена врата
 „Теби, побро, у мојему двору, 960
 „Твојој чети у подручју моме,
 „Све о моме трошку добровољну.
 „Четовање коме се досади,
 „А омили кућа и кућење,
 „У мене ће, што му треба, наћи. 965
 „Је л' ти право тако, побратиме?“
 Нато њему одговори Бурта:
 „Хвала теби, побратиме Суљо!
 „Е најтеже скидаш мени с врата,
 „Да не морам тражити јатака, 970
 „По невољи сваком вјеровати,
 „Мољакати знана и незнана
 „И митити можда душманина.
 „Гђе слободно и гђе вјерно није,
 „Абено се и у страху живи. 975
 „Четеције кад су ми сигурне
 „И у добру на свом зимовнику,
 „Оне ти се помлађујем зиме
 „И поносно о Бурђеву дану
 „На рочишту дружину погледам. 980
 „Тек ти једну примити не могу,

- „Што све нудиш трошком зимовничким.
- „Од како сам четобаша, побро,
- „Зимином се бринем по старјештву,
- „Нека чета ва менека знаде, **985**
- „И када је рахат и узурна.
- „А ја примам у те зимовника
- „Рад' љубави и нашег братинства.
- „Та мило је честито окриље,
- „Е заклања од пошљетка ружна: **990**
- „Хљоб и ватра гладну зимоморну.
- „Нико ником закратити не ће,
- „Да одвикне, што је навикао,
- „Четовање и живот хајдучки,
- „Да с' окући и лијепо смири. **995**
- „Ни ја ти се не смијем заклети,
- „Четовати да ћу довијека,
- „Ако м' добра срећа и послужи,
- „Те не паднем, ја не обогаљим.
- „Превећ грдно било б' то хајдука, **1000**
- „Да не смије и сам помислити,
- „По освети док се стиша крвца,
- „Да ће кадгођ гору оставити,
- „И међ свијет опет вратити се,
- „Окућит' се, извести кућића, **1005**
- „До Божије воље остарјети,
- „И од дјеце дјецу прихватити.
- „Ја да није у помисли нада,
- „Шта би од нас четеџија било,
- „Кад би сваки очајао по се, **1010**
- „Е отпао посве од свијета?
- „Ко би онда умирио крвцу,

„Ко л' добио двоношца звијера?
 „С очајања било б' очајника,
 „И пустијех на све стране кућа. **1015**
 „Тад би било страха од хајдука,
 „Ни помаћи не би вам се дали,
 „Нит' би смјели извирити само
 „Из градова нити из чаршија,
 „Ни геаци из својијех кућа. **1020**
 „Када би се тако заратило!
 „Хвала Богу! тога није било,
 „Бог ће дати, те ни бити не ће.
 „Биће чета, нестајаће чета,
 „Свађаће се и мирити људи. **1025**
 „Тек се посве таманити не ће.“
 Тако бјеше четобаши Ђурти
 С побратимом бегом Сулејманом.
 У братинству, љубави лијепој
 Живјели су сретно и честито. — **1030**
 Четеције добро уживаше,
 Зимоваше мирно и узурно,
 Ка' да нису из горе хајдуци,
 Већ ка' жељни гости и рођаци,
 И ка' прави кутњи домадари. **1035**
 Што сад троше, што су набавили
 Преко љета, да су рахат зими.
 Кад им ваља кости одмарати
 Од кидања силна љетошњег.
 Но да видиш, чему се не надах
 У по зиме, кад није вријеме
 Четовању ни какву шићару!
 Зачуо је четобаша Ђурта,

Чудан шићар, небројено благо
 Од беглука и од јеминлука **1045**
 Из Зворника иде до Травника.
 То је чуо, пак говори побру:
 „Побратиме беже Сулејмане!
 „Што те питам, право мени кажи.
 „Хабар стиже мени из Зворника, **1050**
 „Да ће неко чудо преко земље,
 „Од беглука и од јеминлука
 „Путоваће небројено благо
 „У бијели Травник до везира,
 „У најцрње доба од године **1055**
 „По путника, кад невоље није.
 „Чим сам чуо, и окаилио,
 „Да засједнем, да то узмем благо,
 „Нека има и зими шићара.
 „А то није мирија с пореза, **1060**
 „Кад нестане, да је опет раја
 „Подмирује муком и наметом.
 „Слушао сам од главних Турака,
 „Да беглуке грабе за ашлуке
 „Царевићи Султан-Сојевићи, **1065**
 „Јеминлуке троше Султаније
 „Од хоцака од Османовића.
 „До Стамбола то је благо пусто,
 „И не ма му господара права,
 „Те не бива, да се накнађава, **1070**
 „Ако негђе нестане га путем.
 „Шта ти судиш по твојој памети?
 „Би л' ја своју чету потрудио,
 „Да узмемо оно пусто благо,

- „Штоно сила роду бијесноме 1075
 „Намијени, да још бјешњи бива?“
 Бег Сулејман лијепо му каже:
 „Побратиме, четобаша Ђурто!
 „И ја знадем за то силно благо,
 „Знадем, побро, да с' теслими зими, 1080
 „До прољећа да је на рочишту
 „По некоме старом обичају.
 „Зар ти мислиш, побратиме драги,
 „Да ја теби не бих зато каза',
 „Кад бих знао, да ћеш шићарити? 1085
 „Али Турци то не носе благо,
 „Нит' га прате јасакције младе,
 „Пашајлије ни муселимовци,
 „Ни левери од Зворника града;
 „Већ ти знадеш од Бирча Илију, 1090
 „Што је јемин и оборкнез главни,
 „Он ти купи беглук и јеминлук,
 „Кад покупи, сам га испоручи,
 „Пропративши до Травника града.
 „Зато теби ништа и не кажем, 1095
 „Јер ту не ма никоме шићара,
 „Док је силна Бирчанин' Илије,
 „Што га данас већ жешћега не ма,
 „Нит' је било, како људи кажу,
 „По ономе Краљевићу Марку.“ 1100
 Но Ђурта се томе насмијао,
 Пак Турчину говораше побру:
 „Хвала теби, мио побратиме!
 „Што ми каза, да ће проћи благо
 „Од Зворника преко Босне красне. 1105

- „Ал' нехвала, што ми тако слутиш,
 „Да шићара не ма онђе за ме,
 „Е до блага не може се доћи
 „Од силнога Бирчанин' Илије. 1110
 „Та и он је од кости и меса,
 „Од мазије није му тијело,
 „Нити срце од челика љута,
 „И он може јунак погинути
 „Ја од зрна, ја од оштра гвожђа. 1115
 „Од хајдука нико не ће правог
 „Погинути за злосретно благо. 1120
 „Та ти знадеш, харамије нисмо,
 „Нит' носимо убојна оружја,
 „Да стечемо блага и богатства,
 „Што припадом, нехотице дође,
 „Већ јуначку прољевамо крвцу
 „За слободу и за правду драгу.
 „Исто благо, право да ти кажем,
 „Волим јунак данас испустити,
 „Него с крви задобити клетом. 1125
 „А Илије не бих прелажио
 „Ни за какво на свијету благо.
 „Гледао бих, како из бусије
 „Да г' препадне, да с' побоји за се,
 „Не би ли нам напустио благо. 1130
 „А када би дошло до мејдана
 „Са поштења и ради јунаштва,
 „Не зна с', побро, ко је вијечнији,
 „Како вјечна не ма ниједнога.“
 Опет Турчин њему бесјеђаше: 1135
 „Аферим ти срцу и памети!

- „Ко вас знаде, како што ја знадем,
 „Дознаваће, да друкчије није,
 „И потпуно да истину кажеш.
 „Али ја бих ипак највољео, **1140**
 „Да се манеш тога дерног блага.
 „Е без жучи, побратиме, ни си,
 „Пак се ласно можеш расрдити,
 „У љутини учинити ружно.
 „Колико је и јунак на гласу, **1145**
 „Илија је силна јогуница,
 „Клоне га се паше и везири,
 „А и они ријеч укантаре,
 „Кад с Илијом бесједити пођу,
 „Јер се боје, да га не ражљуте, **1150**
 „Те б' и од њих могло бити јада.
 „Већма га се данас боје Турци,
 „Нег' и самог од Босне већила.
 „Од како је јунак одрастио,
 „И својом се опасао снагом, **1155**
 „Не памти се у њег'ву подручју,
 „Покрај Дрине испод Међедника
 „У његову Бирчу питомоме,
 „Да ј' Турчина опазио Србо.
 „Тамо не ма за Турчина пута, **1160**
 „Из кнежине да се оне врати,
 „По злој срећи кад би забасао.
 „Маторијех имаде Бирчана,
 „Који нису у чаршији били,
 „Те Турчина по имену знаду, **1165**
 „А очима видјели га ни су.
 „Слушао си, а и гледао си,

- „Кад Илија у чаршију дође
 „На крѣату коњу господскоме,
 „Што га данас до Стамбола не ма, 1170
 „Нити има онака јунака,
 „Штоно реку, од старих времена,
 „Да ј' страшиво у њег' погледати,
 „Ка' у свако чудо необично:
 „Како му се снебивају Турци, 1175
 „Стоји клепет оних ћепенека,
 „Остављају хане и дућане,
 „И кућама бјеже из чаршије,
 „И превуку мандал преко врата,
 „Докле прође сила самовољна, 1180
 „И дома се из чаршије врати.
 „Страх је голем Бирчанин Илија,
 „Зато јунак за страх и не знаде,
 „Нит' страхоте има на свијету,
 „Од чега би с' силан препануо. 1185
 „Прије б' други умрѣо од страха,
 „Нег' Илија плахо застануо,
 „Да с' обазре, да види, шта бива.
 „Опак нијет пофермат' ти не ћу,
 „Да засједаш, да Илију вребаш, 1190
 „Да ти плашиш силу онакову,
 „Што је никад ништа не помета.
 „А може се догодити ружно,
 „Нехотице, посве изненада,
 „Можете се и озловољити 1195
 „По ријечи један на другога.
 „На крај срца бива јогуница,
 „Кад се на њу насрће и дражи,

„Пак срдитка доброћуда не ма.
 „Знадем, побро, и тебе и њега, 1200
 „Јунаци сте данас поношљиви;
 „Да до кавге са ријечи дође,
 „Један другом не би попустио,
 „Злу би ријеч гора заклапала;
 „По ријечи дошло б' до мејдана, 1205
 „Пак ко би вас онда развадио,
 „Има л' кмета, да вас насвјетује,
 „Ил' да хале узбије јунака?
 „Ко се клони од зла и бјелаја,
 „На онога напаст не наиђе, 1210
 „Е осорне воли налетице,
 „Без невоље што невољу граде.
 „Ниси жељан блага ни мејдана,
 „Зато велим, сједи дома с миром.
 „Свакад среће кушати не ваља, 1215
 „Е обрне часом у несрећу,
 „Кад се с мјеста загријана креће.“
 Није мило харамбаши Ђурти,
 Што га превећ сјетоваше побро,
 Јер се јунак био научио, 1220
 Што науми, да већ не преуми,
 У чете му поговора не ма.
 Побратиму не рече ријечи,
 Главом маше, у себи помишља:
 Криво мислиш и говориш, побро, 1225
 Та јунаци нису језичници,
 Да се псују, а не разумљују,
 По погрди док се не побију.
 Заворно ми није надмудрити,

И бољем се насмијати малко, **1230**
 Кад се нешто застиди по мали.
 Умни ће се попремити брзо
 И без кмета и туђега сјета.
 Та и вода остави поткисли,
 Пак се врати, да их опет спира. **1235**
 Тако мисли, премисли у глави,
 Што Илију свуда силно хвале,
 Баш да види, је л' истина тако.
 Сазвао је десетину друга,
 Те се диже, пред њима отиде, **1240**
 Да дочека Бирчанин' Илију,
 Кад удари са силнијем благом
 Горовитим друмом Травничкијем,
 На Краљеву Гору од Зворника.
 Онђе има згода и богаза, **1245**
 Да дочекаш и оставиш војску
 С неколико поузданих друга,
 А некмоли од Бирча Илију,
 Који гони беглук и јеминлук
 С неколико својијех пандура. **1250**
 Оде тамо на рочиште Ђурта
 По цијелцу, најмучнијим путем,
 Стрампутице, куд нико не хода,
 Ван хајдука, кад тражи шићара,
 Те потајно до друмова дође, **1255**
 И ван оног зеленога вука,
 Што се вуче од стана до стана,
 Од торине једне те до друге,
 Лов ловећи, чим се звијер храни.
 Кад до друма допртио Ђурта, **1260**

- Видје јунак, тамо од јесени,
 Од када је снијег запануо,
 Није друмом нико пролазио,
 Е не бјеше по цијелцу трага,
 Осим трага од оне звјеради, **1265**
- Љети, зими што су горјаници;
 И они су прескакали само,
 За ловом се угријевајући
 На ведрини дуге ноћи зимне.
 То је Ђурти врло мило било, **1270**
- Што јамачно за Илију знаде,
 Да још није пролазио с благом.
 Одмах пође друма разматрати,
 И тражити згоду за засједу.
 По прилици и згода се нађе **1275**
- У онакој гори цјеловетној,
 Гђе још није човјечија рука
 Ни просјека нити крченика
 Провалила нити поградила,
 И незгоде уклонила с пута: **1280**
- Поскидала стрме узбрдице,
 Низбрдице њима попунила,
 Водојаже и вододерине
 Изравнила, раширила кланце.
 Ногоступи, што постали 'нако **1285**
- По звјеради од стоке и људи,
 Путови су тамо и друмови;
 За коловоз нико и не мисли,
 Да ј' потребан у кршној врлети.
 Нађе Ђурта, шта је потражио, **1290**
- На брдељку на једноме вису,

Од куда се опружила раван,
 Кол'ко шумом догледат' се даде,
 Подесио како треба кланац,
 Крај кланца се клада опружила, **1295**
 Што је расла пет стотин' година,
 Ваљда лежи од пола вијека,
 У хладу се уабоносила,
 И спремила згону за засједу:
 Тридес'т могу за њу стати друга, **1300**
 Да су рахат ка' у шарампову.
 Боље згоде за бусију нема,
 Е отуда догледати бјеше
 Обадвије томе друму стране,
 Куде ваља свакоме да прође, **1305**
 Кад у Травник од Зворника пође.
 Ту хајдуци мјеста похваташе
 По старјештву један до другога:
 Од дохода харамбаша Ђурта,
 На одходу са краја другога **1310**
 Најглавнији који јунак бјеше,
 У сриједу вргли најмлађега.
 Метериски кад се уредише,
 Оставише једнога на стражи,
 Нека пази, да не мине благо. **1315**
 А остало подиже се друштво,
 Да потражи павитњака густа,
 Што га није могла вијавица
 Ни пробити, ни поквасити га,
 Већ је под њим ка' под кровом сухо; **1320**
 Тога има у планини пустој,
 Куд сјекира допире ријетко,

Пак се држи шума од постања.
 Тек што нашли неку згону били,
 И пођоше сухад прикупљати 1325
 Испод смета дубока снџега,
 И отоке сваљивати сухе
 И за огрјев свлачит' на ватриште,
 Ал' се јави од бусије стража,
 Даде свога, да с' прикупе, знака, 1330
 И потеку боље четечије.
 Побацише брже наручаје,
 И нарамке силни убојници,
 Створише се како по помисли
 У једноме часу у бусији. 1335
 Чим се стекли, одмах су видјели,
 Иде њима чудо на бусију:
 Самдруги је Бирчанин Илија
 На крјату коњу зеленоме,
 Јесте зелен ка' прољетна трава, 1340
 Витез крјат без биљеге бјеше.
 Пред њиме су двије сеисане,
 На њима је оно силно благо,
 И оне му претиле бијаху,
 А није их ни претеретио, 1345
 На свакој је по товара блага,
 Мање сребра него суха злата.
 За њим иде једна јахалица,
 Она носи путничка партала,
 И на њој је заира и пиво. 1350
 За јалицом цигла једна слуга
 На парипу на коњу буину,
 Води слуга Илијна једека,

Арапскога ата огњевита;

Ат је бијел како горски снијег, **1355**

Да му није хаше ни такума,

Од снијега неби с' разпознао,

Да не пршти, да не поврискује

У јеглени коњској са зеленком,

Могоа би крај човјека проћи, **1360**

И не би га ласно запазио,

Ка му ока не би угледао,

Што је мрко избућио силно,

Мога' би га махом одрезати,

Да се сабљом не дотакнеш главе. **1365**

Кад спазише силне четеције

Силнијега од Бирча Илију,

Ја какав је јунак на очима:

Јачега је и снажнијег стаса

Од свакога човјека на свјету, **1370**

Осим мушке и јуначке главе,

Какво му је чело силовито,

Какво му је око огњевито,

Какви су му смеђи силни брци,

Штоно један другом одговара; **1375**

Осим страшних и плећа и груди,

Осим кости, што је не видјели,

Нешто бјеше, што од њега бије,

Зор и ршум, поглед необични,

Од чег срце у грудима зебе, **1380**

Часом стане, часом жешће бије,

И јунаштво тање изгуби се,

И не да му дићи на њег руке,

Е по нечем руке се ухвате,

- А обумру ноге обадвије, 1385
 У глави се поремети мозак,
 Узбуни се и памет и умље,
 И очи се по томе окрену,
 Није око ка' што је дојако:
 Ка' од плашње узвјера се ружно, 1390
 Страшљивије и мучније гледи.
 Тако бјеше млађој хајдучији,
 Што Илије није познавала,
 И она се чудно узмухала,
 Препала се и узмучила се, 1395
 Илију би тешко дочекала
 У бусији, ка' у метеризу,
 Да старијих не би четечија
 Поглавице четобаше Ђурте,
 Који знаду оборкнез' Илију, 1400
 Виђали га, састајали с' шњиме,
 У лијепу бивали дослуку.
 Јесте јунак харамбаша Ђурта
 Разбијао карване ка' војске,
 И мејдана пуно однијео; 1405
 Но на брата није Хришћанина
 Помишљао никада душмански.
 На Илију сад је погледао,
 Кад ваљаде препасти јунака,
 Да остави на планини благо, 1410
 Јунаштва се да одрече свога;
 Доселе му другачији бјеше,
 Кад се срету, питају за здравље;
 Непријатељ друго је створење:
 Око створи наличје од лица 1415

С мучна срца, с узбуњене главе,
 Када злоћа од доброте бива.
 Гледи Ђурта Бирчанин Илију,
 И њему се сада учинио
 Замашнији и страховитији, **1420**
 И на њему рухо и оружје;
 Она глава сад му мрзовоља,
 Оне очи на зло сијевају,
 А смеђи му они силни брци
 Лице кваре, те је мргодасто, **1425**
 Она уста, што Србина љубе,
 Мисли, сад су задаха противна,
 Оне руке, што Србина грле,
 Чине му се, да му се пријете;
 И обично што је одијело **1430**
 На јунаку, сад је необично,
 Све несретно и све горостасно;
 А чудно му уише оружје:
 О лијеву рамену шешана,
 Од два грла пушка ђеверлија, **1435**
 За њу Ђурта изодавна знаде,
 На далеки како домет бије,
 Двапут даље од равноцијевке,
 Пак какво је у њу поуздање,
 Кад Илија нишани и гађа! **1440**
 У пушци је седамнаест ока,
 Више злата од ђевера гвожђа;
 А што му је палош о појасу,
 У дужину два и по аршина,
 Оштрице му с обадвије стране, **1445**
 А на њему носорожна балча,

Утврђена у чистоме злату,
 Ка' и браник што му златан бјеше,
 Коре су му сребрне и златне,
 По корама од злата јунаци, **1450**
 Како с' који носи и поноси,
 И како је који на мејдану,
 А пониже од сребра су доље
 Укољишта од љutih зверова:
 Како ј' тигра укротио лаве, **1455**
 Под собом га држи у канцама;
 Како с' бори са дивјаком медо;
 Како пашчад салетјела вука,
 Да с' ухвате не смију у зубе,
 А чобани у помоћ јој хите, **1460**
 На једноме стада оставивши;
 Како рисо лега' по стијени,
 У зубима прамен маховине,
 Да је пусти, кад јелен наиђе,
 Да докеба, да довреба мудро **1465**
 Неку срну, лане, ја кошуту,
 Што подаље пасу од стијене,
 Пак да скочи једноме на леђа,
 Да га смори и да га умори,
 Брв му пијућ' из вратнијех жила; **1470**
 На дну кора име ковачево,
 Што сакова палош за јунака
 Од табана од челика љута
 У комаду претапана трипут,
 И каљена трипут и кована, **1475**
 Удесио за Илијну руку
 Према снази и према јунаку,

Нек се знаде наруџбина дивна,
 За свачију да десницу није,
 Е другоме сувише би било **1480**
 Објеручке замахиват' њиме;
 Какве су му пушке за појасом,
 Џеверлије обје анетлије,
 Што је скупље и од сребра гвожђе,
 Тепељуци дрво абаноско, **1485**
 А јабукe од сухога злата,
 И ватре су извезене златом,
 По курјуку записи су златни,
 На свакој су по три златне павте,
 Носе зрно, кад су у вјештака, **1490**
 Како дуге пушке по нишану.
 Кубуре су сребрњаци били,
 И оне су боље од другијех,
 Јер су, брате, у силна јунака,
 Према себи што носи оружје. **1495**
 Није шала, двоцијевка бјеше
 Пуно тежа од метерискиње,
 А Илија у лов иде шњоме,
 И у трку сваку звјерад гађа.
 У палoшу пет је ока било **1500**
 Само љута табана оштрица,
 А Илији тек за руку бјеше,
 Да осјећа, да му је у руци.
 А какав је под њиме зеленко,
 Султановић што му поклонио, **1505**
 А ђогата млада султанија,
 Што им јунак вазда испоручи
 Све потпуно беглук и јеминлук

По теџтеру до золоте клете,
 Те по њега поручили били, 1510
 Да им дође до Стамбола града,
 Да очима виде хазнадара,
 Ком за прсте не приања злато
 Од толиког небројеног блага.
 Кад Илија по ријечи дође 1515
 На буину коњу великоме,
 Према себи што га набавио
 Чак из Беча за велике новце,
 Вас је Стамбол на ноге устао,
 Но да види чудо од јунака, 1520
 Што га није Стамбол угледао,
 Од како га не походи Марко,
 А за њга се тек приповиједа,
 Пак вјерују, а и невјерују,
 Као људи, свак' по својој ђуди; 1525
 Али данас ево на очима,
 Што слушаше, да с' приповиједа.
 Мислили су Хришћани и Турци:
 Да коњ шарен бјеше под јунаком,
 Маркова би доста слика била, 1530
 И ласно би помислити било:
 Да је био још силнији Марко,
 Те од њега имаде чудила,
 Што га кажу над свијем јунака
 И до онда, као и доселе. 1535
 Мисле људи: нуто замјене му!
 Кад Илија у Цариград дође,
 Но обичан јунак себи бјеше,
 Пак се чуди том свијету људу,

Што га гледи, ка' досад да није **1540**
 Још видјео на коњу јунака
 У толиком граду великоме,
 Гђе се стичу из би'ла свијета
 Зли и добри, лоши и ваљани.
 Тако мисли и у мисли дође **1545**
 Пред бијеле султанове дворе,
 Како дође, на капији пита:
 По тескери и већилску писму
 Гђе је конак, камо да одјаше?
 Султанова на капији стража, **1550**
 Све бирани момци Туркоманци,
 Чудили се силноме јунаку,
 Од чуда му казат' не умију,
 Камо њему ваља одјахати.
 Два-три пута Илија упита, **1555**
 Докле својим громогласним гласом
 Капицију пашу подигао
 Са његова кадишли душека,
 Те сам спаде доље на капију;
 Ал' се и он био зачудио **1560**
 Кол'ко гласу толико и етасу,
 На очима јуначкоме зору,
 Те и паша занијемље малко,
 И дуље би био поћутио,
 Да Илија тескере не пружи, **1565**
 Те у свијест дође капиција,
 Види госта и силнога доста
 По тескери, већилову писму,
 Да му данас у Стамболу ваља
 Штогођ може боље и часније **1570**

4*

Дочекати и уконачити.
 Боље паша пратио стражара
 Пред Илијом, да му калаузи
 До султанског башкалука првог.
 Ту имаше и башкалугџија, **1575**
 Што господски госта дочекаше:
 Примише му испод њег' буина,
 Пак уз кулу госта поведоше,
 Читав таван отворише соба,
 Те с' Илија оконча дивно. **1580**
 Илија се није зачудио
 Цариграду онакоме граду,
 Е вароши Турске познаваше,
 Видјео је и Ниш и Софију,
 И велико оно Дренопоље, **1585**
 Свуд једнака дрвенарија је,
 Свуда има нечисти и смрада,
 Од задаха да заболи глава,
 Утроба се човјеку покрене,
 Чисто пођу цријева на уста. **1590**
 Илија је бива' код везира,
 И код Турске богате господе,
 Виђао је намјештаје красне,
 Простираче свилу и кадифу,
 И послуге, чим се дочек дичи, **1595**
 Бивао је и гостовао је,
 Дочекива' и сам гостинице,
 Великаше и своје и туђе,
 Е имаше и гђе и на чега,
 Не боји се, да ће с' застидјети, **1600**
 Ни да ће му образ црљенити

Ја с простирке ја са ђаконија;
 Ал' кад уђе у султанске дворе,
 Пак кад видје, што никада није
 Помислио, на овом свијету,
 Да с' онако силно строши благо
 На покућство и на дочекање,
 На гозбину, и на достојање:
 Није шала четрдес'т одаја,
 Из једне се све у другу шеће;
 Какове су и колике ли су?
 Свака ј' соба већа од везирске
 И највеће, брате, диванане,
 А што су му диванане биле
 У царевом оном башкалуку,
 Да с' преграде, да се подијеле
 На одаје, коначи би биле;
 Какова су врата и прозори?
 Од дубових мирисавих дрва,
 Свака брава од сребра чистога,
 Кључанице од сухога злата,
 На прозорим' стакло од биљура,
 Што чистином одговара зраку,
 Ко је невјешт, ударио б' на њ'га
 С прогледала и главом и руком,
 А шарке су (како и на вратим'),
 Чиста срма, поса' кујунцијски,
 То су исто кључанице златне;
 А прагови ка' и довратници
 Оптињени сребром кованијем,
 Провезени везом пупчастијем,
 По њима су тице и цвијеће,

Израђено бојом и чекићем,
 Рекао би, сад ће мирисати,
 А тичице грлом запојати. 1635
 Патос бјеше дрво орахово,
 Јахорово около сриједи,
 По сриједи велика звијезда
 Од дрвета веза цевераста;
 Углађено како огледало, 1640
 Воља ти је свагђе с' огледати,
 Видјети се од куд се погледиш
 Наоколо од пете до главе,
 Како држиш засукане брке,
 Како ли ти које рухо стоји; 1645
 Како ли ти уише оружје,
 Какав ли си себи на очима.
 А простирке што су по патосу,
 Куд се гости по собама шећу,
 А да им се ноге не омичу 1650
 По патосу ка' леду ведрацу,
 Ђилими су костријет Ангорска.
 Од завјеса не види се зида
 Све молерском ишарана руком,
 А завјес је свила и кадифа, 1655
 У четири нита крута свила,
 А кадифа свиленога ткања,
 Свакојакe, штогођ има боја,
 А у свакој соби другачије,
 Да се за њих по бојама знаде; 1660
 Сва је роба скупоцјена била,
 Е мјери се на драм ка' и злато,
 И једне је са златом цијене.

А да видиш те душеме царске,
 Миндерлуке силне и постеље **1665**
 У султанском оном башкалуку,
 Све је свила и мека кадифа
 Преплетена златним гајтанима,
 Перваз јој је златна чипка била,
 По первазу ситне титреике, **1670**
 А на свакој од злата је шљока,
 И по једно зрно бисерово,
 Што се вади из Иранског мора.
 А шта ћу ти више приставаљати,
 Доста ти је, кад ти кажем само: **1675**
 Томе трошку да рачуна нема,
 Ни теџтера султанову благу,
 Досипа се, а и расипа се
 Као пусто, јербо Турчин не ће
 Ни да знаде за те шуркулије **1680**
 А све мора и на сваком мјесту
 Достојанству ка' господству царску
 Одговарат', нека свијет знаде:
 Какво му је силно достојање!
 Да не може бити ни у кога, **1685**
 И царева да је свака стварка
 Од свачије боља на свијету.
 Илија се и чуди и диви
 Тој богатој турској госпоштини,
 А цареве чудиле се слуге **1690**
 Томе госту, како диву праву.
 Навалиле, прионуле слуге,
 Служе, дворе Бирчанин' Илију,
 Доносе му сваке посласице,

И ракије мирисава пива, 1695
 И Ципарска мелем-вина красна,
 Баконија, да им броја нема,
 (А ко би им име погодио?)
 Из цареве оне кухарнице,
 Гђе се вазда и куха и пече, 1700
 Од кухача, аџчије султанска.
 Не смеће га с ока Турадија,
 Налази се око њег' у послу,
 Хоће само да га се нагледи.
 Ту посједи три-четири дана, 1705
 Док се јунак одмори од пута;
 А сам није био зачамао,
 Диванана пуна му је била
 На сијелу силних посједника,
 Све главнијех царевих људи, 1710
 Што Илију, госта господарска,
 Походили и разговарали.
 Кад је пети данак освануо,
 Опреми се Бирчанин Илија,
 Обукао све стајаће на се 1715
 Одијело, што љепше имаде,
 Пак одшета на капију двору,
 Онђе зове пашу капицију,
 Те је њему био бесједио:
 „Господине, пашо капиција! 1720
 „Ја сам доша' из Србије амо
 „По ријечи брату царевоме,
 „И царевој сеји султанији.
 „Кажи мени њино становање,
 „Да ја чујем, порашта сам овђе.“ 1725

Кад то зачу паша капиџија,
 Узе њега за лијеву руку,
 Уведе га на капију властан,
 Показа му султанове дворе;
 Показа му башче и воћњаке,
 И по њима силне теферице,
 А око њих куће и хареме,
 Како какву скупоцјену варош,
 Што је није ласно помислити,
 А камо ли очима видјети:
 Није шала, поморске су башче,
 А морско је воће и поврће,
 Цвати и зри једно за другијем,
 Весело је, удиљ зелени се;
 Прекоморска бијаше цвијећа,
 У најбољем што ј' вазда цвијету,
 А никада прецвјетати неће
 Докле тече, докле не изумре,
 Коријен му онда сјеме бива.
 Гледи јунак чудо од дивоте,
 Ласно мисли: право свијет каже,
 Да је благо, земаљско тециво,
 И по умљу вјештина и знање
 Из Мисира и из Фениџије
 Селило се у Мореу Грчку,
 Било Грчко, пак било и Римско,
 И најзад се пресели из Рима,
 И западе у том Цариграду,
 Гђе дочека Турско господарство,
 Да се силе и бијесне Турци,
 Да Хришћане у Мухамедовце

За Хришћанско сад врбују благо,
 Нек се грдна невјерија шири,
 Нек осили Турска вјера клета,
 Некрштеник нека господари **1760**
 Немаоцу јадну Хришћанину,
 Немарљивца ласно надјачавши
 Пустим благом, за благо оружјем.
 Е на исто, на злосретно благо
 Купе себи силне војске Турци, **1765**
 И небраћа Хришћани се стичу
 Да се бију и гину за Турке,
 И отимљу земље од Хришћана,
 И дају их у нечисте руке.
 Илија се не мож' да нагледи **1770**
 Тих дивота, незнаних љепота,
 Све је њему необично било.
 Ходао је по тој земљи Турској,
 И каурску добро познаваше;
 У Србији сужној робињици, **1775**
 И у Босни зулumu гнијезду,
 У сиротну Бирчу маленоме
 Зато није ни чути могао,
 Некмол' ишта и видјети налик.
 Стамболија помало се нађе, **1780**
 Да су били, очима гледали,
 Што Илија сада прегледаше.
 Све то види, по њему познаје,
 Капиција но и невјешт бива,
 Ка' да није ничему мукает, **1785**
 Умјетан је, шта му ваља знаде,
 Све заводи од Бирча Илију,

Куд је љепше, и куд је красније,
 Час стазама, а час путем главним,
 А час опет и на завојицу **1790**
 Кроз неранце и кроз лимунове,
 Кроз лиснате урме и маслине,
 Кроз орахе неке кокусове,
 Што уроде плодом особитим
 Орасима, ка' дјечине главе, **1795**
 И кроз крушна кроз дрвета дична,
 Што народе по Тихоме мору
 Како хљебом захрањују правим.
 Још је паша њега наводио
 И на бање и на теферице. **1800**
 По бањама сама вода скаче
 У висину три-четир аршина,
 У вису се у маглу дијева,
 У магли су дуге свакојаке
 Према сунцу, док се гођ не смири. **1805**
 Блистајућа вода сваљује се
 У срчали корита шарена,
 Што миришу свакојаким миром,
 У ђулсу је, мисли, ко се купа
 И у правом рају земаљскоме. **1810**
 Теферици љепши од дворова
 Ма у којој другој царевини,
 Познаје се, чим се сагледају,
 Царевина да их поградила
 На свијету понајбогатија: **1815**
 Од мермера створа свакојака
 Зидови су и ћемери били;
 На свакоме по четири куле,

Измеђ кула меште крова башче,
 И тамо се ноћу теферици, 1820
 Кад се дигне пуна мјесечина,
 А од мора јаве се вјетрићи
 На саганак, ноћу да раждену
 Мучну жегу и омару страшну,
 Што живљети преко дан не даде. 1825
 Бјежи свијет, да се не погуши,
 И да на зор не згори од сунца,
 У пећине и у лагумове.
 Тиха ноћца под небом онијем
 Све накнади, кад мало расхлади. 1830
 Кад су дошли једном теферицу,
 Гђено била четир горостасна
 Од филдиша састављена кипа
 На уласку, тако цјелокупна,
 Би мислио, сад ће проговорит'; 1853
 Сва четири чуда су јуначка,
 Што је некад од Прилипа Марко
 Како сердар починио главни.
 Прво бјеше, како ј' на мејдану
 Посјекао цар'ва хаинина 1840
 Некакова Арапина црна,
 Што је цара био застидио
 Са његовим јадом и зулумом,
 Најзад баци и на Стамбол намет;
 Но и тог му доста не бијаше, 1845
 Већ кад види, да му никог нема
 На мејдану цара да зам'јени,
 И на двор је ударио царски,
 На срамоту у њег проси кћеру,

Да му тужан за љубовцу даде. **1850**
 Чудо друго према првом бјеше,
 На јуначком како је мејдану
 Погубио Мусу Кесецију,
 Што од силе пресилио бјеше,
 Ускочио, похајманио се, **1855**
 Узантио скеле и друмове,
 Узантио по Приморју луке,
 Све затвори и све уђумручи,
 Те царину бере од свачега,
 И мирију себи устављаше. **1860**
 Из свијета кад цару наиђе;
 Јадан Мурат не бијаше кадар
 Дохакати ни доћи му главе,
 Све погуби Муса замјенике,
 И читаве крдисаше војске, **1865**
 Осрамоти све везире редом,
 Сва Турџија уздрхтала бјеше
 Од Мусина зора и јордама,
 На очи му нико не смијаше,
 Докле једном и цар и царица **1870**
 Не намоли Краљевића Марка,
 Те на брзо Кесеција сврши.
 Кип је трећи јуначкога знака,
 Дели-Марко како ј' свадбарину
 Укинуо у Косову тужну, **1875**
 Зулумћару, земљи душманину,
 Некакову Арап-Хусеину,
 Буздоханом откинувши главу.
 Кип четврти опет чудо каже,
 Како ј' Марко Мурату за хатер **1880**

Потрудио себе и Шарина,
 Отишао до Арабистана,
 И дванаест арапских шехика,
 Одметника силних противника,
 Исјекао земљу умирио, **1885**
 И Турцима повратио Ђабу,
 Хришћанима светињу лијепу
 Гроб Исусов у Јерусалиму,
 Што ускоци узантили били. —
 Дворани су врло мудри људи, **1890**
 Особито паше од Капије,
 Рекао би, обиње не знаду
 Никакове данас на свијету,
 Већ говоре чисто од простоте;
 И за овог мога' б' помислити, **1895**
 Да с Илијом како по шетници
 Данас хода, и разговара га,
 И случајно на штогођ наиђе,
 Што запиње за око свакоме.
 На свијету понајлукавија **1900**
 Удворице дворске су створења:
 Ријечи им истините нису,
 Не могу се погодит' им мисли,
 А никоме не пријатељују
 Себезнали осим цешу своме. **1905**
 Илија се не мож' да нагледи
 Марковијех оних споменика;
 Они су му најмилији били,
 Гледајући јунак помишљаше:
 Турцима се робује одавно; **1910**
 Кад је силан хатериса' Марко,

И за Српство подметао главу,
 Да ублажи свјетска тирјанина,
 Није чуда, што с' онаки шеће,
 По башчама и теферицима, **1915**
 Те богатству чуди се Турскоме.
 Отуд паша са Илијом дође,
 Пред двореве Султановићеве;
 Пет кашија на њима је било:
 Прва бјеше од мермера плава, **1920**
 По мермеру пруге и стријеке,
 Џеверасте, црљенкасте шаре,
 И ту стоји Румелијска стража;
 А капија друга жућкаста је,
 Но по њојзи џевер зелени се, **1925**
 И ту стоји Анадолска стража;
 А трећа је била понајвећа,
 На сриједи двору господскоме,
 Мермера се на њој не виђаше,
 Од седефа и красна мерџана, **1930**
 И ту бјеше слика свакојаких:
 Ту ј' постанак овоме свијету,
 Ту је потоп и Нојева лађа,
 И ту ти је бабилонска кула,
 Ту је пропаст Содом' и Гоморе, **1935**
 Ту јунаштва силна незнабошка,
 Ту зидање старијех градова:
 Града Тебе у славну Мисиру,
 Града Тира и Јерусалима,
 У лијепу Шаму питомоме, **1940**
 Пуно млађих Грчкијех градова,
 По Мореји ка' и по Јонији,

И још млађег Рима у Латинској
 И најмлађег јадног Цариграда;
 Ратовање цара Александра **1945**
 Маћедонца, Филипова сина
 По Ирану и по Хиндостану;
 На Косову она битка страшна,
 Кад су оба цара погинула,
 Ту је Милош, што умори цара, **1950**
 Ту је сила Бановић Страхиња,
 Ту су главни и Срби и Турци;
 И како је султан-Мехмед силни
 Освојио Цариград бијели,
 Освојио и постамболио; **1955**
 Ту никакве не бијаше страже.
 А четврта капија је била
 Од хинеског чистог порцелана,
 Цеве раста боје свакојаке,
 И ту су ти била нашарана **1960**
 Све Арапска чуда и Мисирска
 По њинијем приповијеткама:
 Ту су чуда од ријеке Нила
 Од светиње највеће Мисирске;
 Ту ј' Сезострис, ту је Зороастер, **1965**
 Ту Фараон, Арон и Мојсије
 И пролазак кроз Црљено Море;
 Ту је светац и пророк Мухамед,
 Ту Хеџира Мека и Медија,
 Ту је Араф, ту Сарат и Џенет, **1970**
 Ту Хурије и Ђефи-балузи;
 Ту је калиф од Багдада града,
 Што га зову Харун-Ал-Рашидом

Са његовим великим везирем
 Гиафаром, својом вјерном слугом; **1975**
 И сви знатни од оних времена
 На истоку чудни догађаји.
 Шта су стале те капије блага,
 Просула б' се танка краљевина,
 Кад би трошак таки учинила **1980**
 Себи градећ' дворове бијеле.
 Не треба се ни томе чудити,
 Ту излазе на њих и улазе
 Султаније падинине секе;
 Браћа сестре врло миловаше, **1985**
 Отворе им пошту и господство,
 Нека стоји и још веће блага.
 На четвртој капији је стража
 Сами Црнци и ушкопљеници,
 Туд женскиње највише се мету. **1990**
 Капија је пета ка' и прва,
 Обје крајње нека су једнаке
 И по створу и по својој стражи,
 Туд пролазе само послушници:
 Дворске аге, дворске ефендије, **1995**
 И муфтије мудри пророковци,
 Што алжуран казује по двору,
 И самсари трошку домишљани,
 Кад стогуба фајда се појави,
 Из харема што и не избива. **2000**
 Но да видиш чуда још већег!
 Кад Илија са пашом обиђе
 Око тога ћошета од двора,
 И на другу кад су дошли страну,

Гђе је поглед на то море сиње 2005
 С права лица од дворова царских,
 С високијех лонца и чардака,
 С отворених срчали доксата,
 Гђено не знаш, куд би оком прије
 Погледао, шта ли завољео: 2010
 Ил' дворове, што хиљаду пута
 Љепши с ове него с оне стране,
 Ил' јалију ону преко мора
 Од питома Анадола красна,
 Ил' Мармору оно море сиње, 2015
 А с лијева оно море Црно,
 Што им краја ни на дурбин нема,
 А по њима свуд бродови муте,
 Искрснувши један пред другога.
 Ту вастаде Бирчанин Илија 2020
 Ка' опчињен од страхоте дивне,
 Од пучине од дебела мора,
 Од валова дижеће се плиме,
 И од плодног Анадола славног,
 Гђе је вазда љето и прољеће, 2025
 И два пута јесен у години,
 Јер су двије и жетве и бербе,
 А од зиме ни помена нема.
 Од како је јунак постануо,
 Те за себе и за свијет знаде, 2030
 Ничему се није зачудио
 Ни богатству нити умјештини,
 Ни ономе необичном преко,
 Као сада што се зачудио
 Великоме створу Божијему: 2035

Сињу мору створу највећему,
 По већему небу на очима,
 И жупноме оном Анадолу,
 Што за слане никад и незнаде,
 А снијегу неда тамо сунце, 2040
 Јер га топи земља угријана,
 И јалија, што другује с морем
 Од постања до воље Божије;
 То на дурбин рај земаљски бјеше.
 Још Илија пуно чудно се 2045
 Чудној плими и осјеци наглој,
 Што их никад ништа не помета
 Нити сушно ни кишно вријеме.
 А тадај је силна била плима,
 Ка Илија прикучи се мору, 2050
 Пак тек поче вода губити се,
 Почем одмах осјека наиђе.
 Тога нема Божија створења,
 Ни анђела нити светитеља,
 Да разлику може помислити 2055
 Измеђ Бога самостворитеља
 И човјека створа његовога;
 Пуно већа још разлика бива
 Измеђ Божја створа и људскога.
 С морске стране кад Илија прође 2060
 Са Турчином пашом капицијом,
 Према средњој капији од двора,
 Гђе су врата на два крила била,
 Свако крило ставло од биљура,
 Куд улазе и куда излазе 2065
 Тек дворани царски великаши,

Што и цару приступају саму;
 Ником другом ту приступа нема.
 Ево данас Бирчанин Илија
 Туда уђе с пашом капицијом. **2070**
 Ал' на чудо неко нагазише,
 На четири страхотна звијера
 Леопарда, из земље Африке,
 Од Атласа, Сахаре пустиње.
 Звјерови су силни на очима, **2075**
 Осим лава и осим тигрова,
 Ником другом не силазе с пута.
 Кад их видје Бирчанин Илија,
 Сабље се је прихватио бритке,
 Да се брани од страшних мацака. **2080**
 Но паша му тихо говораше:
 „Звјерови су питоми и мирни,
 „Ка' и друге скотине домаће.
 „Султановић када у лов пође,
 „Поведе их како и огаре, **2085**
 „Литаром их заколјери златним,
 „За њ прикопча срмали синцире,
 „Пак замакне о ункаш преда се,
 „Крај хата му поскакују мирно
 „Све до горе, гђе ће бити хајка. **2090**
 „Почем једном завичу хајкачи,
 „И подигну међеда и вука,
 „А покрену срне и кошуте,
 „Те хватају, штагођ угледају,
 „Из канца им ништа не измиче. **2195**
 „С мрким медом и зеленим вуком
 „Сиграју се и поиграју се

„Ка' ловице мачке с мишевима.
 „Понекада брзокрака срна,
 „Ка' и јелен напати их мука, **2100**
 „Кад звијере на скок не добију,
 „Већ га жену, док се не окану
 „Од умора од тешкога труда,
 „Е на шапу ловак им не дође.
 „Крај звјерова проћи ћемо мирно, **2105**
 „Нама ће се и умиљавати,
 „Е свагда ме виде, и познају.“
 Ту му рече, одмах наступише,
 А звјерови зарукаше силно,
 Ваљају се и умиљавају, **2110**
 И о ноге њихове чешу се.
 На ту руку похитјеше слуге,
 Рука каже, иду гости знани,
 У капији сретом' капицију
 С оборкнезом од Бирча Илијом. **2115**
 И ту су се зачудили Турци
 Горостасну госту и јунаку,
 Е паша му истек до прсију
 Домашаше у висину с главом,
 Те очију шњега не скидају. **2120**
 Почем чуше, ко је и од куд је,
 Отидоше господару своме,
 Казаше му, ко му у двор дође,
 И какав је јунак на очима.
 Султановић одмах им заказа, **2125**
 Да му приђе Бирчанин Илија
 С калаузом папом капицијом.
 Кад су тамо приступили били,

Понуди их, те му посједаше
 Према њему на душеку свил'ну; 2130
 Пак јемина упитује свога:
 „Јеси л' јемин и оборкнез прави?“
 Илија му право одговара;
 „Нит' сам јемин, ни оборкнез прави,
 „Тек ме везир закнежио само, 2135
 „Мисли, да сам бољи од другога;
 „А берата на то не мам царска.
 „Исто јемин тек сам по имену,
 „Јер по жељи од Босне везиру
 „И ономе исто од Србије, 2140
 „И за хатер царевоме двору,
 „Купио сам беглук и јеминлук,
 „И пашама додавао вјерно
 „По тефтеру по примању праву,
 „Но ни на то исправе ми нема.“ 2145
 Мило бјеше брату царевоме,
 Што м' Илија тако одговара,
 Почасти га кафом и чибуком,
 Огрну га скерлетли бињишом,
 Што је кројен и покројен за њ'га, 2150
 А више га ни у кога нема,
 Осим 'наке царевине јаке.
 А кад видје сабљу о појасу,
 Гђе Илији уисала ружно,
 Е не бјеше за она јунака, 2155
 Он поручи својему сабљару,
 Да му кује палаш пристануо,
 Да не жали ни трошка ни труда,
 Нек се знаде, што је поклон царски.

- Двије ц'јеви састави једнаке, **2160**
 Шешане су од Дамашка града,
 Гђе најбољи цевер израђују,
 Од њих пушкар гради двоцијевку
 Како ваља за оног јунака.
 И ситно му поклони оружје, **2165**
 Уз оружје мукадем-појаса,
 Што све трепти од чистога злата,
 Не да оку погледати на се;
 Још крџата из ахара свога
 Под такумом и са рахтовима, **2170**
 Од накита коња не види се,
 Што је зелен ка' пролетња трава,
 А Анифа сека султанија
 Поклони му хата бијелога,
 Што је бијел као горски снјег, **2175**
 Са оправом царском скупоцјеном.
 Оба хата без биљега била,
 Сваки ваља у Арабистану,
 У мајдану од најжешћих коња
 Да купујеш, хиљаде дуката. **2180**
 Султанија још поклон додала
 Скупоцјено ђузел-одијело,
 Да се јунак преобуче трипут
 По три ката у господско рухо :
 Једно било чоха сајалија, **2185**
 Друго било зелена кадифа,
 Треће било од бијеле свиле,
 Све у злату и у златну везу,
 Да га мјериш, претегло би злато
 Ону робу, од шта ј' одијело, **2190**

Не чуди се Бирчанин Илија
 Том господском поклону и царском,
 Јер шта не ма у цара Турскога?
 Нит се томе био зачудио,
 Од куд за њ'га таман одијело, 2195
 Ка' смарлама за њег порезана?
 Е доселе није мога' наћи
 Ни у оном шеру Сарајеву
 Ни јелека нити копорана,
 Антерије нити цамадана, 2200
 Ни на ноге готових чакшира
 У терзије, да обуче на се,
 Све је кратко било и тијесно,
 Те увијек наручити мора
 Преплатити за робу и руке, 2205
 Према своме дивскоме узрасту;
 Но Стамболске терзије су башка,
 Штоно Цару и двору му раде,
 Е за дан с'у урадити кадри
 С много руку више од другијех, 2210
 Швом и везом што се муче сами
 С мало друга и годину дана.
 Већ се чуди Султановићима,
 Што му такав поклон учинише,
 Што ријетко у вијеку бива 2215
 Везирима тек мухурлијама.
 Када своме коначишту дође,
 Проговори паши капиџији:
 „Господине, пашо од капије!
 „Не чудим се овој госпоштини, 2220
 „Што ми таки поклон приказала,

- „Е за силно свашта има благо,
 „А свакад се слуша ријеч царска;
 „Не чудим се хитрим терзијама,
 „Што створише рухо за менека, **2225**
 „Кад им раде на стотине калфе,
 „А царска је наруџбина прва.
 „Већ се чудим Султановићима,
 „Што ми таки поклон учинише!
 „То је чудо, што ми сад из главе **2230**
 „Не излази, већ ми не да мира,
 „Е не знам му дати одговора
 „Честитијем данас заслугама.“
 Но паша га разумљује красно
 Премишљалу 'вако говорећи: **2235**
 „Нит' се чуди, нит' се више буни,
 „Већ послушај, шта ћу говорити!
 „До тебе је чудан рачун био
 „У беглуку и у јеминлуку;
 „Ни трећина није долазила **2240**
 „Камо треба у цареве дворе,
 „А за теџтер ни знало се није,
 „Нит је ико мога' помишљати,
 „Да се тако то харало благо.
 „Чудо снађе ту родбину царску, **2245**
 „Кад први пут изненада дође
 „Од тебека по теџтеру благо,
 „Те дознаде за ту пријевару,
 „За безочну таку крађу силну.
 „Ево има пет-шест годиница, **2250**
 „Што беглуком и што јеминлуком
 „Ти рукујеш и додајеш амо,

- „Једнако си јунак свјеровао
 „По тефтеру како човјек прави.
 „Султану се и брат и сестрица **2255**
 „Похвалила твојијем рачуном,
 „Молили се, да по те поручи,
 „Да им дођеш, да ти се захвале.
 „Султан их је радо послушао,
 „Нек честитост буде похваљена, **2260**
 „Погрђено криво неваљалство.
 „Пишти мало по бињишу твоме,
 „Султановић чим те огрнуо,
 „Може бити хоћеш штогођ наћи,
 „Што ћ' и боље обавијестити, **2265**
 „Те ћеш знати, што још знао ниси,
 „А биће ти и мило и драго,
 Тад Илија маши с' у џепове,
 Гђе на неку књигу наишао,
 Књига крута у чистој кадифи, **2270**
 Ђошета јој од сухога злата,
 Са три гвосца, да се не расклапа,
 По леђима четири стријеке,
 И Арапски натпис са шарама;
 Кад отпетља да отвори књигу, **2275**
 Ал' заклопац скочи за гвосцима,
 У кутији друге књиге бјеху;
 Кад Илија хартије извуче,
 Ал то била два берата царска:
 Један берат оборкнештво тврди, **2280**
 Други берат беглук и јеминлук,
 Да рукује њиме и да влада,
 Како му се свиди по памети,

Ни везири сметат' не смију му,
 А камоли пришипетље Турци, 2285
 Из Стамбола кад се поскитају
 Као својте као људи царски,
 Те варају и арају народ.
 На кољено оба су берата,
 Јазија је шарена и златна 2290
 Мурећеном изведена царским,
 И пијеском потруњена златним,
 Пред очима прелијевају се
 Сваколика слова различита,
 И засјене гледећијем вида. 2295
 Добро знао књигу капиција,
 Проучио обадва берата,
 И Илији казивао вјерно:
 Како га је Султан похвалио,
 И захвалу потврдио муром, 2300
 Да је честит над честитијема,
 Е ни злато намамљиво благо
 За његово око не запиње,
 Нит га дира нит му срце креће,
 Туђе не ће, нит му је на уму, 2305
 Да на душу навали муханет.
 Милије је то Илији било,
 Но све благо да му Султан даде,
 Нек се чује и зна за поштење,
 И ако се Срби и не хваље, 2310
 Као Турци оним што га не ма,
 Сад се видје, да су варалице
 Сви јемини до тог доба били. —
 Од тог доба пет година прође,

- Свуд Илија честито и с миром, 2315
До засједе ове, пролазаше.
Сад засједе четобаша Ђурта,
Хоће силан силу да забуни
Изненада, да остави благо,
И на добром коњу отклони се. 2320
Гледала га она хајдучија
Издајека, пак се чини њојзи,
Да ј' друкчији и коњ под Илијом,
Него што је под другим јунаком;
И оружје у њег другачије, 2325
Него што је у других јунака;
Свему расте некако цијена,
Што његовим зове се имаћем.
Да нијесу 'наке четеције
Што умире један за другога, 2330
Узноси се један уз другога,
Отишли би, оставили Ђурту.
Но Илија за бусију знаде,
Потказали њему пријатељи,
Говорили, да дигне пандуре, 2335
Да пропрате кроз планину благо,
Е онуда није сербез зими
Од вукова путницима проћи,
А сад бјеше и од Ђурте страшно.
Илија се томе насмијао 2340
И овако нато говораше:
„Прођите се, не плаш'те се сами!
„Не бих био Бирчанин Илија,
„Да се бојим вука и хајдука.
„Четеције не ће данас на ме 2345

„Ударати, рад гуђега блага,
 „С тога цркне јуначко поштење.
 „Но Ђурта се мало зарекао,
 „Бог зна, шта је помислио криво;
 „Порећи ће док се састанемо, **2350**
 „Јер је Ђурта уман и јуначан,
 „Махнитање није м' од заната.
 „За вучију пашчад и не мислим,
 „Крај мене јој није вијалишта.“ **2355**
 Засједа је згодна чети била,
 А чета је вјешто и засјела,
 Од друма јој нигђе није трага,
 Нико не би мога' помислити
 Путујући, да онђе имаде
 Засједача и каквих бусија. **2360**
 Чудна ока Илија бијаше,
 Издалека био запазио,
 Како соко тичицу у зраку,
 Запазио крајичак од гуња
 Ђуртинога, што је нехотице **2365**
 За оштрље од кладе запео,
 Те издаде, да неког имаде
 Иза кладе како у бусији.
 Кад се јунак бусији прикучи,
 Илија се прије Ђурти јави: **2370**
 „Помози Бог, четобаша Ђурто!“
 То тек рече, скочи са зеленка,
 Пак привикну сеиза својега:
 „Додајдер ми сеисанку амо,
 „Да наштину мало забунимо.“ **2375**
 Приведе му сеисану слуга,

Са ње снима пиво и јестиво
 По ријечи своме господару.
 Трж' Илија срчали чутуру,
 Што ј' увита плетеницом ситом, 2380
 У њојзи је шљивовица љута,
 Од Илије што је постарија,
 И погаче извади бијеле,
 Уз погаче сира и пастрме,
 Да мезете жежену ракију. 2385
 Но и Ђурта не да чекат' на се,
 Са дружином, што има уза се,
 Одмах приђе од Бирча Илији,
 Састаше се, како и доселе;
 Заборави четобаша Ђурта, 2390
 Порашта се био подигао;
 Заборави од Бирча Илија,
 Да засједе она хајдучија;
 Не нагна се један на другога,
 Већ Илија наздравио Ђурти 2395
 И његовој дружини осталој:
 „Здраво да сте, браћо, свиколици!
 „За сретнога нашег виђенија!“
 А они му прихватили редом,
 Напише се по некол'ко пута, 2400
 Преломише исто залогаја,
 Пак Илија посједе зеленка,
 И вика им: „С Богом, браћо драга!“
 А они му: „У добри час!“ кажу.
 Он одјезди друмом Маглајскијем, 2405
 И никад се обазрео није,
 Бар да види, иде ли му слуга

Са парталом и са сеисаном.

Оста Ђурта чуду чудећи се,

Пак овако бесједити пође:

2410

„Видите ли, моја браћо драга!

„Силну силу, што се узда у се,

„Те не тражи помоћи ни друштва,

„Да га прати кроз планину с благом.

„Видите ли вјеру и поштење!

2415

„Држи вјеру јунак у јунаку,

„Е поштено мисли и јуначки;

„За леђа му ни хабера не ма,

„С очију би знао дочекати,

„Да јунаштво њему не посрне.

2420

„Коме срце успаљује главу,

„Коме глава срце исциједи,

„Не иштите у оног јунаштва.

„Зло и добро чини изненада

„Без разлике по несталној ђуди.

2425

„Што је безцјен алем камен драги

„Скупоцјену драгом адиђару,

„То ј' Илија данас јунацима.“

Истек Ђурта беседу доврту,

И с дружином спремати се пође,

2430

А да ватру пропире у лозју,

Е близу им ручаница бјеше,

Ал' пред њима за окуком једном,

Камо им је Илија зашао,

Пушка пуче једна па и друга,

2435

Пак припуче трећа и четврта,

За четвртом пуче пушка пета,

За њом шеста, а по шестој седма.

Како зачу четобаша Ђурта,
 На пуцњаву скочио је прву, 2440
 И потече хитро похајдучки,
 А за њиме дружина остала,
 Илија је у невољи, суде,
 У помоћ му хоће да прискоче.
 Но још нису доспјели до кута, 2445
 А пушке се угасиле биле,
 И ништа се више не чујаше.
 Ал' се жури четобаша Ђурта,
 Да Илију тек догледа само.
 Кад минуше крај онога кута, 2450
 Не ма тамо од Бирча Илије,
 Тек му само отискују трага.
 Но нису му дуго ишли трагом,
 Пак да видиш нашто наиђоше:
 Изгажена шњежина је била, 2455
 А трагове свуд облила крвца.
 Док гледаше и док разгледаше,
 И мало се бунеше хајдуци;
 Но на мртва нагазише вука;
 А кад боље сташе разматрати, 2460
 Видјели су разбојиште право:
 Једанаест нашли су звјерова,
 Од пушке је седам погинуло,
 А четири од оштрога гвожђа;
 Тек Илије нигђе не виђаху. 2465
 Кад пођоше мало унапрво,
 Илији су отиснули трага
 Обичнога, како путоваше.
 Кад огумке неке надиђоше,

Опазише кога жељковаше, **2470**
 С миром језди од Бирча Илија
 Како, брате, по дворишту своме,
 Гђе му није рата ни разбоја.
 Гледа Ђурта, браћи проговара:
 „Видите ли нашег оборкнеза, **2475**
 „Видите ли, шта је починио
 „Од звјерова горскијех вукова!
 „Од глади су на нег' наернули,
 „Може бити, кучница је била,
 „Кад су вазда понајљући вуци, **2480**
 „Пак ето је, како кожом плати,
 „Зла намјера кад је намјерила
 „На јунака Бирчанин' Илију,
 „Што је јачи од напасти сваке,
 „За страх не зна, смрти не хесапи. **2485**
 „А чућемо, док се силан врати,
 „Како се удесио с вуцима.“
 То тек рече, пак се повратише,
 Навалише ватру од лисника,
 Приваљаше главње придодаше, **2490**
 Посједаше, отворише торбе,
 Поручаше и понанише се,
 И одоше сваки своме стану.
 А кад прошла недјелица дана,
 Те с' Илија из Травника врати, **2495**
 И у варош Сребрницу дође,
 Код бега се састаде са Ђуртом;
 Четобаша њега упитује:
 Како му је са вуцима било?
 Илија му право казиваше: **2500**

- „Како смо се, брате, растанули,
 „Јесам мало био поступио,
 „А кучница иснаде преда ме,
 „Десетина за кучком вукова.
 „На коње ми куја јуришила, **2505**
 „А за њоме зељови остали;
 „Ја сам кују сабљом посјекао,
 „Како скочи цилитмичке клета,
 „А кад паде пасја коловођа,
 „Не бих никад био помислио, **2510**
 „Да су тако насртљиви вуци,
 „И да иду тако на освету
 „Својој жени, и да бјежат' неће,
 „Већ насрћу како бјесомучни,
 „Јуришају, брате, до једнога. **2515**
 „Није шала, са десет су страна
 „Навалили, коње да уију.
 „Хитрорука ту је посла било:
 „Једном руком из пушке сам тука',
 „Другом руком сабљом замлатао, **5520**
 „Само коње да ми ненагрде.
 „Коња товна осакате вуци,
 „Длака кратка а кожа му танка,
 „И одвали, што закачи зубом.
 „Три сам чивта бацио кубура, **2525**
 „Још и пушку од појаса малу,
 „И сабљом сам неке посјекао,
 „Док се једва опростих биједа.
 „И доселе ја сам путовао,
 „Како с' деси и љети и зими, **2530**
 „Сретао сам међеда и вука,

„Шњима никад не имадох кавге;

„Обично су ти звјерови мудри,

„Надалеко мимо мене мину.

„Нигда на рат помишљао нисам

2535

„На планини са дивљом пашчади.

„Ето ми се и то догодило

„У вијеку прије осам дана.“

Како каже Бирчанин Илија,

Како каже, онако је било.

2540

Ено тамо приповиједају,

И казују сваком мјестимице,

Гђе Илија кучницу потуче.

Тамо и сад иду врачарице,

Вуч'јих траже од лијека зуба.

2550

Давно није до Илије било

Онакова силнога јунака,

И честита на мјесту свакоме;

И још може дуго потрајати,

Докле опет Српска роди мајка

2555

Онаково чудо од човјека.

II.
БИРЧАНИН ИЛИЈА

И
АЛИЈА ВИДАИЋ.

Тугује се Али-бег Видаић,
Старјешина од Зворника града,
Своме побру, великом дахији
Од бијела града Биограда,
По имену Фочић' Мехмед-аги, 5
Своје јаде овако му каже:
„А мој побро, Фочић Мехмед-ага!
„Ево има већ недјеља дана,
„Како сједим теби у конаку,
„И гостујем дивно и господски, 10
„И о свачем бесјеђасмо, побро;
„Тек ти мене никад не упита,
„Порашта сам себе потрудио,
„И под собом хата заморио,
„Од Зворника од мојега града 15
„До силнога Биограда твога?“
Вели њему Фочић Мехмед-ага:
„Побратиме, беже Видаићу!

- „Како бих те, брате, упитао,
 „Што си мени сада доходио, **20**
 „Кад те, брате, одавно погледам,
 „Е дугујеш мени гостовањем
 „И милости братском и љубави.
 „Један другог желе пријатељи,
 „А тегоба разбира и пита **25**
 „За долазак и одлазак брзи.
 „Да ми сједиш и годину дана,
 „Бива' би ми вазда љубавнији.
 „Мислим, судим, по невољи ниси
 „У госте ми долазио амо, **30**
 „Већ ми дође као и доселе
 „Од љубави и од пријатељства,
 „Да с' видимо и разговоримо.“
 Но Видаић збиља тугује му:
 „Истина је, побратиме драги! **35**
 „Да сам удиљ тебе полазио,
 „Што те волим како рођенога.
 „Но сад, кардаш, по невољи тешкој
 „Кренух амо, да ти се потужим,
 „И изјадам моје јаде грдне, **40**
 „Што живјети Турчину не даду,
 „А ја од њих опстати не могу,
 „Нит ћу жаљан остарјети забит,
 „Са зле среће извјековат' морам.
 „Знадеш, побро, по имену самом **45**
 „Да смо Турци земљи господари,
 „И да нама вјера не подноси,
 „Да се с нама барабари раја,
 „Ни пред нама образа отима.

- „Има раје, што се осилила, 50
 „И на Турке попріјeko гледи,
 „Како да смо подложници њојзи.
 „И то су се узнијели, побро,
 „Уз онога силног оборкнеза
 „И јемина Бирчанин' Илију. 55
 „Ево има седам годин' дана,
 „Како су га у Стамбол позвали,
 „Пак код цара бјеше на дивану,
 „Те опаде све њему Бошњаке
 „Ка' најцрње противнике Турке, 60
 „И чудна се додворио дара
 „У Султана у цара нашега:
 „Нема тога паше ни везира,
 „Да тек може помислити само,
 „Да онога има на свијету, 65
 „А до онда ни видјели нису
 „Баш ни налик на ону дивоту.
 „Од јада ти исказат' не могу,
 „Какове је хатове добио
 „Са такумом и под рахтовима, 70
 „Зар их жешћих није ни остало
 „У Стамболу, у ахару царску,
 „Ни накита скупоцјенијега;
 „Пак да видиш рухо и оружје,
 „Кад с' опреми и окити силан, 75
 „Стајали би везири, већили,
 „Ка' ћирице, како послужници
 „Према њему, господару своме.
 „У те има свашта на свијету
 „Према теби и господству твоме, 80

- „Ал' се не мош споредити шњиме,
 „Од како је доша' из Стамбола,
 „И од кад га Султан опоштио
 „С поклонима и са бератима,
 „Те ј' господар данас од беглука, **85**
 „И од оних силних јеминлука;
 „Све сам купи и у Стамбол даје
 „Без хесапа и без одговора.
 „Беглугџија бјеше и јемина
 „На стотине, те се помагаше **90**
 „Преврћући небројено благо,
 „Дизаше се и обогатише,
 „Још сувише бјеше суродица,
 „Сиромаша својих пријатеља,
 „Што су уж њих преживјели били, **95**
 „Те невоље мучиле их нису
 „Љутом глади, голотињом срамном.
 „А сад, јолдаш, све је у једнога
 „Обор-кнеза од Бирча Илије,
 „Пак он диже данас и помаже **100**
 „Своју браћу, а душмане наше,
 „Својом силом слободи и храбри,
 „Да се нама веће не подају,
 „И измета не чине никоме,
 „И не пусте Турчина на врата, **105**
 „А камоли да му дочек даду.
 „Ништ' му није кадија ни забит,
 „Ништа аге, исто ни бегови,
 „Све је мучан турио пода се.
 „Ни отприје Турчин не смијаше, **110**
 „Да он зазна, господарит' раји,

- „Е с Турцима никад не шали се;
 „А од кад је био у Стамболу,
 „И са царем имао ријечи,
 „Те господства дочепаше и власти, **115**
 „Од тог доба и везири сами
 „Њега траже, јолдашују шњиме,
 „У њег' ишту за управу свјета,
 „И сваку му ријеч пофермају.
 „То везирско јадно омилаше **120**
 „На жалост је нама одјекнуло.
 „Кад зликовце бије и топуза,
 „Онда жешће одајачи Турке,
 „Рад првенства и са изврштине,
 „Нек попамте да су господари. **125**
 „У ме има нека стотиница
 „У његовој кнежини кметова,
 „Пак не смијем слати десечара,
 „Да десето купе у свијета,
 „И да чибук мени истјерају, **130**
 „Од читлука ни помена нема,
 „Већ што раја додаде ми сама,
 „Доходак ми довољани бива.
 „Једнош ми је момке нагрдио,
 „Испребија' како злиће црне, **135**
 „Што у село пали на ноћиште
 „Код једнога мојијех кметова,
 „И искали двизе за вечеру,
 „Да десетак њему пабаишу.
 „По њима је мени поручио, **140**
 „Да с' не шалим и не играм главом,
 „Да не шаљем у село Турака,

„Јер ће собом и у Зворник доћи,
 „И од мене искати цевапа,
 „Што м' ријечи послушао нисам. **145**
 „Ето видиш, побратиме драги!
 „Да на дому нисам миран своме;
 „А ничем се довити не могу,
 „Да доскочим, и да опростим се
 „Зла хортака и заповједника. **150**
 „Не смијем се, и није ми вајде,
 „Потужити нащему везиру,
 „Јер сам чуо, казаше ми људи,
 „Да је већил и дворанин царски,
 „Пак с Илијом од Стамбола зна се, **155**
 „И Илија тамо с' замолио,
 „Да му њега прате за везира;
 „Те се паша њему удворава,
 „Ако жели дуго пашовати.
 „Ев' од јада и од дерта тешка **160**
 „Дошао сам до тебека, јолдо,
 „Од све муке и невоље љуте
 „Да с' изјадам и да се истужим,
 „Да те питам: има ли лијека
 „Тој незгоди нашој неприлици?“ **165**
 Мудар бјеше Фочић Мехмед-ага,
 Ал' се јаче не да надмудрити,
 Е Илију добро познаваше,
 И чуо је, да је човјек царски,
 Пак би мучно и ружно би било, **170**
 Научити свога побратима,
 Да се дигне данас и завојшти
 На онака голема јунака,

И царева тамо доглавника.
 Мучна глава помислиће ружно, 175
 С ружне мисли и зло дјело бива.
 Дахија је хаинин Султану,
 Зато рече 'вако побратиму:
 „Мој јолдашу, беже Али-беже!
 „Није ласно тебе свјетовати, 180
 „А још теже помоћи ти данас.
 „Тек ти хоћу братски прозборити:
 „Што се данас не угледаш на ме,
 „И на друге дахије остале,
 „Како смо ми уклонили с пута 185
 „Мустај-пацу царева везира
 „И од земље Србије већила,
 „Те остасмо господари сами;
 „Ни за цара нећемо да знамо
 „Кад нам чини нијету унаточ. 190
 „Исто тако и ти, побро, ради,
 „Ко ти смета, гони г' са свијета,
 „А не бој се цара од Стамбола,
 „У Зворник се он на канит' неће,
 „Да с' освети бегу Видаићу, 195
 „Што ј' стопио једног рајетина,
 „Којино је цару омиљео,
 „Док је био њему пред очима.
 „У цара је срце великашко,
 „На њему му ни рођено није, 200
 „Некмол туђе, још и вјере туђе,
 „Кад га види, онда га се сјети.
 „Баш ако би и осветљив био,
 „Пратио би катила фермана

- „Из Стамбола по човјеку своме; **205**
 „А прилична ј' жица до Зворника,
 „Сто пута ће промијенит' ћуди
 „И најжешћи и најпослушнији,
 „Те попусте, и одмекну малко
 „Најзлобнији крвопролитници; **210**
 „А како се не би ублажио
 „Османлија, што је жељан злата,
 „А по туђој дошао ријечи,
 „Да се неком, кога не познаје,
 „За некога, за кога не мари, **215**
 „Тек освети, а за потпутнину.
 „А на нас је досад долазило,
 „Због везира и због пашалука,
 „И двадесет мудрих ефендија
 „С гајтанима, да нам узму главе, **220**
 „Пак смо неког уклонили тајно,
 „А неког смо подмитили красно,
 „И када се у Стамбол поврате,
 „Те пред цара на диван изађу,
 „Свакако нас тамо оправдају, **225**
 „А окриве покојног везира,
 „Е није им већ од њега вајде.
 „Тек нас тишти паша мухурлија,
 „Што је рођак покојном везиру,
 „Пак још нисмо на свом селамету. **230**
 „И ти, брате, учини зијафет,
 „Зар ће која родити ти када,
 „Пак кошију подај уз весеље,
 „Зовни главне и Србе и Турке,
 „Нека ти је многа гостиница. **235**

- „Бог је дао, родила година,
 „Има пуно пива и јестива.
 „Пак призиви силна јордамцију
 „Оборкнеза од Бирча Илију,
 „Пак када ти већ у руке дође, **240**
 „Зар ћеш наћи згоде и прилике,
 „Да дохакаш једном рајетину.
 „Не ћеш, кардаш, бити Турчин прави,
 „Ако ти се измакне из шака.“
 Добро збори Фочић Мехмед-ага **245**
 По Бошњака бегу Видаића,
 Но Бошњо је ухватио страха,
 Срца не ма, кад помисли само
 На јунака Бирчанин' Илију,
 Те страшиво говораше побру: **250**
 „Е мој побро, ласно ј' теби овђе,
 „Ту ти није Бирчанин' Илије,
 „Онакове силе страховите,
 „Господарски да стоји за вратом.
 „Доћи ће ми како узавница **255**
 „По нашему старом обичају
 „На кошију, и на сваки собет;
 „Ал' у Босни не има Бошњака,
 „Херцеговца ни Арнаутина,
 „Да кидише, и удари на њ'га. **260**
 „Ни цинови нису оне снаге:
 „Хвати сила вола за рогове,
 „Забаци га на плећа јуначка
 „Како овцу, и однесе, побро,
 „Срце му је како у арелана, **265**
 „Зар ни Марку не б' се уклањао.

„Поједан је Бирчанин Илија,
 „Није ласно њему дохакати.
 „Шта досада већ чинио нисам:
 „Давао сам готовину благо,
 „Обећава' земље и миљкове,
 „Да г' укине когођ са свијета;
 „Од мејдана не бјеше јунака.
 „Вркао сам главнога хајдука,
 „Некакова харамбашу Ђурту,
 „И на силно мамио га благо,
 „Да удари само на Илију,
 „Но ни он му ништа не учини,
 „Е не смију на њег' ни хајдуци.
 „Кога зовнем, те му и споменем,
 „Свак премишља, пак ми и ођути
 „Нити каже, хоће или неће,
 „Ал' ми више не долази нигда;
 „Ком' поручим, онај отпоручи:
 „Да не смије на Илију поћи,
 „Да никако неда своје главе
 „Ни за благо, нити за миљкове.
 „Тако му је тешко дохакати,
 „Е ни зрно г' из пушке не бије,
 „Већ ако је сребрно, ја златно.
 „А ко би га сабљом посјекао,
 „Ко ли цину у кости пошао?“
 Но да видиш Фочић' Мехмед-аге
 Како ружно рече побратиму!
 Зловољан га и кори и кара:
 „Ниси Бошњак рода јуначкога,
 „Кад те тако препаде зловјерник;

- „И ја знадем за тог оборкнеза.
 „И ако је јачи од другијех
 „Појединих, јачи бити неће **300**
 „Од множине, кад на њ'га навали;
 „А куршум је јачи од тијела.
 „Сад вјерујем, што вјерова' нисам,
 „Да сте клети Босански шљивари
 „Говорције и хвалције само **305**
 „На дивану, али на мејдану
 „Не има вас честитих јунака.
 „Још је црње, што ми сада каза,
 „Да јунака да е' потхвати нема
 „Херцеговца ни Арнаутина, **310**
 „Да дохака томе Ђаурину.
 „У нас има, четири дахије,
 „У свакога по двије хиљаде
 „Тевабија, самијех Туркуша,
 „Све хатлија силних миздраклија **315**
 „Од бијела Једренета града
 „И од красне земље Румелије.
 „Зар међ њима ниједнога не ма,
 „Да му речем, да на мејдан пође
 „Хваљеноме томе оборкнезу, **320**
 „Пјевајући да му не изађе.
 „Даћу теби, да си слободнији,
 „Све бираних стотину јунака,
 „Поведи их собом до Зворника;
 „Пак учини шенлук по ријечи, **325**
 „А закажи буљукбаши моме
 „Арапину дели-Хусеину,
 „Ко је главом Бирчанин Илија,

„И шта хоћеш, да уради шњиме,

„Пак ћеш видјет', шта ћ' од њега бити; 330

„У Бирач се повратити не ће,

„Ни умаћи, ни унијет' главе.

„А нареди аге и бегове,

„И од Босне поносне спахије,

„Нека дворе, нека свачим служе 335

„Моје момке, твоје послушнике,

„Кад нијесу срца јуначкога,

„Већ им треба данас замјеника.“

Кад Али-бег саслуша ријечи,

Мука му је, и жао је било 340

На Фочића побратима свога,

Што му тако говораше ружно;

Али шта ће, истина је тако,

Не може се правдати никако,

А немоли да што одхинати. 345

Јесте мучан, ал' се мудро влада,

Побратиму смјерно говораше:

„Вољан буди, побратиме драги!

„Нит' ме кори, нит' ме тако карај,

„Не погрђуј нашијех Бошњака, 350

„Арнаута ни Херцеговаца,

„Јер је сила за цара запело;

„Илија је сад и човјек царски,

„Пак наш свијет не ће му за хатер

„Ударити, како на светињу. 355

„Кад у тебе имаде јунака,

„А стотину мени с' обећао,

„Што јунаштво могу учинити,

„Мило ми је, што ће опоштити,

- „Побратиме, и тебе и себе; 360
 „И што ће ме осветити славно,
 „Бакшићу их, побро, османлијски:
 „Сајалијом чохом од Мљетака,
 „И лијепом свилом и кадифом,
 „И оружјем у сребру и злату; 365
 „Буљукбаши хоћу поклонити
 „Мрка хата са свим рахтовима,
 „Што га бржег на кошији не ма
 „У свој Босни и Крајини горњој,
 „Ван крџата, што су у Илије. 370
 „И још ћу их подарити, побро,
 „Сваком момку даћу кесу блага,
 „Десет кеса даћу буљукбаши;
 „Нека знаду, кога послужише,
 „И да Турчин за јунаштво знадем. 375
 „Ако падне од Бирча Илија,
 „Онда ти је Босна отворена,
 „Баталити можемо везирство,
 „Учинити шта је нама драге.
 „Ал' Илије док је на свијету, 380
 „Како држи и Сава и Дрина
 „До Подримља и до Арбаније,
 „Преко њега ником тамо нема
 „Ни исета, нити пријатеља.“
 То је јако мило чути било 385
 Мехмед-аги великом дахији,
 Одерди се, подобри се побру,
 Пак се диже, те шњим одабира
 Потпунице стотину момака.
 То су били силни убојници, 390

Што се сваки био јуначко,
 И писао код старијег свога
 На стотину другијех војника.
 Тако Бошњо охрабри се малко,
 Кад сагледа пратњу силовиту; **395**
 А највеће срце му порасло,
 Кад погледа Хуса буљукбашу,
 Како с' носи, како се поноси,
 И када му саслуша ријечи,
 Е бијаше чудан намјештало, **400**
 Те Али-бег помислити мора:
 Да је јунак, с тога јордамџија,
 И да може нешто учинити
 Са множином, кад јој успредњачи.
 Тако оде Али-бег Видаић **405**
 На завичај, својему Зворнику,
 Радоснији, срца пунијега,
 Но што бјеше, када полазаше
 У Биоград побратиму своме,
 Да с' изјада и натугује се **415**
 На Илију побратиму своме.
 Како дође двору бијеломе,
 Аному је поискао мајку,
 Пак је синак тихо упитује:
 Је л' му здрава чељад у харему? **410**
 Мати му је право казивала:
 Здрава су му дјеца и кадуне,
 Двије здјетне истовариле се,
 Једна му се облизнила била,
 Те имаде двије близанице, **420**
 Од друге се мушко одродило.

Ето бегу среће у сусрећу,
 Може Турчин и шенлуковати,
 И на трку давати кошију,
 Да зазора није ни од кога, **425**
 Е све Турски и господски бива.
 Те Али-бег госте позиваше
 По књигама и по мезилима,
 Улацима и по сахијама,
 Те састави гостиницу силну **430**
 Од све Босне и Крајине љуте:
 Ту су многе паше иџтуглије,
 И забити силни капетани,
 И диздари, многи силиктари,
 Ту бегови, аге и спахије, **435**
 Свакојак их ту има чауша,
 Кулуглија и заман-делија,
 Од Кладуша и од Бишћа града,
 И од Јајца и од Бусоваче,
 Од Вакупа оба и Гламоча, **440**
 Од Коњица и од Сарајева,
 Од Травника и од Бајне-Луке,
 Од Новог и од Костајнице,
 Од Дубице и малог Бребира,
 И од Брода, Тешња и Дервенте, **445**
 Од Добуја и Маглаја града,
 Од Жепачке и Франдука града,
 Од Зјенице и нове и старе,
 Од Високог и од Семизовца,
 Од Градашца и од Бијељине, **450**
 Од Брчкога и од Тузле слане,
 Сребрнице и од Вишеграда.
 Чак имаде гостију Видаић

Сјеничана и Бјелопољаца,
 И од оног поноситог Аса, 455
 Од Гусиња исто од Вуциња,
 Од Клобука и града Мостара,
 Од Требиња и од Колашина.
 И што бјеше главнијех Србова,
 Све то на част Видаићу дође, 460
 Међ њима је Бирчанин Илија,
 Што зачини и Србе и Турке
 Својим стасом ка' и својим гласом.
 Ко га знаде, и ко га не знаде,
 Кад га види, у њег се загледи, 465
 Јербо стас му одговара гласу.
 И дахијски хваљени јунаци,
 Потиши су, него што су били.
 Кад јуначке игре започеше,
 Илија им ни мукает није, 470
 Е не има лакрдисат' с киме,
 Све је танко, све је малоснажно
 Њему било, да се мјери шњиме.
 Скакали су скока јуначкога,
 И бацаше камена с рамена, 475
 Теглише се и вукоше клипка,
 Рваше се, и кушаше снагу
 На игришту, и на рвалишту.
 Илија се јунак помијеша
 Са господом са бератлијама, 480
 Поиздаље шта се ради гледи.
 Што су хиђит и матори Турци,
 Те не могу срцу одољети,
 Да не дижу и лошије Турке

Над Србима бољим на игришту, 485
 Муте клети и тамо и амо,
 Те Турцима своју Турад хвале,
 Србе куде и рђогризају.
 Ето старца Мехмед-капетана
 Видаића, Али-бегу стрица, 490
 Хвалећи се међ господу дође
 С игралишта и са рвалишта,
 Лаже старац и ћефу угађа:
 „Јесу момци ови Биоградци,
 „И окретни и срчани људи, 495
 „Ал' су бољи наши Херцеговци,
 „Крајишници и наши Бошњаци,
 „Снажнији су и окоштији су,
 „Натскачу их скока јуначкога,
 „Надмећу их камена с рамена, 500
 „Кад с' поручке у кости ухвате,
 „Ил' поручке, или по појаске,
 „Ил' унакрет, да се огледају,
 „Отпадају од руку јуначких,
 „Ваљају се како исто снопље. 505
 „Још остаде кицош буљукбаша,
 „Не могу га посве надјуначит',
 „Вјешт је рвач, сила кочоперан,
 „Доселе га нико не поваља.
 „Што је Срба нашијех Бошњака, 510
 „С Турчином се ни мјерити не ће,
 „Нити смије тамо приступити,
 „Јер је Турчин соја јуначкога
 „Друге кости и другчије снаге.“
 Кад то зачу Бирчанин Илија, 515

Грохотом се насмијао старцу,
 Шалећи се њему говораше;
 „Ој Бога ти Мехмед' капетане!
 „Када лажеш, крећу л' ти се зуби?
 „Има тамо мојијех момана **520**
 „Десетина, што више вриједи
 „Од хиљаде најжешћих Турака.
 „Тамо ми је Зеко буљукбаша,
 „Граховљанин племена јуначког,
 „Он ће један сувише вам бити, **525**
 „Да се слегну свиколици Турци
 „На весеље бегу Видаићу.
 „За пас ће те задјенути Зеко,
 „И с тобом ће све натекочит' Турке,
 „Надрвати и надјуначити. **530**
 „Криво мислиш, пак бесједиш лудо.
 „Гђе би Туре, материна маза,
 „Истакло се пред оног јунака?“
 Мучна ријеч Илијна је била
 По све Турке, и господу турску. **535**
 Погледају један на другога,
 На Илију тајом попријеко,
 Е боје се, да га не расрде,
 Те би неком присело весеље,
 И на жалост дома одјекнуло. **540**
 Највећма се био расрдио
 На Илију Али-бег Видаић,
 Но мудар је, пак згону гледаше,
 Како би се тако завадили,
 Да без муке и без јада свога **545**
 Убију га, и скину га с врата.

И жао је Мехмед' капетану,
 А осоран озлоједио се,
 Ријечима што га испрескака,
 И на своја изговори уста **550**
 Пред толиким Турцим' и господом,
 Да су врениј' Срби од Турака,
 Те њег стара у лаж утјерује;
 Њему турска вјера не подноси,
 Да крст њега може укорити, **555**
 И окорне рећи му ријечи,
 Те поскочи ка' да се помами,
 Потајницу трже испод скута,
 И Илији кидисати шћаше.
 Но зло га је јунак погледао, **560**
 Очима га одби од себека
 Са свога се мјеста не мичући.
 Од страха се Туре освијести,
 И поврати опет у сијело.
 Но Али-бег, што се побашлио, **565**
 И лукавство турско изучио,
 Све дахијске школе довршио,
 Што смјеташе, глади ријечима,
 Пак чини се, ником не вјерује,
 Ни свом стрику посве, ни Илији; **570**
 И ако се расрдио страшно,
 Те о глави оборкнезу ради,
 Мудро оде лисичити курва,
 Проговори као шалећи се:
 „Прођ' се, стрико, иза шале срдње! **575**
 „Не шали се тако, оборкнеже!
 „Већ хајдемо скупа на игриште,

„Да својијем очима видимо,
 „Чијано ће бити најстарија,
 „Е овако голим ријечима 580
 „Од воље је неком вјеровати,
 „А од воље у лаж сатјерати,
 „Како ј' когођ на бесједи вољан.
 „Ја сам волиј да отворе Турци
 „Данас мејдан и своје јунаштво, 585
 „А Срб воли, да Срб надјуначи;
 „Томе нико забавити не ће.
 „И сам мислим, ту не ма јунака
 „Над онијем буљукбашом Хусом,
 „Осим једног од Бирча Илије, 590
 „Што се знаде, да је над свијема.
 „Зато велим, хајд'мо да видимо,
 „Нек се игре прије доиграју,
 „Пак ћем' онда бити и нишана,
 „И на трку пустити хатове, 595
 „Да видимо, ко ће однијети
 „Те кошије на шенлуку моме.“
 Али-бега како домаћина
 Послушаше, отидоше шњиме.
 Кад дођоше тамо међ јунаке, 600
 С миром сједи буљукбаша Зеко,
 И момци му исто сједе с миром,
 Са Турцима у лијепој шали,
 А пита их оборкнез Илија,
 Гђе слушају, и сви чују Турци: 605
 „Ко отвори највеће јунаштво?
 „Чиј је мејдан, и чија је хвала?“
 Вели њему буљукбаша Зеко:

„Још нам досад нису могли Турци
 „Доскочити, нити добацити, 610
 „А не смију теглити се клипка,
 „Ни у кости с нама ухватити,
 „Да с' јуначки и надрвавамо.“
 Још Илија запиткује Зека:
 „Ко су бољи, буљукбаше Зеко! 615
 „Херцеговци и наши Бошњаци,
 „Ил' Туркуше они Биоградци?“
 Право њему казиваше Зеко:
 „Далеко су бољи Херцеговци,
 „Арнаути и наши Бошњаци 620
 „Од Туркуша, кичељивих маза.“
 Кад то чуше старјешине Турци,
 Уз косу је њима врло било,
 Свак на своје набрекује Турке,
 Кол'ко коре, толико их храбре 625
 Поред боље и воље и гласа.
 Но Али-бег узео преда се
 Хваљенога буљукбашу Хуса,
 Те му каже, шта је наумио,
 Још шапатом њему говораше : 630
 „Да с' осветим овом бератлији,
 „Што господству моме од старина
 „Стао за врат данас, и укида
 „Дохотке ми од мојих кметова,
 „Те од њега живјети не могу: 635
 „Ја сам ето шенлук учинио,
 „Да домамим њега с мало друга
 „Међу Турке, да му дођем главе.
 „Ено њега с једном десетином,

„А нас има од хиљаде више **640**
 „Све бираних на гласу делија,
 „Велика би сад срамота била,
 „Да измакне, и да осјети се,
 „Гђе смо шћели њему дохакати,
 „Још би љући напасник ми био. **645**
 „Но ако се данас уздаш у се,
 „И у својих стотину делија,
 „Остали ће припомоћи Турци,
 „А ти гледај, пак удари на њ'га,
 „Како знадеш да је боље по те, **650**
 „А мучније нека буде по њ'га.
 „Не иштем ти очита мејдана,
 „Тек да њега није на свијету.“
 На то рече буљукбаша Хусо:
 „Господаре беже Али-беже! **655**
 „Познајем ја тога оборкнеза,
 „И познајем буљукбашу Зека,
 „И познајем све пандуре редом,
 „Е долазе у Биоград често
 „Дахијама и господарима, **660**
 „И придавак од босанског данка
 „Пашалуку Биоградском дају,
 „Те доносе и испоручују.
 „Није тако ласно на те људе
 „Ударити овђе изван града, **665**
 „Придобити и све их потући,
 „Гђе су скупа, гђе је пуно Влаха,
 „Што им за час могу прискочити,
 „Са свих на нас навалити страна,
 „Читава се заврћи краина, **670**

„И свијета пуно изгинути,
 „А Илија са својим пандурим’
 „Пробити се сретно и отићи.
 „Већ до вече тамо по вечери
 „У твојему конаку у граду, 675
 „Ил’ у оном башкалуку твојем,
 „Кад се распу, и кад запију се,
 „Те не знаду један за другог,
 „Можемо их ласно истријебит’,
 „Да до дана ником нема трага, 680
 „А другог не заболи глава.
 „Само, беже, ваља приправити
 „Јака пива и слана јестива:
 „Ев’ ракију препечену љуту,
 „Ода шта се гости заиштале, 685
 „Те мезете жежену ракију,
 „Слано јело зајевају вином,
 „Два се пива састану у глави,
 „Узму памет, пак ћуд преокрену,
 „Од човјека буде човјечиште, 690
 „Неподоба и нагрда људска,
 „Пак безумно ласно изгуби се.
 „Ту сам школу, беже, изучио
 „На Капији у Стамболу граду,
 „Гђе за десет година на стражи 695
 „Гледао сам и израђивао
 „Те послове тајне и кржаве.
 „А сад овђе нека игре с миром,
 „То су људи праве цинске снаге,
 „Мјерити се шњима не можемо, 700
 „А мучна би залудница била,

„Свађати се с тога и срдити.“
 Кад то зачу Али-бег Видаић,
 У другу је премислио руку,
 Знаде забит, Илија је мудар, **705**
 Пандури му момци одабрани,
 Ниједан се ни понапит' неће,
 А камо ли препит' и опит' се,
 Да ван ума махнитати пође,
 И у лудо да изгуби главу. **710**
 Знаде забит, да му скоро не ће
 Доходити оборкнез Илија,
 Е савети не чине се често,
 Да га зове на част и весеље.
 Али-бег је бристра био глава, **715**
 И домишљат и лукав и мудар,
 Зна у живац дирнут' Хусеина,
 Поносита надражити знаде,
 Нек узниче господско јунаштво,
 Пак претворно пуно жаловито **720**
 Благоу њему ријеч говораше:
 „Е мој кардаш, буљукбаша Хусо!
 „Видим да си соја господскога,
 „Бива јеси рода јуначкога,
 „А јунак си разборит и уман, **725**
 „Све шта чиниш бива по разлогу,
 „Мили ми се с тобом договарат'
 „Османлије добро књигу знаду,
 „Знам да знадеш, како књиге кажу
 „За јунака Краљевића Марка, **730**
 „Што је десна био царству рука,
 „И Султан га веће волијаше

„И од брата и од свога сина,
 „Што бијаше над свијем јунацим’,
 „Пак се опет нашло мејданџија, 735
 „Кесеџија и силних Арапа,
 „Те се нису за живота свога
 „Уклањали ни клањали му се,
 „Већ му ишли на мејдан јуначки,
 „И јуначки од њега помрли. 740
 „Зар је жешћи Илија од Марка?
 „Ил’ смо посве олошали Турци?
 „Па од Срба једног зазиремо!
 „Не чудим се нашим вергијаним’,
 „Не чудим се нашим беговима, 745
 „Ни агама нити спахијама,
 „Бошњаци су ка’ и Херцеговци,
 „Исто, брате, ка’ и Арнаути,
 „По навици уобичајили,
 „Да не смије нико на Илију 750
 „И с јунаштва, и с хатера царска.
 „Но наши су и ногиши људи
 „Од Туркуша правих Османлија.
 „Да се данас придесио овђе
 „Силан јунак и жесток убојник, 755
 „Да учини неку зађевицу,
 „И наш би се свијет охрабрио,
 „Те никако не би премишљао,
 „Већ би одмах сложено јуришио.
 „Ја баш мислим, томе данас суди 760
 „Само срце, што куца јуначки.
 „Данас ми је у те поуздање,
 „Ја ћу дотле отезати совет,

„И не смијем краја учинити,
 „Док ти јунак с Илијом не свршиш.“ 765
 Узношљив је Хусо буљукбаша,
 Лукавштине бегу не схваћаше.
 Јордамцију сила занијела,
 Пружи бегу своју десну руку:
 „Ево руке, од мене ријечи,
 „Од Илије донијећу т' главу.
 „Моја брига зато је одселе,
 „Теке нико да ми с' у посао
 „Нити ставља, нити ме помета,
 „Нити учи: кад ћу, ни како ћу.“ 775
 Бег му десну прихватио руку,
 Обећа му, да ће г' даривати
 Скупоцјеном чохом и оружјем,
 Силним благом и сребром и златом,
 И Мисирским хатом с рахтовима;
 Ни на момке м' заборавит' не ће,
 Нека памте, гђе су гостовали,
 И чији су послушници били.
 Лијено се тако погодише,
 Те гледаше сваки посла свога: 785
 Бег Видаић своју гостиницу,
 Да му гости буду почашћени,
 Нек се чује за част и господство
 Видаића бега и забита
 Од Зворника украј Дрине града. 790
 А Хусеин-ага буљукбаша
 Опет оде тамо на игриште,
 Иште Турчин згоду и прилику,
 Да с Илијом чини пријатељство,

Да му лакше хака главе дође, 795
 У Илије бјеше пријатеља
 Осим Срба и главних Турака,
 Забит-паша, забит-капетана,
 Уза њ мисле, боље поступи,
 И достати господства већег, 800
 Те Илији досту доказаше:
 Шта ј' Али-бег крвник намислио,
 И како је довео крвнике
 Из несретног оног Биограда,
 Да му само хака главе дођу. 805
 Кад Илија муку разабрао,
 Пође боље пазит' на Туркуше,
 Да од чуда види чудо грдно,
 Како људи, што су подле душе,
 Ма и Турци и некрштеници, 810
 Одљуде се по срцу звјерскоме,
 И свашта ће учинит' за благо
 Не мислећи, не премишљајући,
 Шта ће коме бити до пошљетка.
 Игришту се и сам прикучио, 815
 Гледа оне мушке лакрдије:
 Бољи с' шали, а гори се љути,
 Неки коре, неки опет хвале.
 Над свијем је буљукбаша Зеко
 Са његовом десетином друга, 820
 Све су листом надскочили Турке,
 Надбацили камена с рамена,
 У шаке им нико не смијаше.
 Зове Зеко буљукбашу Хуса:
 „Ја сам тебе, море, надскочио, 825

„Надбацио камена с рамена,
 „Биљега су све старије наше.
 „Ти си многе надрвао Турке,
 „Но с нама се одледао ниси,
 „Бар да видиш кости какве смо ти. **830**
 „Бирај од нас кога ти је драго,
 „Пољрви се, да ти виђу снаге!“
 Турчин знаде, не мож' доскочити,
 Исто знаде, не мож' добацити,
 А боји се срамоте и руге,
 Кад га бречи, и поваља Србо,
 Тренатији је сваки и темељниј',
 Ласно мисли, пак је и снажнији,
 Те му с' неће у кости јуначке;
 Јер окаља необика мала,
 Што највећи није потље кадар **840**
 Загладити мејдан и јунаштво.
 Како биљур, што од паре страда,
 И потавни м' оно јасно лице,
 Тако исто честито јунаштво **845**
 Са најмање уништи се мане.
 Зато Турчин говораше Зеку:
 „Прођ' се, јолдо, крај јунаштва шале!
 „Зар јунака само дичи снага?
 „А шта велиш за срце и умље, **850**
 „Које ли је од ког претежније?“
 Насмија се буљукбаша Зеко,
 Подсмјехну се Османлији малко:
 „Умље суди, срце наваљује,
 „Али пушта одваљује снага. **855**
 „Кажи право, би л' вољео данас,

„Да си журав и пуфлак чукљаив,
 „Пак баш да си срца Марковога,
 „И да ти је и над умљем умље;
 „Или да си стаца и узраста 860
 „Оборкнеза од Бирча Илије,
 „Пак ма био срца и тишега,
 „И оваког нашег лудог умља?“
 Види Туре, завава г' Србо,
 И на лед га тек наводи танак, 865
 Са махните нека се ријечи
 Осрамоти као обруканац.
 Хотијаше, баш да му ођути,
 Али рече Бирчанин Илија:
 „Кад је здраво и осредње умље, 870
 „А поштено и честито срце,
 „И када је поуздана снага
 „У јакоме стаситу тијелу,
 „Може човјек проћи по свијету,
 „Свака буба да не смије у њ'га 875
 „Ни гледати, немо л' задијеват'.“
 То тек рече, Туре пресијече
 Оштрим оком, ка' од грома муњом,
 Кад стријеља кроз мрке облаке,
 Комада их хитро и разбија, 880
 Те Туркушу забуни са главе,
 Де не мога рећи ни ријечи;
 Што се Турчин забунио био,
 То се мамен жешће ражљутио,
 Турски понос звекнуо м' у главу, 885
 Пак се и сам себи зачудио,
 Како трпи укор од Србаља!

Слеже му се љута крв у лице,
 И одмах би зађевице било,
 Да с' Али-бег није утакао, **890**
 Побојав се, да му Османлија
 Изнебуха не погине онђе,
 Е десио с' баш до Бирчанина,
 Нијет би му ласно иштетио.
 Но Али-бег разговарат' пође: **895**
 „Прођите се мудровања пуста,
 „То никоме није пробитачно,
 „Нит ћемо се од тог угојити;
 „Тим се служе хоће и попови,
 „Учитељи и књижевни људи. **900**
 „Нама треба да забава бива
 „Убојито свијетло оружје,
 „Добар коњиц и мејдан јуначки.
 „О што нам је, празнијем ријечма
 „На савету да с' наткачујемо? **905**
 „Од ријечи буде и хината,
 „Од хината завргне се кавга,
 „У кавзи се разбијају главе.
 „А ја не ћу на шенлуку моме,
 „Да зажали неко на некога, **910**
 „И некоме да сад буде криво.
 „У мене је сила и душмана,
 „А пакост је телал понајжешћи,
 „Е начини црно од бијела,
 „Крајину би створила од кавге; **915**
 „Пуцало би свашта по свијету,
 „Да ми само образа поцрне.
 „Хоћу да смо у лијепој шали

„И љубави, као на весељу.“
 Тако вели Али-бег Видаић, 920
 А друкчије мисли да учини.
 Но Илија као јунак прави
 Нит' двостручи, нит' се кога стиди,
 Али-бега збиљски погледавши,
 Рече ријеч, нек с' осврће малко: 925
 „Ако мислиш тако, Али-беже!
 „Ка' што збориш, хаирли ти било!
 „И ја велим, нијесмо на кавгу
 „Скупили се зларадице овђе,
 „Већ, забиту, теби на весеље, 930
 „Да смо рахат, мирни и узурни.
 „А ко жели на собету кавге,
 „Еда Бог да, дома да га снађе,
 „И из дома да му не избива.
 „Ако би се когођ помамио, 935
 „Ако би се ко обезумио,
 „Те започне какву зађевицу,
 „Први ћу га на себе узети,
 „Нек упамти совет у Зворнику,
 „Кад га чини Али-бег Видаић. 940
 „Но камо се, Мехмед' капетане!
 „Гђе је понос, гђе ли ти је хвала?
 „Видиш, море, право сам ти каза',
 „Да су бољи моји момци овђе
 „Од Турака ваших на игришту. 945
 „Ти не гледај Срба кукавицу,
 „Кад те срете, а он с коња скаче,
 „И свој пусат одгурне за леђа,
 „Нит ја гледам Туре кукавицу,

„Кад ме види штоно уобамире, 950
 „Већ нам ваља данас погледати
 „На тенану и Србе и Турке
 „Одабране 'вако на сабору.
 „Није пута помишљати ружно,
 „Да ће неко неког застидјети, 955
 „Док не сазна, шта куди и хвали.
 „Та људи су и слаби и снажни,
 „Неки меки а неки јуначни,
 „Ни двојица нијесу једнака.“
 На ту ријеч згледаше се Турци, 960
 Кад им очи до Илије дођу,
 Саме им се земљи отимаху,
 Јер је мука гледат' у јунака,
 Од дрхта им заболи гледеће,
 Те клонути да се клони мора. 965
 Како мрзе на Илију Турци,
 Кад би смјели неки кидисати,
 На мјесту би њега похарчили,
 Учинили силу и грјехоту.
 Али свако своју кожу чува, 970
 И мрзи га отворит' јунаштво
 Предњачећи на оног јунака,
 Од кога је ласно умријети.
 По томе се утишала срдња,
 И мало је потрајало било, 975
 Мора Турчин Али-бег Видаић
 Да кошије на игриште даде:
 Даде пушке сребром оковане,
 Ко је био свијем одскочио;
 Ко камена с рамена надбаци, 980

Њему даде дугу Арнаутку,
 Што јој јалман дрво шимширово
 У седефу и мерџану саму,
 А сребрне пафте позлаћене
 Од табана горе до пуцета; 985
 Трећу даде, што је надрвао,
 И јуначког надвукао клипка
 Врана коња баш Гласинчанина,
 Од хергеле Шаин-пашићеве.
 Но кошије коме припадоше 990
 Од Турчина и из Турске руке?
 Илијни их момци однијеше.
 Отворивши мејдан и јунаштво
 Најбољи су били на весељу.
 Кад је дава' Али-бег Видаић 995
 Те поклоне преко срца свога,
 Тјешо се Турчин и блажио:
 Коњска трка биће користнија
 По Турчина еа бољијех коња,
 Јер једеке Илијне никако 1000
 Не примају, од другог су реда,
 Пак парипи шњима не мјере се.
 Још су коње јарачили Турци,
 Е знали су, зијафет ће бити,
 По господском Турском обичају 1005
 Биће коњске трке и кошија.
 А преправе у Срба не бјеше,
 У напредак ништа знали нису
 За кошије нити за зијафет,
 Те парипе своје дојашаше 1010
 Пуно товне, чиле и одморне,

Али нису за трку приправни,
 Е сморе се, и сустану брзо
 Од наглости са месине пусте.
 Телал виче по свему Зворнику: **1015**
 „Ко имаде коња поуздана,
 „Нек' у поље на трку изађе,
 „Кошију ће стећи на брзини.“
 Дигоше се бињације Турци,
 Изведоше коње из подрума, **1020**
 Пак их воде тамо под барјака.
 Виде Срби, приправни су Турци,
 Коњи су им сви ујарачени,
 А њини су коњи са пајвана,
 Потешки би, да потеку, били. **1025**
 Илија је бегу говорио:
 „Што и нама, беже, не поручи
 „Пораније за оваки савет?
 „Да се исто и ми ка' и Турци
 „Приправимо, те и опоштимо **1030**
 „Кол'ко себе, толико и тебе.
 „Дика ти је, што је више коња
 „На кошији на савету твоме.
 „Ту имаде и твојих кметова,
 „Те би теби, својему спахији, **1035**
 „Данас можда образ освјетлали,
 „Кад из руке кошију ти приме.
 „Замучање њино вреније ти,
 „Но пустијех другијех Турака,
 „Који за те, док их частиш, знаду.“ **1040**
 Мисли Турчи, ништа ће говорити,
 Е удари на њ'га са очију,

Пред свијетом побио га с правдом.
 Доцне рече : „Сјетио се нисам,
 „Да парипу ваља јарачење 1045
 „Прије но ће на кошију поћи.
 „Сад не могу трке одгодити,
 „Од куд не ма сад на њу свијета,
 „Пак би људи помислили ружно,
 „Да ја жалим харча на кошији, 1050
 „Ил' разбијам неком по хатеру.“
 Илија је шепртљу видјео,
 Набахиват' веће не хоћаше,
 Већ он пита своју Србадију:
 „Може ли се који поуздати 1055
 „У парипа, да на трку пође?
 „Човјек бољи од човјека бива,
 „А што не би хајван од хајвана.
 „С тога не ма зазора јунаштву,
 „Ни поштењу ни хатеру коме, 1060
 „Већ брзина ту се коњска каже.
 „Нека коњи бар ноге протегну,
 „Па ће слађе позобати зопцу,
 „И камене напиту се Дрине.“
 То им рече, они послушаше, 1065
 И парипе своје похваташе,
 Приведоше, да их обирају
 На очима хитре дајанције.
 И Илија сеиза привика
 Некаквога хергелара Живка, 1070
 Што г' добави од некуд из Бачке,
 Да м' хергелу подиже и гледи,
 Ка' по оним пескушама Бачким,

Оборкнез је њему говорио :

„Чу ли мене, сеиз-баша Живко! 1075

„Коњске трке биће на весељу,

„Бирај коња нашег најбржега,

„Сам га јаши, и сам пожури се,

„Да утечеш овој Турадији;

„Биће твоја хвала и кошија, 1080

„Нико ти их дијелити не ће.“

Вели њему сеизбаша Живко :

„Ето Бога, а ето Зеленка,

„Ту се не да више одабират

„Ев' одавде па до Цариграда.“ 1085

Но Илија њега разумљује :

„Парипи ће ту потећи само,

„А они су башка од хатова,

„Мојим коњма не ма трке овђе,

„Ван нашијех домаћијех коња.“ 1090

Кад је ријеч разабрао Живко,

И кад видје, шта и други раде,

Јахалицу своју оседлао

Мрковчића како ватра жива,

Што га пази, што га Живко мази, 1100

Од кад паде од кобиле мајке,

Што ј' одвише и лијеп и снажан;

А сад бјеше у години седмој,

У најбољој једрини и снази,

Не мош га се ваздан нагледати, 1105

Како га је оправдио Живко

Негујући и тимарећи га.

Ја кад видје оборкнез Илија,

Шта је Живко за трку обрао,

- Насмија се, пак му бесјеђаше: 1110
 „Прођ' се, море, на том послу мазе,
 „Тај ти коњиц није очврсноу,
 „Зар никада није из све снаге
 „Потрчао, нит се ознојио
 „Под човјеком, да за муку знаде? 1115
 „Размажено није поуздано,
 „На по пута изневјериће те.“
 Сеизбаша боље одговара:
 „Не варај се, мили господаре!
 „Што хергела има на Гласинцу, 1120
 „По питому оном Златибору,
 „Не бијаше коња ни ждријешца,
 „Ни ждребице ни омета брза,
 „Што г' пода мног не свлада Мрковчић,
 „Не обигра, и не поврати га, 1125
 „Кад застрани, и да реве пође.
 „И онога лијепога вранца,
 „Што га данас од тог Али-бега
 „Изјуначи и достаде Зеко,
 „У најжешћем прескочићу трку, 1130
 „Обићи га и обиграти га.
 „У њем није поуздања Зеку
 „Док пода мног угледа Мркова.“
 Кад то зачу Бирчанин Илија,
 Раменима слеже и оћути. 1135
 Но кад видје са вранчићем Зека,
 Гђе га збиља на потрку даје,
 Рече њему, како Живко каже.
 Али томе не вјерује Зеко,
 Даде коња под сеиза свога, 1140

Да окуша срећу у вранчићу,
 Испод себе још даде Зеленка,
 Да под лакшим трчи коњаником.
 На трку је чудо дошло коња,
 Како кажу, три стотине равно 1145
 Под барјаком упарадило се.
 Кад пукоше топови на граду,
 Зачуше се зиле и борије,
 Запућкаше турски таламбаси,
 Загудјеше ситна ћиманета, 1150
 Чауш викну, далбулан одјекну,
 А парипа три стотине равно
 Једнак маче, и одмах потече
 Од тећије до тулбета старог,
 Пак около испод теферица, 1155
 И вотњака Али-беговога,
 Крај хаира Видаићевога,
 Гђено врело на два бије кључа,
 До биљеге, од куд потекоше.
 Пјешаку би и хоцу добrome, 1160
 Док би оно коло саставио,
 Требовало пуно два сахата.
 Ко се деси колу по сриједи,
 Чинећ' сехир нагледа се чуда,
 Како коњи мимо коња трчу, 1156
 Како сваки граби у напријед,
 Да претече и обиђе друга;
 Како коњиц неки спотакне се
 Од велике хитрине и зора,
 Коњаника из седла истресе, 1170
 Пак пуст и сам непрекида трка,

Ни коњ неће задњи да остаје,
 Већ се јагми око свог првенства;
 Исто добар јунак на мејдану
 Чува своје јуначко поштење. 1175
 Напрежу се коњи и коњици,
 Рекао би, хоће попуцати,
 И из своје коже излетјети.
 Но многоме мука узалуд је,
 Е одјури хитрина и снага, 1180
 Заостаје тише и слабије.
 Још измаче одмах испочетка
 На Мркову сеизбаша Живко,
 И нико га више не сустиже,
 И нико му недомаче близу, 1185
 Да бар бахта предњаку чујаше,
 А Вранчића буљукбаше Зека
 Тек видјеше тамо по сриједи,
 Гђе се мота и гђе отима се,
 И не да се многим парипима, 1190
 Којено су јарачили Турци.
 Ни по пуна сахата не прође,
 Мрковчић се под барјака врати,
 Од куд пође, онамо и дође,
 И не одби боком ниједнијем, 1195
 Нит' се коштуњ-коњиц ознојио;
 Како да је из земље Арапске,
 Онако је ласно дотркао.
 Том се чуде свиколици Турци,
 И Бирчанин Илија чуди се, 1200
 Од куд така велика брзина
 У парипу једном пустарашком.

Пак што мило Илији бијаше,
 Поклони га сеизбаши вјерном
 Са такумом, што на њему бјеше. 1205
 Но Али-бег кошију приказа
 Нерезану чоху кадиџлију,
 Покри коња до зелене траве,
 Ни копита њему не виде се;
 Још објеси коњу око врата 1210
 Наниз пара сребрних и златних.
 Ал' Турцима, ненавидницима,
 За муку је и уз косу било,
 Што су Срби вазда поузданиј
 Од Турака, кад сила не смета. 1215
 Но Али-бег да ублажи Турке
 Да не буде на незгоди кавге,
 Још кошије додао је двије,
 Те двојицу још бакши парипа,
 Што су дошли за првијем први, 1220
 А оба су Турске имовине:
 Један бјеше од Градашца града,
 Од хергеле Градачевићеве,
 Други бјеше од Вакупа града,
 Од хергеле Кулин-беговића. 1225
 Оба коња Видаић покрива
 Цариградском чохом зелеником,
 Од чег кроје господске ћуркове,
 Што тек смију огртати Турци
 И понека јуначина само, 1230
 Што се отме и заплаши Турке,
 Сузбије им господство од себе;
 Но њему се улагују Турци,

Да не оде само у хаијдуке,
 И мите га, да их не злостави. 1235
 Отале се гости подигоше
 Под сјенице и под шаторове,
 На чаиру Али-беговome
 Код његова теферица красна,
 Гђе с' умише, пак и посједаше, 1240
 А слуге им синије дон'јеше,
 И спустише међу госте гладне
 Крај синија и печене јањце.
 На синији бијаше пилава,
 И зердета и слатких баклава, 1245
 И таране, праве турске хране,
 Бјеше сира, меда и скорупа,
 И ораха и ситних лешњика.
 Јела има, али не ма вина,
 Већ ракије препечене љуте, 1250
 И имаде воде јабукове,
 Од три љета јабуковача је;
 По турском је гозба обичају.
 Ка' у Срба није у Турака,
 Ни зачеља, ни заставе не ма, 1255
 Како дођу, тако и сједају,
 За синијом гости су једнаци,
 Изм'јешани и Срби и Турци.
 По ужини почем умише се,
 А обреди кафом кафеџија, 1260
 Чибуцима хитре чибугџије,
 Пред гостима пуне се филџани,
 Кад се пије, да се не двоуми,
 То је људски све удурисано;

- Пак гостима с ватром поднијеше **1265**
 Те чибукe те понуде турске.
 Мало било, али чауш виче,
 Нек се креће, ко ће на гађање,
 Нек се добре нишанције јаве.
 Когођ знаде Бирчанин Илију, **1270**
 Тај је одмах у њег' погледао,
 Помисливши: шта ће лакрдија?
 Над Илијом нишанције не ма,
 Нити има пушке за гађање
 Ка' што има у њ'га двоцијевка. **1275**
 Тако мисле за Илију Турци
 Сви Бошњаци и сви Херцеговци,
 И за свашто, што је у Илије.
 Удиљ скаче бољему цијена,
 И свачему што његово бива, **1280**
 Но Илија ни мукает није,
 Да шта чује, што м' по вољи бива;
 Нек се буне, нек се тару Турци.
 А кад збиља до истине дође,
 Да с' надмеће са Турчином Србо, **1285**
 Прије б' воду прештитио Дрину,
 И нагнао назад на изворе,
 Нег' Илију како задржао,
 Да успрегне, ја да пусти Турке,
 Над Србином да чине јунаштво, **1290**
 За његова живота и здравља.
 Турака је било Крајишника
 Нишанција по избор на гласу,
 И они су навалили били,
 На далеко нишан заметнути, **1295**

Да одбију многе аџамије,
 Тек умјетни да бију пушкари.
 Одмјерише пет стотин' лактова
 Све обалом крај ријеке Дрине,
 И нађоше тиха илимана, **1300**
 Привезаше камен за тестију,
 Повезаше тестију пешкиром,
 Да се види кад се узбјеласа,
 На воду је горе истурише,
 А камен је котва суздржава **1305**
 Поврх воде на мјесту једноме.
 Да ти кажем тек неке пушкаре,
 Што бијаху на великом гласу;
 Првог кажем агу Хасан-агу,
 Што ј' спахија на Крајини Пећки; **1310**
 А другога Кулин'-капетана
 Од Вакуна на Крајини горњег;
 Трећи бјеше Авдо Шериџија
 Из поносна шера Сарајева,
 А четврти Ибрахим је Бабић **1315**
 Из касабѣ Бусоваче мале;
 Пети бјеше дервиш из Дервенте,
 А шести је био из Жепачке
 По имену Сеидин-бег Малић;
 Од Бишћа је Диклић Осмо седми; **1320**
 Хајдук Јусо Приједорац осми;
 А девети бјеше од Козарца,
 По имену Беган Самарџија;
 А десети Дубичанин бјеше
 По имену Смаил-ага Пејзић; **1325**
 Један'ести Градачевић Дедо.

Дванаести Махмуд-бег из Тузле,
 Ти се хвале за прве пушкаре,
 И никоме преда се не даду.
 Но и Срба није мало било
 Оштрог ока и поузданого,
 Ево и њих, брате, који питаш:
 По имену, што се придесише?
 Првог кажем Бирчанин' Илију,
 Бератлију силна оборкнеза;
 Другог кажем буљукбашу Зека
 Од Грахова силна Херцеговца;
 Трећи бјеше Сребрнички прото,
 По имену Момировић Ранко;
 А Звјезданић Голеч четврти је,
 Скелеџија на тој води Дрини;
 Пети бјеше неки хајдук Станко,
 Буљукбаша од Маглаја града;
 Један попић нишанџија шести
 Из Модриче Седларевић Ивко;
 Седми бјеше Раин туфегџија
 Из Брчкога баждар украј Саве;
 А осми је Радоба Босиљкић,
 Мајевачки што је буљукбаша;
 А девети кнез-баша је Иво,
 Семберин је, и над Семберима;
 Десети је хајдук Сухомеђски
 По имену Рајак од Авале;
 Један'ести Милош Прерадовић,
 Буљукбаша испод Мотаице;
 Дванаести Обрен Раденковић
 Из гиздава мјеста Голубиња,

Дућанџија и јунак на гласу,
 И још би их на стотине било,
 Осим оних Зекових пандура, 1360
 Да је стало, казиват' поредом;
 Одвећ дуго не би слично било.
 Но кад нишан утврди Видаић,
 Тад широка разапе шатора,
 Нек гађају пушкари из хлада. 1365
 Нишанџије пушке наредише,
 Бије нишан један за другијем,
 Сам небије од Бирча Илија,
 Е нишану биљега му близу.
 Питају га и Срби Турци: 1370
 Јер не гађа, да му око виде,
 Почем знаду, да је нишанџија?
 Илија им право казиваше:
 „Бацио б' се, по нишан је близу;
 „Пушка моја носи на далеко, 1375
 „Те не ћу је данас срамотити,
 „Ни с лошијим барабарити је.
 „Видићете да ј' истина тако,
 „Ено тамо велике тополе
 „Од тестије даље украј Дрине, 1380
 „Киле црне на кори бијелој
 „У оно ћу погађати црно,
 „И ако је мање а подаље
 „Од тестије, барем да видите,
 „Како носи моја двоџијевка.“ 1385
 То тек рече, пак се раскорачи,
 Пружи пушку по лијевој руци,
 А јалман јој уз раме притеже

Десно раме, а десницом руком,
 Образ десни наслони на јастук, 1390
 Десним оком по пушци погледа,
 Док кроз очник пуце уграбио,
 Саставио тамо са биљегом,
 Пак се баци из десне цијеви,
 А по десној кроз дим из лијеве. 1395
 Још Илија гледати не даде,
 Како му је пушка донијела,
 Веће обје оснажи цијеви,
 Обичним их набојом нахрани,
 И одмах је обје истурио. 1400
 Онда рече, нек иду да гледе,
 Нек изврте зрна сва четири
 Из нишана губе тополове.
 Истина је, како јунак рече:
 У пола је биљег одуљио, 1405
 Погодио сва четири пута,
 Посред киле зрна ударила,
 Све је дошло једно за другијем,
 Како сврдлом да је пробушио.
 И у јаму потурао руком. 1410
 И Али-бег ту се деси главом,
 Мора и сам чудо да похвали.
 Бјеше Срба и бјеше Турака,
 У тестије што су погодили,
 Ал' ниједан не опали с руке, 1415
 Осим Зека и неких хајдука,
 Већ наслони пушку на сошицу,
 И нагађа како од жалости,
 Док окине и времена прође.

Што бијаше силнијех Турака, 1420
 Хасан-ага све је надмашио
 И богатством, снагом и јунаштвом,
 А чуо је био за Илију,
 Тек до онда познали се нису,
 Нит могаше вјеровати Крајо, 1425
 Да над собом жешћега имаде
 Ја Турчина ја ли Хришћанина;
 А када се саста са Илијом,
 Те баш видје, што мислио није:
 Ја какав је јунак на очима, 1430
 И каква је сила необична,
 Какво ли је у њега оружје,
 Што је само за његову руку,
 Каквом пушком бије нишан с руке,
 Било би је доста другом вући, 1435
 Да на раме приметне је само,
 А не би му ни на памет пало,
 Да без сохе у нишан погађа.
 И Хасан је био нишанџија
 Понајбољи од свијех Турака, 1440
 Може бити осим једног Зека,
 Ни од Срба много бољег не ма.
 Тек Илија далеко се баца,
 Од чуда се Турчин устресао;
 Али шта би мучан започео? 1445
 Да се срди и да се наљути,
 И да рече коју ријеч ружну,
 Ја на бољег од себе насрне,
 Теке би се Турчин обрукао,
 Пуно горе учинио по се. 1450

Силян јунак није налетица
 Као мали, напржице људи,
 Што не могу прогутати једа.
 Стеже срце Турчин Хасан-ага,
 И не рече ружне ни лијепе. 1455
 Али-бегу сузе ударише
 Од љутине и од тешких зала,
 Кад изнесе мукадем-појаса,
 И изнесе силај са кесама,
 Вас је силај у златноме концу, 1460
 А кесе су чисте ермалије,
 На једној су Мљетке избијене,
 А на другој Стамбол на погледу,
 По заклопцу турска јазија је
 Од Арапа од мађионика, 1465
 Да јунака од свачега чува,
 По страни су мора и галије,
 Гусарине по трговце страшне;
 Умочене кесе су у злато,
 Нек су сјајне, док им траје трага; 1470
 По три ките висе о кесама
 Све од златног преплетеног конца,
 На свакој је агршак од злата,
 Кроза њ иде од ките петељка.
 Све Стамболски посао бијаше, 1470
 Пак је бегу жао адиђара,
 Што га данас на кошију даје
 У душманске у Илијне руке.
 Но Илија види жаловање,
 Ником не да поклон од својих,
 Већ га враћа бегу Виданђу: 1480

„На доброј ти вољи, беже, хвала!
 „Ја поклањам оба дара дивна,
 „Ево прво мукадем-појаса,
 „И силаја провезена златом, **1485**
 „Како стоји тако са кесама
 „Младом бегу, што се сада нађе,
 „И што си му совет учинио,
 „Сазва' госте и дочека' красно.
 „Кад одрасте, кад се опасује, **1490**
 „Нек помиње од Бирча Илију!“
 Мило бегу ако је и стидно
 Повраћање, захвали Илији,
 Пак у конак поврнуо дара,
 А одведе госте на вечеру **1495**
 Под шаторје, гђе су ужинали.
 Ту се јело, пило и частило,
 Гозбовало већ до неко доба,
 А када се уноћало јако,
 И на госте дријем наишао, **1500**
 Те почеше редом зијевати,
 Тад домаћин рече гостиници:
 „Што су гости главниј' и старији,
 „На тефериц нек се успну горе,
 „Све је спремно, и све је прострто, **1505**
 „По одајам' и по диванани,
 „Нек су гости на добром ноћишту.
 „Што је млађе, ето му шаторја,
 „И ето му липових сјеница,
 „Гђе је пуно траве и срцада, **1510**
 „Те се може ноћца пробавити
 „Ово доба у лијепу санку.

„А сјутра ће бити собет прави,
 „Е не ће нас игре пометати
 „У гозбини ни у гозбовању.“ 1515
 То им рече, у конак отиде,
 А тамо га дочекао Хусо,
 Да дочује, гђе ће заноћити
 Бератлија оборкнез Илија,
 Еда би га уграбио сама, 1520
 И потајно како пријеварно
 С Туркушама својим савладао,
 Бег не знаде, право да му каже,
 Но помишља, отићи ће јунак
 На ноћиште горе у одаје; 1525
 Тек му рече, да се мудро влада,
 Да се чува од Илијне руке,
 Што никада Турчину не прашта.
 Брижан врати с' у дружину Хусо,
 Јера види, да горе уради, 1530
 Што се био јунак затекао,
 Да ће оном силноме јунаку
 Дохакати, и доћи му главе.
 За то знаде од Бирча Илија,
 На обрану јунак не спрема се, 1535
 Ако Турци насилно насрну;
 Од тајних се чува напасника,
 Што по мраку изненада туку.
 Пак он рече буљукбаши Зеку:
 „Нек полежу момци под сјеницу, 1540
 „Сеисане гђе истоварише.
 „Но поредом нека сву ноћ стража,
 „Чим се цагор уталожу малко,

„Нек капију затворе на двору.
 „А ми ћемо ићи на чардаке 1545
 „Међ господу тамо на ноћиште.
 „Ако чују, да је код нас кавге,
 „А најуре на басамак Турци
 „Са чардака, да бјеже на дворе,
 „Нек пропусте свакога Бошњака, 1550
 „Ал' Туркушу нек назад поврну,
 „Ил' на прагу главу м' осијеку.“
 Оде својој пандурији Зеко,
 Заказа јој ријеч старјешинску,
 Пак се врати своме господару. 1555
 У фењеру понесе свијећу,
 Пред Илијом у одаје пође
 На ономе теферицу красном.
 Једна бјеше ту одаја празна,
 Што Илији оставили Турци, 1560
 Да је рахат ноћу бератлија.
 Ту Илија разумљује Зека,
 Како Турци, како крволоци
 Мисле њему кидисати тајно:
 „Но ти, Зеко, пијан учини се, 1565
 „Протумарај по свим одајама,
 „Ка' да иштеш мене господара,
 „Ну увардај, гђе су Османлије,
 „Пак на згодном мјесту утаји се,
 „Не дај сану, да т' на очи дође, 1570
 „Пази јако, ко на мене пође,
 „И пусти их, нек ударе на ме,
 „Ти дочекуј бјежан на вратима,
 „Не пропусти без биљеге кога,

„Већ замашно свакога роваши, **1575**
 „Нека памти зворнички зијаџет,
 „И када је ударао на ме.
 „А за мене не брижи се, Зеко,
 „Ја заспати ове ноћи не ћу,
 „Потајницу чуваћу свијећу, **1580**
 „Изненада не ће на ме доћи.“
 То му рече, пак се приправио,
 Потајницу заклони свијећу,
 Помоли се Богу истиноме,
 Намјести се згодно, да незване **1585**
 Како треба дочека потњике.
 А Зеко му оде на пијанку,
 Тамо пије, тамо попијева,
 Начини се пијаница древна,
 А помиње свога господара, **1590**
 Мора, вели, бесједити шњиме;
 На ноге се поима од земље,
 Прихвати се до себека друга
 Синан-бега од Горажда стара,
 (Е Турака бјеше на пијанци, **1595**
 Почем им се поразмакло друштво,
 Те им не ма свога, да се стиде,)
 За раме га прихвати лијево,
 Но га Синан одржат' не мога,
 Извали се на плећи јуначке **1600**
 И повуче Оругцијћа Меха,
 Што бијаше Бијељини глава,
 Малић' бега повукао Мехо,
 Скљусили се и они на леђа,
 Још је ступац помјерио Малић, **1605**

Е за њ'га се задржати шћаше,
 А да до њег ступца не бијаше,
 Сва би им се софра поваљала
 Држећи се један за другога.
 Пијан оста на ногама Зеко, **1610**
 Отетура у мрак отумара;
 Том се чуди свеколико друштво,
 Што трезније најпијаниј' ваља.
 Али да су замотрили били,
 Како Зеко очима стријеља, **1615**
 Како чува свијетло оружје,
 Како му се не мијења лице,
 Како м' језик не тепа ријечи,
 Нит' запиње, ни преврће ружно,
 Дознали би претварање мудро. **1620**
 Ал' овако оде пијан Зеко,
 Ужегао у фењер' свијећу,
 Те бегове одаје зареди;
 Как' у коју са свијећом ступи,
 Те опази ког' тамо имаде, **1620**
 А да њега не запазе главом,
 Како пијан, да падне, посрне,
 У фењеру угази свијећу.
 А кад низад дотумара Зеко
 До велике оне диванане, **1630**
 Али тамо још горе свијеће,
 И тамо су Османлије биле.
 Одмах Зеко утрже свијећу,
 Пак постаја код пенџера малко,
 А да чује и да дозна нијет **1635**
 По бесједи и по договору,

И да види, ко се договара,
 Који су то хваљени јунаци,
 Што Илији мисле да досаде.
 Ту су биле све Туркуше саме, **1640**
 И ту му је буљукбаша Хусо,
 Још и Пећки Хасан-ага ту је
 С Видаићем Мехмед' капетаном;
 Но међ собом турски вијећаше.
 Ал' на жалост не зна турски Херо, **1645**
 Ниједне им јунак не разбира,
 Тек гђекоја дочује имена,
 И Илију помињаше Турци,
 Исто њега буљукбашу Зека,
 И остале њихове пандуре. **1650**
 Види јунак, чему су мукает,
 Шта смјерају данас да ураде.
 Ту се мучи буљукбаша Зеко,
 Што потпуно не разбира Турцим';
 Но добра му срећа припомогла, **1655**
 Хасан-ага турски не знађаше,
 Већ он пита Мехмед-капетана.
 Што поњешто турски векеташе,
 Да му каже, шта су наумили,
 И овако г' упитује Крајо: **1660**
 „Кажи, јолдо, шта Туркуше веле?
 „Е ја не знам Турски ни ријечи,
 „У нас тога разговора не ма;
 „Не чујем га по десет година.
 „Наши Турци, пак и хоће саме, **1665**
 „Ван језана и некијех дова,
 „Нит' питају, нити зато маре,

„А Турака у нас турских не ма,
 „Да по неку од њих приучимо;
 „Докучљиви сви су Крајишници, 1670
 „Не би нам се зар ни то отело.
 „Тумачи ми, шта си дознавао,
 „Хоће л' ноћас, и смију ли поћи?“
 Мехмед њему право казиваше:
 „Хоће одмах, док се стиша само, 1675
 „И док поспе пјани и тријезни,
 „Да свјетина ни у чем не смета.
 „Ако сретно за руком изађе,
 „Те свладамо Влаха и смиримо,
 „Ваља нам га мртва уклонити, 1680
 „Да му није на видјелу трага;
 „Онда ћемо пандуре му редом,
 „И његова буљукбашу Зека
 „Погубити, и све покопати,
 „И казати, ко за њих упита, 1685
 „Да су ноћас дома пошли хитно
 „По некаквој књизи везиревој.
 „Кад свјетина у потрагу пође,
 „Те куда се стопише завиче,
 „Одбићемо муку на хајдуке, 1690
 „Е отприје јесу на Илију
 „Ударали, да му отму благо,
 „Што носаше од Босне везиру
 „Од беглука и од јеминлука,
 „Пак му нису преузели блага, 1695
 „Већ јалови осташе хајдуци,
 „С тог' можемо пизме извијати,
 „На освету одбити хајдучку.“

Тако јолдаш јолдашу исказа,
 Како треба, да дознаде Зеко, **1700**
 Те је одмах фењер побацио;
 Још док нису подигли се Турци,
 Јавио се своме господару,
 Од ријечи каза м' до ријечи,
 Шта је чуо тамо од крвника, **1705**
 Те нека се насртачим' нада.
 Пак замаче у потају Зеко,
 Гђе бусију zgodну ухватио,
 Баш код врата, иза доворотника
 Од одаје, гђе Илија бјеше. **1710**
 Није дуго потрајало било,
 Те посташе пјани и тријезни,
 Све се стиша како у мртвилу,
 А свијеће погасише Турци,
 Извлачи се један за другијем. **1715**
 Згодно било погледати Зеку
 Из својега на ведрину мрака,
 Види јунак најнапријед Хуса,
 А за њиме до тридест Туркуша
 Одабраних старијих момака, **1720**
 Босоноги иду на претима,
 Голе сабље носе у рукама,
 Огњенога не маду оружја,
 Тајом мисле да га утамане.
 Што осталих претече Туркуша, **1725**
 Вретају се тамо по доксату,
 И чувају двоје басамаче,
 Тамо ј' Хасан с Мехмед' капетаном.
 У Зеку се срце разиграло

Од радости, што му мило бјеше, 1730
 С Турцима се ноћас посиграти,
 И за њега нек Туркуше знаду.
 Одаје се не запиру Турске,
 Приклопе се скакавицом врата,
 А с вана се отворају врвцом. 1735
 Кад до врата поступио Хусо,
 Чује Зеко, ја како од страха
 У Турчину живо срце лупа.
 Застао је Турчин на вратима,
 А да чује, је л' Илија будан, 1740
 Рад је, да га на спавању нађе,
 Лежећива може притиснути
 И са својим освојити друштвом;
 А на будна ударити не ће,
 Е чуо је и дознавао је, 1745
 Да би по се учинио ружно,
 Јер би многог оставио грдна.
 Позадуго постајао Хусо,
 Док се посве био увјерио,
 Да Илија у мртвоме санку 1750
 Не ће знати, ни гђе му је глава,
 Пак је ласно њега придобити.
 Тако смисли и отвори врата,
 По смрт оде, у одају уђе,
 А за њиме тридесет присташа. 1755
 Хвала Богу! срца слободнога
 У јунака Бирчанин' Илије!
 Кад уљегли к њему силни Турци,
 Лагано се на ноге дигао,
 Потајницу открио свијећу, 1760

Те се видје с гостима незваним
 У по ноћи, баш у доба глухо;
 Њима бјеше невријеме црно,
 Е нашли се у одеји туђој.
 Мучнија је свијећа им била **1765**
 Од громове убојнице муње.
 Но Илија стоји под оружјем,
 У десници држи буздохана,
 А састави сарук с обрвама,
 Испријечи оком крвавијем, **1770**
 Да их мјери од ногу до главе.
 Но јунаку на ум паде брзо,
 Да страх прође, пак да свијест дође,
 Појуначи зло у очајању,
 Пак би теже и мучније било. **1775**
 Те побаци топузину тешку,
 А спопаде до себека Хуса,
 Што још себи не дође од страха,
 Лијевом га ухватио руком,
 Спопао га за вратину голу, **1780**
 А десницом за појас од свиле,
 Пак замлата њиме по Турцима,
 Док окрза ноге до кољена,
 Поваљао чудо од Турака,
 Наброји их двадест и четири. **1785**
 Шесторица уграбила врата,
 Но свакога дочекао Зеко
 На табана јатагана свога,
 И онђе их јунак згомилао,
 Један му је измакао само, **1790**
 Зеко га је промашио малко,

Само му је осјекао руку.
 За њим пали пушку хаберницу,
 Даде доље пандурији гласа,
 А пандури ка' пушке запете **1795**
 Посекаше како и лавови,
 Запријеше капију на двору,
 Басамаке двоје ухватише,
 Узаптише оба трабозана.
 Но Илија потурио Хуса, **1800**
 А дохвати шестоперца свога,
 И створи се код својега Зека.
 Басамаке подијелили су,
 Свак на своје јуриш учинио.
 Ал' и кљако зајаука тужно, **1805**
 Те препаде Османлије листом,
 Дерући се, како изгибоше;
 А двије их хале потјераше,
 На басамак нагнаше тијесан,
 Суновратце лете гушећи се, **1810**
 А испратња дочекује доље,
 И почини русвај од Туркуша.
 По ријечи старијега свога
 Пропустише Мехмед' капетана,
 Пропустише пећког Хасан-агу, **1815**
 И Бошњаке своје потурице,
 Иза сана што су пођипали
 И на јаук доље потрчали.
 Но што здраво прође од пандура,
 То не тражи на капији врата, **1820**
 Већ надире унапријед главом,
 И прима руши стоборницу,

Само своју да изнесе главу,
 Што је било у бега гостију
 По одајам' Турака Бошњака, **1825**
 Од страха се покочило било,
 Те се никуд нико не мицаше,
 То остаде сретно и на миру,
 Нит' је кога забољела глава.
 Јер како би јунак ударио **1830**
 На страшива и човјека мирна!
 Али-бег је на бијелој кули
 Чуо хуку од свог теферица,
 И јаду се ласно осјећао,
 Ја како се јавк подигао, **1835**
 И Туркуше турски завришташе.
 Но мудро је Али-бег звијере,
 Киамету ни мукает није,
 Теке Бошњо ослушкује само,
 Да се њему покољ не пресели, **1840**
 Не повичу и прави и криви:
 Да је свему баш он кривац главни,
 И шњега је ова погибао.
 А свјетина кад се освијести,
 Своме јаду узрока дознаде, **1845**
 И на њега озловиједи се,
 Напокон му вас шеретлук бива,
 Крвничање кад му на врат дође;
 Јер зла не ма ни крвопролића
 Без зликовца без крвометника. **1850**
 Но зла срећа хоћа да га мине,
 Е Туркуше момци Фочићеви
 Изгибоше немило и ружно.

Како кажу, осамдесет и пет
 Мртвих бјеше крвних злосретника, **1855**
 А петнаест остало је грдних,
 Што Илија помлатио е Хусом,
 Али посве није дотукао.
 Страхотно је погледати било
 По одаји Илијном ноћишту: **1860**
 Мртав лежи у буцаку Хусо,
 Нема њему ногу до кољена,
 Још је девет мртвијех лешина,
 А петнаест грдних рањеника,
 Што поломи сила ударцима, **1865**
 По тијесну разбаци ограшју,
 Да се не зна ни ногу ни главе,
 Од кога је човјечија трупа,
 Док се како не размакну малко,
 Не раскрче, и не поизваде **1870**
 Рањеници осакаћеници,
 Што још дишу и некако живе
 Поломљених руку и ребара,
 Пребијених ногу попријеко,
 Полуцаних злохудница глава. **1875**
 Од такијех убоја и рана
 Помало је на земљи лијека,
 Е помало имаде љекара,
 Да опросте самрти смртнота,
 Те је томе видарина танка, **1880**
 Но за хоџу ваља готовина
 За подушје и за опијело,
 Укопнина треба укопнику:
 Самртник је башка од болника.

Но да видиш јутру на уранку, **1885**
 Подиже се Бирчанин Илија,
 Те он виче бега Али-бега:
 „Али-беже, Босански цвијете!
 „Кад кошије на игришту дајеш,
 „Ну запрати коју на ограшје, **1890**
 „Гђе побисмо стотину крвника,
 „Из потаје што су пријеварно
 „Наканили мене похарчити.
 „Ето теби на муштулук Зека,
 „Да ти каже, све како је било, **1895**
 „И нека те ослободи малко,
 „Ели није ниједног Бошњака,
 „Херцеговца ни Арнаутина
 „Ноћас овђе забољела глава.
 „Ко зла тражи, зла га срећа нађе.“ **1900**
 Ова ријеч Али-бега храбри,
 На селам је дочекао Зека,
 Пак га Турчин за зло своје пита:
 „Буљукбаша, ако Бога знадеш!
 „Шта то бјеше у мом башкалуку?“ **1905**
 Гледа Зеко мучну претворицу,
 Мисли јунак: биће претворитице
 Ма кад било, но стаће те скупо.
 Но Зеко му 'вако говораше:
 „Али-беже! мало зло не бјеше. **1910**
 „Османлија буљукбаша Хусо,
 „Што уза те од дахија дође,
 „Хотијаше ноћас пријеваром
 „Да убије нашег оборкнеза
 „Спаваћива, да нико не знаде. **1915**

„Бог поможе честиту јунаку,
 „Те не заспа, већ све будан бјеше,
 „Како ваља, дочека крвнике.
 „Одмах стаде дрека Османлија,
 „Те јауком и нас побунише; 1920
 „Ми скочисмо уз свог господара,
 „Те побисмо оне поганије.
 „Вичући их хоће промући ће,
 „Посуштаће баше од Зворника
 „Носећи их у мезарлук редом 1925
 „На рукама по свом обичају.
 „Зар ће бити добра муштулука,
 „И поклона нама за јунаштво
 „Од забита, тебе Видаића?
 „Земљаци смо, Туркуше јабанци, 1930
 „Пак и теби мило бити мора,
 „Што сву Босну ноћас опоштисмо.“
 Но Видаић веће куде не ма,
 Муштулука даде шаку злата,
 Пак се диже, са Зеком отиде, 1935
 Од све муке да очима гледи,
 Какова је погибија била,
 И шта бјеше од оних јунака.
 Види Бошњо, шта је учинио,
 Види окрш, види покољ страшан 1940
 На свом дому са свог нечовјештва,
 Без невоље по зависти лудој,
 И што мрзи на вјеру Хришћанску,
 Што му закон дједовима прави.
 Нечовјек се силом пренемаже, 1945
 И тешка се како од жалости,

Но срце му звјерско и крвничко
 Од тијека гњевног прекицљује,
 Те је црње и осветљивије
 Но икада што до сада бјеше. 1950

Тирјанин ће стање и имање,
 И своју ће дати породицу
 За освету, и срце опако
 Да по вољи својој задовољи.
 Тирјани су обично страховци, 1955
 Све разгрну, кад им може проћи,
 Лисичећи лукаштином само.

А Илија није новајлија,
 Како мисле, да се данас шњиме
 Тек титрају како с адамијом. 1960

Скроз прозире бега Видаића,
 На погану м' шта је срцу гледи,
 Ал' је јунак јачи и од гњева,
 Те презире подла душманина,
 И пушћа га, да му налагује, 1965
 Нек се лажа тјеши с лажијама.

А Видаић оде двостручити:
 „Оборкнеже, царев бератлија!
 „Шта би тужан ноћас на ноћишту?
 „Мани су вам Османлије дерне, 1970

„Што сте јуче мејдан отворили,
 „Умјетнији и снажнији били,
 „Зар су били најживнији на те,
 „Те су тако ноћас кидисали,
 „Лудо своје погубили главе. 1975

„Али зато ни бриге ти није,
 „Тужити се нико на те не ће;

„И баш да се давуције нађу,
 „Одговорник ја ћу бити главом
 „У Зворничком забитлуку моме. 1980
 „Нит' се жали, нит' се коме тужи,
 „Нек све легне, нек се заборавља.“
 Но Илија бегу говораше:
 „Хвала Богу! што ме заштићује,
 „Те с' ни на што никад ником нисам 1985
 „Пожалио ни потужио се.
 „На чега бих и сад зажалио?
 „Што је било, биће и одселе:
 „Ко насрће, онај и посрће,
 „Ко посрће, пада с пола ума. 1990
 „Најамници крвопролитници,
 „Као ове дахијлије дерне,
 „Нису кадри чинити јунаштва,
 „Јер је башка јунаштво за благо
 „Од честита срца посебична. 1995
 „А вјеруј ми, чудо од ноћаске
 „Не хесапим данас у јунаштво,
 „Е побисмо подле харамије;
 „А весељу није крвца примна.
 „Тек Бог знаде, ко шта данас ради, 2000
 „Како право, бити ће и здраво.
 „Сад ти, беже, на савету хвала!
 „За крв ову поклона ти не ћу,
 „Јер никада то не приликује,
 „Ван замјене на правом мејдану.“ 2005
 То му рече од Бирча Илија.
 Пак се диже, на завичај пође,
 А остави бега у забуни,

Нек покопа своје Османлије,
Забашури по срамоти стида. **2010**

Тако ј' било, и још и сад бива,
Гђе владају, и гђе суде Турци
По Ћитапу своме алкорану;

Ћитап каже, а алкоран тврди:
Чисте вјере не ма на свијету, **2015**

Ван њихове те Мухамедове,

Нити има људи ван Турака.

Исто веле Хришћани за Турке,

Од минлета да су поганога;

И тако се тару и тамане **2020**

Нештедице, гђе се нађу само.

Да ј' по један теке Србадији

Онакови јунак на мејдану,

Ка' што бјеше Бирчанин Илија,

Не стало би набрзо Турака. **2025**

Ако би што негђе и остало,

Кајући се би се искретило,

Те би Босна и Херцеговина

Српска била, ка' што и бијаше

Од старина до Турска земана, **2030**

До невјере до издаје страшне,

Што и данас коље Србадију,

Е оста нам завист и ненавист

Баш у крви достојање црно.

То велимо, Богу се молимо, **2035**

Да нам срећу и напредак даде.

~~~~~

III.

СМРТ БИРЧАНИНА ИЛИЈЕ.

Султану су у Стамболу граду
 Превелике тужбе додијале
 Од већила његова везира
 По имену паше Мустај-паше,
 Што бијаше од Србије глава
 И њезиних бијелих градова:
 Биограда и од Смедерева,
 Ада-кала на Дунаву града,
 Од Сокола крша самотворна,
 Од Ужица и Шапца бијела. 10
 По књигама паша тугује се,
 Те се жалбе стижу и престижу.
 Татари су коње поморили,
 Мезилцијам' неста суругџија,
 Мезилане скоро опустјеле, 15
 Пријека им трка досадила.
 Везиру је за невољу љуту,
 Е имаде у свом Биограду
 Силеџије четири дахије:
 Аганлију и Кучук-Алију, 20
 Мул'-Јусуфа, Фочић' Мехмед-агу,
 Што отимљу њему господарство,
 Не слушају ријечи султану,
 За старијег ни да знаду не ће,

Веће чине, што је њима драго. 25

Грђа му је и од стида жапа,

Те се везир жалио султану:

„Султан-царе, од истока сунце!

„Све огријеш, само мене не кеш.

„Нијесам се нажалити кадар, 30

„Ни натужит' теби, господару,

„Шта злопатим несретни страдалац.

„Овђе су се четир' силеције

„Баш отеле од Бога и људи,

„Е не маду вјере ни закона, 35

„Не слушају твојијех фермана,

„А за мене твојега већила

„Не питају, како да ме не ма.

„Србију су земљу окренули,

„И на своју преузели руку. 40

„Они суде, они господаре,

„И порезу разрезају сами,

„И купе је скупа са харачем.

„А кад им је и тог мало блага,

„Тад намећу намет на вилает: 45

„Поједине уцјењују људе,

„И до голе оглобе их душе;

„На читава села и кнежине

„Свакојакe износе биједе,

„Харају их, царе, немилице, 50

„И сиромаш циједе кукавну,

„И злоставе, кад им није кадра

„Дати глоба, задовољит' силне.

„Гђе је зулум, гђе је безакоње,

„Ту ускока има и хајдука, 55

„Да с' жацају од њих зулумџари.
 „Ја их нисам покорити кадар,
 „Е није ми ништа у рукама.
 „Гђе је благо, онђе је и снага,
 „На злато се ласно купи војска, 60
 „Те се може онда ратовати,
 „И бацити штогођ смета с пута.
 „Што Сејмена имаде Турака,
 „За њима се поводе по миту,
 „И на мене, свога старијега, 65
 „Дигли би се и завојштили би.
 „Молим ти се, мој честити царе!
 „Дај ми твоју поноситу војску,
 „Јењичаре силне убојнике,
 „Да већилско вратим старјешинство, 70
 „Нек се знаде силна царевина.
 „Ја сам теби пуно додијао
 „Жаловањем, мојим туговањем;
 „А мени су грђе јади црни,
 „Гледајући ове напаснике, 75
 „Што ме газе, а тебе срамоте,
 „А шњима се мјерити не могу,
 „А некмоли њима дохакати.“
 Обичне су таке даве биле
 У Стамболу у Турске господе, 80
 Те се Султан ни мало не жести,
 Само пита великог везира:
 Шта ће најзад с пашом од Србије?
 Да ли ваља, да га отуд крене,
 Меште њега прати врснијега, 85
 Што ће моћи смирит' силеније?

То не бјеше мило Мухурлији,
 Е рођак му паша Мустај-паша,
 Те му с тога и даде везирство,
 Еда би се зуљам помогао,
 И од глоба обогатио се,
 Зато рече 'вако господару:
 „Господине, царе од Стамбола!
 „Мустај-паша вјерна ти је слуга,
 „Зар Турчина такога и не ма,
 „Да честито њега замијени,
 „А кад није Мустај-паша кадар,
 „Без помоћи твоје, господару,
 „Покорити оне противнике,
 „Тешко ће се који везир наћи,
 „Да достане, што га надмашује.
 „Но ја вељу, мој честити царе,
 „Кад дахије глобе и злоставе
 „Српски народ по том пашалуку,
 „Мустај-паши да пратим фермана,
 „Нека дигне на оружје рају,
 „Нека бије зулум и дахије.
 „Тако би се муке опростили,
 „А не б' своје потрудили војске.“
 Султану је, ка' надиши правом,
 Све по вољи, што не запне за њ'га.
 Одмах своме поферма везиру,
 Нека ради, како му се свиђа,
 Но да цару не разбија главе.
 А кад ферман Мустај-паши дође,
 Да он диже на оружје рају,
 И да раја војшти на дахије,

Пизматор је паша иштетио
 У злу срцу од наглости тешке
 Од господства везирског јордама: **120**
 Књиге прати по свем пашалуку,
 Нек се диже на оружје раја,
 Нека иде паши под барјака,
 Нек се стани на пољу Врачару,
 На погледу оним дахијама, **125**
 Које ваља бити и побити,
 По царевој вољи и ријечи,
 Исто пусти те хитре телале,
 По градовим' и по варошима,
 Касабама и по паланкама, **130**
 Нек' и Турци пристану уз рају,
 Још је везир четир' пашајлије,
 Запратио по четир' дахије,
 Да му с мјеста у конака дођу,
 Нека му се цареву већилу **135**
 Без противне повију ријечи,
 Дахије су лукаве и мудре,
 Иду данас на диван везиру,
 Да баш чују, што су дознавали,
 Из везирских из већилских уста: **140**
 Да се диже на оружје раја,
 По ферману, по ријечи царској,
 Те да бије Мусломане праве,
 Да тамани крст Мухамедовце,
 Кад дођоше паши на дивана, **145**
 Ширети се њему поклонише,
 Претворице хоће да надмудре,
 Те покорно, како подложници,

Упитују: што их нагло зовну?

Но везир је сишао с памети,

У безумљу показа фермана,

Те г' ђехаја на глас проучио.

У ферману мучна ријеч бјеше,

Е овако у њему се писа:

„О већилу, пашо Мустај-пашо!

„Твоје су ми тужбе додијале,

„На дахије на злочинце вичеш,

„Како су се опаки отели,

„Измакли ти ти господство и снагу,

„И за мене, за цара незнаду,

„А ниси им дохакати кадар.

„Замјеник си и већил си мени,

„Е предадох своју власт тебика:

„Да свакога можеш миловати,

„Да свакога можеш погубити,

„А никога зато да не питаш,

„И никоме не даш одговора.

„Мени каже паша Мухурлија,

„Да си ваљан јунак на мејдану,

„Но добар си, и срца си блага,

„Пак заччија никакови ниси;

„Те зликовци и безобразници

„Самовољно тад се узнијеше

„И дигоше нада те, везиру,

„Пак посташе земљи господари,

„А већила тебе забацише,

„Како данас да и мене не ма;

„С тога хоћу, нека плате главом.

„Ево, пашо, ферман' и ријечи,

150

155

160

165

170

175

„Дигни моју Србадију рају, 180
 „И подигни моје вјерне Турке,
 „Свијем кажи, хоћу да дахије
 „И дахијске грдне гослушнике
 „Потамане, да им не ма трага,
 „Како грабеж разграбе им благо, 185
 „И поврате теби старјешинство,
 „Нек се знаде, ко је већил царски.
 „А поселе ником не дај на се,
 „Јер те више подизати не ћу,
 „Ни бранит' те, ни помагати ти.“ 190
 Кад дахије видјеше фермана,
 И кад чуше мучну ријеч царску:
 Да цар иште непокорне главе,
 А милости у њега им не ма,
 Тад и њима мало клону умље; 195
 Јер се не да много мудровати,
 Кад се тиче живота лијепа,
 Уздрма се срце и побуни
 У најжешћем силноме јунаку,
 Кад му буде нешто према глави, 200
 Некмол' не би данас очајале
 Те дахије, што су cadre само
 Опачином и својим лукавством
 Дизати се, и подржати се.
 Пред пашом су своје срце стегле, 205
 Тек се чуде цареву ферману,
 Што подиже крет на своје Турке.
 Пак очима договорише се,
 Док је паша јоште у безумљу,
 Изненада њега оставише, 210

Фочићеву двору отидоше,
 Попеше се на високу лонцу,
 Те међ собом вијећ учинише,
 И сложено су онђе свијећали:
 Да убију пашу Мустај-пашу, **215**
 Пашалуку нека није главе,
 Око ње се не савија војска,
 Што је на њих завојштити кадра,
 А са земљом, мисле, ласно ћеду,
 Кад јој није царева већила, **220**
 Те ће тако моћи поживљети,
 Док и цара оно срце прође,
 Те опрости по свом обичају,
 Кад не може оно, што науми,
 Силни Султан силом да учини. **225**
 Што дахије рекле, не порекле:
 Удавише царева везира,
 И бацише топове на граду,
 Знака даше, да им паше не ма,
 Ка' од своје смрти да умрије. **230**
 Кад несташе у граду везира,
 И глас пуче, да га удавише
 Силеције, четири дахије,
 Те отиде ријеч по свијету
 Од једнога мјеста до другога, **235**
 Преко дуге земље настави се,
 Тако дође и до Цариграда.
 Но силни јој великаши Турци
 Невјерују, јер не помишљају,
 Да имаде под сунцем Турака, **240**
 Да ударе на већила царска.

У Турака правих, Османлија,
 Опачине зликовачке не ма,
 Што је царско, свакоме је свето.
 На Порти се мисли и говори: **245**
 Мустај-паша дахије тамани.
 А дахије силне и помамне
 Бјесне пугте по земљи Србији
 И тефтише, ко се на њих диже
 По ферману султанској ријечи. **250**
 Уходе им по свој земљи мугте,
 Разбирају, ко и камо хода,
 И шта мисле и говоре људи.
 Гласови им доходише ружни:
 Како свако на зло њима слуги, **255**
 И да не ма једне живе душе
 У свој земљи, да им добра жели.
 Још како су земљи господари,
 Те бијаше у њих пријатеља
 Главних људи, бератских кнезова, **260**
 Што е' обично њима у дослуку,
 Те и од њих црна чуше гласа:
 Да се на њих народ срдн страшно,
 И да ће се дићи на оружје,
 Док се само војсковођа нађе. **265**
 Још мучнији њима хабар дође:
 Да су зашли по свјетини Турци
 Везиревци, земаљске снахије,
 Што трпљети не могу дахије,
 Те вилает да устане храбре **270**
 По царској вољи и ферману,
 И да бије зулум и дахије.

Придолазе неке удворице,
 Те шапатам дахијама кажу:
 Ко је знатан, ко је јунак главан, **275**
 Уз кога би свијет пристануо,
 А и он би поша' пред свијетом,
 Пак би био завојштити кадар;
 Ту казују од Тополе Борђа,
 Од Рудника два Обреновића, **280**
 Два Ваљевца, два Ненадовића
 Из високог села Бранковине,
 На Истоку Петра и Миленка;
 Понајгрђе плашили су Турке
 Са јунаком од Бирча Илијом, **285**
 Што ј' оборкнез, што је бератлија,
 У обије земље јемин царски
 И у Босни ка' и у Србији,
 А на гласу својом јунак главом,
 Ка' што бјеше од Прилипа Марко, **290**
 Те до Бога никог не боји се.
 Кад то зачу Фочић Мехмед-ага,
 Насмија се, пак је бесједио:
 „Јер помињу од Бирча Илију?
 „Ваљада је досад погинуо! **295**
 „Какове сам дао Видаићу,
 „Све биране моје тевабије,
 „Сваки би га на себе узео,
 „А камо ли њих сто на једнога!
 „Више никог препадати не ће, **300**
 „Спирили смо већ њему за душу.“
 Још је био Фочић у ријечи,
 Ето њему мила побратима

Видаића бега Али-бега,
 Како по њег да је поручио. **305**
 Кад му побро на селам изађе,
 Те се саста и здрави се шњиме,
 Види јолда и сјетна и тужна,
 Из лица му чисто изашао,
 Како да се јуче придигао **310**
 Од грознице самртнице љуте.
 Чим сједоше, чибукe примише,
 И по једну посркаше каву;
 Побратима упитује Фочић:
 „Шта је теби, побратиме драги! **315**“
 „Каква ј' мука тебе савладала,
 „Те си тако олошао страшно?
 „Да ти није когођ преминуо,
 „Те ти пуца срце од жалости?
 „Да те није срећа оставила, **320**
 „А несрећа призајмила љута,
 „Те т' посрну стање и имање
 „За напретком назадак обрати?
 „Побру кажи, и са срца свали
 „Мучна кара, што те тако квари, **325**
 „Јер те једе и мори те жива
 „Од најљућег мучније звијера.“
 Видаић му одговара тужно:
 „Ах мој побро, Фочић' Мехмед-ага!
 „ Кад ме питаш, у срце ме дираш, **330**
 „И ране ми позлеђујеш грдне.
 „Али шта ћу, казати ти морам
 „Нашу жалост и срамоту тешку.
 „Нисам, кардаш, данас ти опао,

- „Што је мени неко преминуо, 335
 „Да ми срце већ препући мора;
 „Нит' ме добра срећа оставила,
 „Ни зла срећа снаходила, побро,
 „Што је горе, да м' обрне доље,
 „Достојање м' да натрашке пође. 340
 „Друга боља на срцу је моме,
 „Са жалосна стида и срамоте,
 „Те ме на зор мори и ништи ме.
 „Не питаш ме, мили побратиме!
 „Камо твоје силне тевабије, 345
 „Што их бољих ни у цара не ма,
 „Дин-душманин све поби у часу,
 „Све их сатре Бирчанин Илија,
 „Како крагуј ситну тичарију.
 „Не смијем ти казивати, побро, 350
 „Моје муке и големе бруке,
 „Пред свијетом, што сам поднијео,
 „Тек ти кажем како рођеноме,
 „Илији се не мож' доћи главе
 „Без отрова ни без потајница; 355
 „То сам знадеш, да ти ине кажем,
 „Нас је мало оном ђаурину,
 „Да јунаштвом њему дохакамо,
 „Није шала, онаки јунаци
 „Попадале како ништарије 360
 „Од ђаурске пресилне руке!
 „То је мене у срце убило,
 „То ми снагу сиса из костију,
 „И живот ми циједи и крати.
 „Јера данас куд се макнем главом, 365

„Сустигнем се, ја сретем се с киме,
 „Ја састанем негђе изненада,
 „Свако пита: „Шта то, беже, бјеше,
 „„Шта Илија учини у граду,
 „„У конаку, башкалуку твоме, **370**
 „„Кад дахијнци на њег ударише
 „„У поноћи на весељу твоме?
 „„Зар стотину један помлатио?“
 „Е шта знадем, нато одговарат’,
 „Како бруку таку оправдати. **375**
 „Прије рока пући ће ми рака
 „Од укура и срамоте тешке.“
 Срчан бјеше Фочић Мехмед-ага,
 Нит’ се чуди, нит’ се Турчин кара,
 Ни зловољан не показује се, **380**
 Већ још свога разговара побра,
 Како да му жао не бијаше,
 Што изгуби сто јунака срамно,
 И овако оде бесједити:
 „О кардашу, беже Видаићу! **385**
 „Не мучи се и не губи себе!
 „Док је наске и нашега блага,
 „Ласно ћемо с највећим јунаком.
 „Сто мејдана ми ћем’ изгубити,
 „Но остаће нама наше главе, **390**
 „Али њему у другу је руку,
 „Е њему се бије око главе,
 „Пак зла срећа кад му дође прва,
 „Понијеће њега са свијета.
 „Јесте стидно, а бива и срамно, **395**
 „Да стотина није била кадра

„Савладати једнога јунака,
 „И од њега да погине ружно.
 „Но шта ћемо, кад се пригодило,
 „Сад морамо подносити стида,
 „Док ту ругу са нас не сперемо,
 „Док Илију једнош похарчимо.
 „То ће бити, вјеруј мени, побро,
 „Теке ваља, да не попустимо.
 „Гонићемо тога душманина **400**
 „Душманлуком сваким на свијету,
 „Само да му како дохакамо,
 „Ја јунаштом, ја ли пријеваром,
 „Ја потајно, ја ли на видику,
 „Само њега да нам више не ма, **410**
 „Да не храбри раје на Турчина,
 „Да не смета господству нашему.“
 Тако побро разговара побра,
 И братски се договара шњиме,
 Ја како би и Босну привукли **415**
 Уз Србију, да је веће снаге,
 Да се дуље могу супротити
 Цариграду и своме Султану,
 Ако на њих каква дође војска,
 А падиша не подобри им се, **420**
 Мустај-пашу не прегорјев свога,
 Још балије договарале се,
 Да домаме од Бирча Илију
 У Србију своју повластицу,
 Да што прије њега стопе само. **425**
 Не могу му подносити Турци
 Јуначкога гласа и прегнућа;

Јер јунаштво силецију буни,
 И злочинцу вазда је на путу,
 Док Илије у животу знаду, 430
 Виде Турци, проијевати не ће,
 Нити им се живљет' милијаше.
 Српски понос Турчину је укор,
 Турска мука Србу поластица,
 Противне им среће и несреће; 435
 Срб и Турчин од свога постанка
 Најмучнија два су противника,
 Е реве им вјера и навика
 Од бешике све до гроба тамна.
 Омразита по невољи љубав 440
 Једног с другим боље упознаје,
 Да их грђе сведи и омрази.
 Ни у чему на овом свијету
 Један другом добра не помишља,
 Пропасти му радује се само, 445
 И на мртву осмјехне се главу.
 Не ма тога Срба ни Турчина,
 Да се не би клали и зубима,
 Један другом напили се крвце
 Пуно слађе и од медовине. 450
 Та се пизма са њима зачала,
 С годинама расте и смањи се,
 Ја је жешћа, ја тиша по ћуди,
 Но мучна је свака поједнака.
 Потурице горе од Турако, 455
 Над пизмом им ништа црње не ма,
 И дан и ноћ мисле и настоје,
 Да Илији хака главе дођу,

Да с' освете за стид и за ругу,
 Да покају своје тевабије, 460
 И поврате мејдан и јунаштво.
 Вјешти Турци својим уходама
 Оптекоше од Бирча Илију,
 Да за сваки корак дознају му,
 Што гођ рече, чују, пак докажу, 465
 Да не знаду, маћи да не могне;
 Но докучљив и Илија бјеше,
 Опажаше, да за њ разбирају,
 А знао је, да не смију Турци
 Наочице на њег' ударити; 470
 Хајдуци им крате убојници
 У планини да га засједају;
 Ни тровати ласно га не бјеше,
 Јер се свако побојаше за се,
 Кад се смучи онаком јунаку, 475
 Може сила починити чуда
 И свијећу дому угасити.
 Није ласно дохакат' јунаку,
 Од кога се може умријети,
 А камо ли од Бирча Илији, 480
 За ког знаду сви зликовци Турци,
 Да у њега њима шале не ма,
 Нит' Турчину опростиће јунак,
 Кад га нађе злотворска и крива.
 Стотину су пратили крвника 485
 Из потоје својих најамника,
 Да Илији како главе дођу:
 Од стотине онај им се врати,
 Што Илије ни смотрио није;

А кога су Срби запазили, **490**
 Да се шуња, ка' да нешто вреба,
 Тог нестане, нико не осјети,
 Као слане, када гране сунце.
 Помрчина поједе некога,
 Неко заспи, пак се не пробуди, **495**
 Кад се не зна, ко је, ни од куд је,
 Нити посла пред собом имаде,
 Већ се само по совацим' скита,
 И прегледа врата и дворишта,
 И како је коме око двора, **500**
 Гђе је ласно ући и изаћи.
 Узаман је било балијама,
 Не ма згоде без Божије воље,
 Не мори се и не умире се
 Без суђења, докле тече дана. **505**
 Кад животу буде на измаку,
 Тад све смета, све злослутно бива,
 Све човјека кињи и циједи,
 Угодбе му не ма на свијету,
 Е и сам се мучан заинати, **510**
 Те зलोвољан сам омрзне на се;
 Живот горак, смрт блажија бива,
 Кад се срету и изједначе се,
 Без муке се свијет промијени.
 Необичном великом јунаку **515**
 Необичан и пошљедак бива,
 Бог помаже, те му копце нема,
 Ни на сану каква призирања,
 Час умрли изненада дође,
 Да ни Бога неки не помене, **520**

А отиде њему на истину,
 И Илија као јунак прави
 Никад смрти није помињао,
 Е по глави није му се врзла,
 И срце му од ње не презаше. **525**
 Ја како би 'наки помишљао,
 Од душмана да ће погинути,
 Јунаштво га чува и поштење,
 Те их силан презираше само,
 Као сваку поганију грдну, **530**
 Што тлачећи ваља таманити,
 Да се о њу не нагрде руке.
 Јоште јунак није помишљао,
 Да ма каде умријети мора
 Ил' од Бога или од пакости, **535**
 Да б' се сила у памет узела,
 И да не би иштетила по се.
 Кад немило, кад што неповољно
 Стече нам се како изубаха,
 Тешкамо се и озлоједимо, **540**
 И иштемо са судиштем кавге,
 Што по вољи Божијој се влада,
 А не пази жеља ни хатера,
 Да испуни и да нам наврши
 Јачи годи, јачи догодиће, **545**
 Ком је свијет малено створење,
 Те га врже себи у подножје.
 Подиже се од Бирча Илија
 На договор побратиму своме,
 У Ваљево у хваљену варош, **550**
 Кнез' Алекси баш Ненадовићу

Из поносна села Бранковине,
 Кнезови су разабрали били
 Од спахија од главних Турака,
 Да је ферман од цара дошао,
 Да се диже на оружје раја,
 Те да бије оне силеције
 У бијелу Биограду граду.
 Пак кнезови Српске поглавице,
 Ради мало да повијећају
 У Ваљеву, гђе се састајаху.
 Један другом писа и отписа,
 Да ће доћи, како урочише.
 Но уходе како и загари
 Нањушише и дознаше брзо,
 Шта су та два главна оборкнеза
 Наканила, и шта смијерају,
 Те јавише одмах дахијама.
 Кад то чуше они зулумћари,
 Колико су силни и бијесни
 Кад су сербез, јачи од свакога,
 И колико желише и сами,
 Да Илија поближе им дође,
 Еда би им како пао шака,
 Толико их страх попада сада,
 Кад глас стиже, да се већ подиже
 Чак од Бирча оборкнез Илија,
 И Алекса оборкнез Ваљевски,
 У Ваљеву хоће састати се,
 Сиротињу прикупити рају,
 И устанак устовати онђе,
 Да завојште на њих на дахије.

Балије се поништите љуто
 Ван једнога Фочић' Мехмед-аге;
 Он се влада ка' дахија прави **585**
 По поносу по господству своме.
 Све и њему од срца не бјеше,
 Понешто се силом соколио,
 Е мудрији од другијех јако,
 Те их собом јуначити мора, **590**
 Док су, нек су, барем да се бране
 За живота, јер се куда не ма,
 Кад у Турској не бјеше им станка;
 Прави Турчин гине на огњишту,
 А убјећи у ђауре не ће, **595**
 Ни живљети без језана свога,
 Кад не чује хоће са мунаре
 Да заучи на дан по пет пути.
 Још Али-бег Видаић се онђе
 Придесио, те га побро пита; **600**
 „Побратиме беже Видаићу!
 „Ја шта ћемо с муком на мејдану?
 „Ваљало би оба оборкнеза
 „Докопати и погубити их,
 „Нек је барем око Дрине мирно, **605**
 „Веће, кардаш, да извијећамо,
 „Ја како би најзгодније било,
 „У Ваљеву да их уграбимо,
 „А да народ остане на миру,
 „Да се с тога не озловиједи, **610**
 „И на нас се дигне на оружје,
 „Те б' Србија тијесна нам била.
 Достовски га сјетоваше побро,

И Фочићу 'вако бесјеђаше:

„О мој побро, Фочић' Мехмед-ага! 615

„Ваљево је Турчину душманско,

„Прођи га се, тамо не зад'јевај;

„Е није нам тамо пријатеља

„Чашу воде да само додаде.

„Ваљево ће пристат' уз кнезове, 520

„И нахију побунити листом,

„Да ти Турчин не изнесе главе.

„А тешко би било у чаршији,

„Гђе сељака свакаде имаде,

„На кнезове оне ударити, 625

„Што лијепо живе са свијетом,

„Народ пазе, а на Турке мрзе,

„Народ бране, а прогоне Турке,

„Да не смију у село завирит',

„Некмо л' штогод узет' од сељака; 630

„И њих народ и пази и чува

„Као своја видјела у глави.

„А кнезови инокосни нису,

„Уза сваког имаде момака,

„Све бираних преданих хајдука; 635

„Кад би шњима завргао кавгу,

„На велико зло би насукао,

„Хајдуци би твоје тевабије

„Поваљали ка' поклане браве,

„Те би онда истек чуда било, 640

„Кад би раја очима гледала,

„Како с' бију по чаршији Турци,

„И како су лошиј' од Србаља.

„А све да би како нагађали,

„Да поведеш пуно и левера, 645
 „И читаву да саставиш војску,
 „Све би мало и узаман било,
 „Кад помислим на Илију само.
 „На њега се не удара, побро,
 „У чаршији свјету на видику, 650
 „Ни гђе може мејдан отворити.
 „Већ ваљаће како увардати
 „Ван Ваљева и осим свијета,
 „Гђе кнезови коње одјахују,
 „Одмарају, зобе и тимаре, 655
 „У механи ил' у какву хану,
 „Ја у кланцу, ја праву ждријелу,
 „Како ј' коме од дома на путу;
 „Те побашка гледати свакога
 „Уграбити и доћи му главе, 660
 „Тек Илији издалека тајно,
 „Но да свијет зато и не знаде,
 „Док би оба нестануло само.
 „А на оба скупа ударити,
 „И јуначки мејдан дијелити, 665
 „Дахије су данас малоснажне.“
 Чудио се Фочић Мехмед-ага,
 Не би чисто вјеровао побру,
 Да му нешто не звекну у глави,
 Шта учини Бирчанин Илија 670
 Од стотине његових момака
 На собету у Зворнику граду.
 Види Фочић, да га данас побро
 И на добро учи и свјетује,
 Те ј' уходе своје разаслао, 675

Но да чују, но да докучују
 По ријечи бега Виданћа,
 Гђе кнезови Ваљево јездећи
 Обичају поодмарати се,
 И гђено би згодно мјесто било 680
 И засјести и оба потући.
 Уходе су хитри послушници,
 Просуше се како Браничевке,
 Оба друма ухватише клети
 И од Бирча и од Бранковине, 685
 Који воде тамо у Ваљево;
 Те уходе крчме и ханове
 Не жалећи како мусафери
 Потрошити на се и коњица,
 Теке да се лијепо познаду 690
 С крчмарима и са ханџијама;
 Још сељаке, што се десе онђе,
 Нуде Турци ракијом и вином,
 Залогашем и лулом духана,
 Да б' и од њих штогођ докучили. 695
 Докле буде ручка ја вечере,
 Или док се коњи поодморе,
 Свуд ходају, као да се прођу,
 Ка' ловећи и тражећ' звјеради,
 Да промотре, и да згоде гледе 700
 За засједу и за своја леђа,
 И од куд је хачик на све стране
 Погледати, ко им придлази.
 Таличније уходе су биле
 На ономе сенту Алексином, 705
 И тамо су разабрали клети,

Гђе одсејада оборкнез Алекса
 И у крчми и у кмета кога,
 Кад путује тамо у чаршију.
 Алекса је путовао често, **710**
 Е имаше посла свакојака
 У Ваљеву од нахије глави,
 Њекад свога, њекад народњег,
 Пак је ласно дознавати било
 Све конаке путем и одморке. **715**
 Но ономе Бирчанин' Илији
 Ни је ласно ударити трагом,
 Исто, брате, ка' ни лаву силну,
 Кома не ма ни друма ни пута.
 Ни бољег ни сигурнијег, **720**
 Већ је сили свакуд поједнако,
 Ели од чег' да зазире не ма,
 Камо нагне, куд занесе г' глава
 Узбрдицом или низгорицом,
 Или косо страном и стрмени, **725**
 И шикаром и преко кршева,
 На ријечи брода и не тражи,
 И матица њему с' покорава,
 Нити пази богаза ни кланца.
 Јер му тамо није јадиковца, **730**
 Е не пита никад за дубине,
 За тјеснаце ни за вратоломе,
 Поуздав се у се и коњица,
 Бога молећ' пак све му се може.
 У Илије има пријатеља **735**
 У свакоме селу и паланци,
 Те ријетко застане и сврне

Код механе негђе украј пута,
 Ван ако би кметовим' заказа'
 Од онијех околнијех села, 740
 Посла ради да г' шчекају онђе;
 Те им тако на састанак дође,
 И шњима се тамо договара,
 И одбавља ако што пријечи;
 Кад порезу тако разрезају, 745
 Кад за харач буде ту ријечи,
 Кад суоче читлук-сахибије
 Са несретним оним чифчијама,
 Те опросте ове злосретнике
 Понајцрњих са читлука мука, 750
 И спахије с дерним кметићима
 Ту саставе, годе и погоде,
 Шта ко коме и на што му даје.
 Још обично бивају састанци
 О годовим' код бијеле цркве, 755
 И када се слави и преславља,
 Ја на другом мјесту по навици,
 Гђе је згодно и ближе свијету
 Скупљати се и састајати се.
 Поријетко, изван панађура, 760
 О Илијњу једном у години,
 У Ваљево Илија слазаше.
 Тек ако би пријатељу своме
 Кнез' Алекси баш Ненадовићу
 Понекада и заканио се, 765
 И тадај би Рачи долазио,
 Походио Хаџи-Мелентија.
 Но знати се никад не могаше,

Којим но ће ударити путем,
 Нит' се знаде, гђе ће ужинати, 770
 Ни гђе ће му бити преноћиште,
 Бадава се напињаше Турци,
 Неколико платило и главом
 Разбирајућ' куд оборкнез хода,
 Гђе долази, и гђе одјахује, 775
 Гђе л' борави, те да се одмара,
 И гђе јунак на конаку бива.
 Узаман им мука сваколика,
 Е не знаде нико да им каже,
 Куд ће тамо, куд ли назад поћи, 780
 Ван једино, да минути не ће,
 Да не дође Рачи манастиру,
 Не полази Хаџи-Мелентија.
 Толико је био дознавао
 Од ухода Фочић Мехмед-ага. — 785
 Честит бјеше оборкнез Алекса,
 Сва Србија њега поштоваше,
 А Ваљевска како оца свога
 Волијаше њега и пазаше.
 Казује се и приповиједа, 790
 Кнез Алекса суђаја је био,
 Како данас онакога не ма,
 Да кметује мудро и по правди,
 А никога никад не заболи
 Од његова суда и пресуда, 795
 И да нико не зажали на њ'га.
 Супарници долазише Турци
 Са мешћеме њему, да им суди,
 И његовој свакад су ријечи

Својевољно покоравали се. 800
 И војник је био са народом,
 За Кочову крајину је знао,
 А никад се није захвалио,
 Ни силио, ни јуначио се,
 Да он главом отвара мејдане, 805
 И да чини чуда и јунаштва;
 Већ уз народ и с народом бјеше
 И на добру и на мјесту ружну,
 С народом је пјева' и плакао.
 Кад сад ферман из Стамбола дође, 810
 Да се диже на оружје раја,
 И да бије зулумћаре Турке,
 Тад зађоше по земљи Србији
 Све спахије и сви главни Турци,
 Те походе Српске поглавице, 815
 Да их храбре, да се на оружје
 По царевој сад дигну ријечи,
 И да бију оне силедије.
 ПрвOME су дошли оборкнезу
 Бератлији и човјеку царском 820
 Чувеноме Бирчанин' Илији,
 А другоме оборкнез' Алекси
 Од Ваљевске од нахије главне,
 Обојици говорише Турци:
 Ријеч ваља послушати царску, 825
 Опростити земљу од зулума;
 Нек слободно на град ударају,
 И затворе зликовце у граду,
 Нека знаду, шта је мухасера,
 И како је, кад слободе није, 830

И кад игра по кривици глава, **830**
 А топова, обећаше Турци,
 И џебане, штогођ узатреба,
 Набавиће, из других градова,
 Из Видина и из Адакала,
 Смедерева и из Шапца града, **835**
 Свега би ће, лишта мањкат' не ће,
 Али стоји за устанком само.
 Од тог гласа милијег не бјеше
 Оборкнезу од Бирча Илији,
 И Алекси том Ненадовићу, **840**
 Те обадва одмах пристадоше,
 Да подигну своју Србадију,
 И да бију дахије у граду.
 Како браћа хоће договорно
 Да утврде устанак јуначки, **845**
 Да се земља сва на ноге дигне,
 Да не има, ко је преранио,
 Да не има, ко је окаснио,
 Да не бада један на другога
 Ни издаје никаквих кривица. **850**
 Обојица хоће да догоде,
 Србадија да је поједнака,
 Нека није бољег ни горега,
 Ни хваљена брата ни укорна
 Са нагодбе са жељна устанка **855**
 На Турчина на свога крвника.
 Тај су нијет оба оборкнеза
 Учинили и уговорили,
 У Ваљеву да се састанеду.
 И добра је срећа послужила, **860**

Кнезови су сретно дојездили
 У Ваљевску веселу чаршију;
 Одсједоше у великом хану,
 Баш на ушћу од Граца ријеке.
 Вазда су се братски састајали, 865

И имали договора свога,
 Да терете земљи олакшају,
 И намете скину са свијета.
 Састанак је сад у другу руку:
 Како су се браћа поздравила, 870

Одмах зову бега Ибрахима
 Од Јајића соја забитскога,
 Што спахија од Ваљева бјеше,
 Те у њега искаше фермана,
 Да очима ријеч виде царску, 875

Како и цар прегне на дахије,
 И напушта Срба на Турчина,
 Противника земаљског и царског.
 Бег Ибрахим право њима каже:

„Царска књига западе у граду, 880

„И сада је ваљда у дахија.

„Но ево вам лијепа поздравља

„Од већила паше Мустај-паше,

„Како зове Србадију листом,

„Да се упут дижу на оружје. 885

„Ево књиге вама кнезовима,

„Каконо сте од нахије главе,

„Гђе вам каже за царска фермана,

„И како га ваља послушати:

„Да на ноге данас устанете, 890

„И од боја барјак развијете,

„Покупите под барјак јунаке
 „Према себи према своме гласу,
 „Што ће бити завојштити кадри,
 „И дахије савладати брзо, **895**
 „Очистити земљу од биједа.“
 То им рече, књигу им додаје,
 Те видјеше оба оборкнеза,
 Истина је, што им Јајић каже, **900**
 У књизи је тестир и исправа,
 Да и Срби и цареви Турци
 Скупа бију и град и дахије,
 И њихове мучне присталице,
 Послушнике, јарамазе праве, **905**
 Ослободе земљу од напасти.
 Кад то видје од Бирча Илија,
 И кад видје оборкнез Алекса,
 Одмах братски одмах договорно
 Запратише бега Ибрахима, **910**
 Да сићана набавља оружја,
 И вишека и оштра кремена,
 Чим ваљаде свијет оружати,
 У ког не ма потпуна оружја,
 Ни џебане нити оловњача. **915**
 Пак устанак онда урочише,
 И рочиште собом углавише,
 Гђе ће пући хаберница прва.
 Кад су тако уредили били,
 Кнезови се онда подигоше,
 Да с' растану, да се не састану **920**
 Већ по тадај на овом свијету.
 Кнез Алекса срцем боловаше

И чисто му осјећаше душа,
 Да сам себи данас коби ружно.
 На походу рече Бирчанину; 925
 „Побратиме Бирчанин' Илија!
 „Чудно сам ти срцем обољео,
 „А осјећам и душа ми каже,
 „Да сам себи сада кобим ружно.
 „Ја ти кажем, добра бити не ће: 930
 „Не знаш, брате, како м' срце боли,
 „Ка' тијело да с' огади души,
 „Пак га мора да остави грдна;
 „С мучне душе горе срце бива,
 „Но тек жали једно за другијем. 935
 „Ја ти не знам муке исказати,
 „Што ме море од два од три дана,
 „А радо би е' теби туговао,
 „И помишљам, лагље би ми било,
 „Пола туге кад навалим на те, 940
 „Но самсамцит кад се борим шњоме.
 „Баш осјећам, чисто ми се каже,
 „Зла ме срећа мимоићи неће;
 „Грובהа ће бити жалоснијех.
 „Не бојим се, што од Бога дође, 945
 „Већ што снађе од душманске коби.
 „Е од Бога сваком право бива,
 „А душманин душмански поступа,
 „Освети му никад краја не ма,
 „Што се дјелом зајазује црним; 950
 „Пак ни пизма тадај не дријема,
 „Веће грђим каје дјело црно.“
 Насмија се Бирчанин Илија,

Проговори другу побратиму :

„Шта је теби сад насцјело, побро? 955

„Зар си негђе на што нагазио,

„Те си тако обрнуо ружно?

„Ну не коби, ну на зло не слуги,

„Јер ће ти се насмијати људи,

„Кад ти таку ријеч сласлушају. 960

„Шта нам може бити на свијету

„Сад без воље Бога великога?

„Та све стоји у његовој руци.

„Од постанка како знадем за се

„У мен' црних никад мисли не ма: 965

„Нит' ме на сну зли санови море,

„Ни пода што кад их не хесапим;

„Нит' ја врачам нит' на сукоб гледим,

„Шта ме срета, шта л' пријеђе пута.

„То су, брате, лакрдије саме, 970

„Не треба се шњима занимати,

„Јер нијесу забалаати кадре

„Мудру главу ни срце јуначко.

„А таки си и ти био, побро,

„До данаске, пак сад ми застрани, 975

„Да сам не знам, шта би помислио.

„Смијем ти се, брате, а жалим те,

„Што ми збориш тако сјеновито,

„А што јунак премислити не ћеш,

„Да злослутник огријени душу, 980

„Кад се боји још чега до Бога.

„Да ти није помањкало здравље

„Ја од кара, ја од главобоља,

„Ја од каква јела, ја назеба,

- „Те олоша човјек по нездрављу? 985
 „Ум и срце изађе из реда,
 „И на горе ћуд му се окрене.
 „Не дај, побро, муци такој на се!
 „Страшнијим си пуно одолева’,
 „Та ти бива како нека сјенка. 990
 „Ну помисли, ко си и од ког си
 „У Србији соја и племена!
 „Ко те чује, помишљаће криво,
 „Удариће у подсемијех ружан.
 „Од смрти је гора потпрдица. 995
 „Ко се пода, да га туга свлада,
 „Слушао сам, да се жив сарани,
 „Јер му раку мука копа живу.
 „Доселе смо братски слушали се,
 „Нудер и сад да се послушамо: 1000
 „Охрабри се, не пољрђави се,
 „Да ти глава рамену не смета,
 „Не квари се срце у грудима;
 „Алекса ми буди Ненадовић,
 „Који си ми био и доселе: 1005
 „Свагда свагђе Србу у помоћи!“
 Илија га храбрећ’ разговара,
 Но мучно је оног разгалити,
 Ком час зао стоји пред очима,
 Што га пита злослутницом тугом. 1010
 Лијепо се браћа састанула,
 Но незгодно данас растају се,
 Како да се већ видјети не ће.
 Слутио је оборкнев Алекса,
 И наслути зло по своју главу. 1015

Како дође мосту Колубари,
 Гђе засједе Фочић Мехмед-ага,
 Да дочека вилаетска кнеза,
 Што је на њ'га завојштити кадар,
 На мејдану посјећи му главу, **1020**
 Из бусије пушке припуцаше,
 Под Алексом коња оборише,
 И јунака обранише љуто,
 Пробиле га двије синцирлије,
 Још на ноге с коња дочека се, **1025**
 И јуриши пјеше на засједу,
 Из малијех потегав пушака
 Два Турчина уби невјерника,
 Тројицу је сабљом сасјекао,
 Добру своју замијени главу; **1030**
 Пак га онда тек остави снага,
 Крв одиђе, одахну тијело,
 И грдне га ране савладаше,
 Паде честит, и испусти душу,
 Те докоби себи и дослути. **1035**
 Што имаде Алекса уза се
 Три-четири кмета и пандура,
 И то чини јуриш на бусију,
 И проби се сретно и јуначки
 Са мртвијем својим господаром. **1040**
 Тако паде, што земљи ваљаде,
 Кога није ласно прежалити,
 Јер је тешко одмах помислити,
 Да ће с' 'наки замијенит' брзо,
 И ако је два дорасла сина **1045**
 Наком себе јунак оставио,

По имену Николу и Мата,
 А Мато је Ненадовић прото,
 Сад вијећник у земљи Србији.
 Још Илија у чаршији бјеше, 1050
 Кад код воде пушке припуцаше;
 Али силан не помишља ружно,
 Мисли, неко да у нишан гађа.
 Тако пође Бирчанин Илија,
 Пође дома, пође Рачи цркви 1055
 По ваздашњем обичају своме,
 И уза њ су тројица момака.
 Ево неко трчи за јунаком,
 А неко му у сусрећу хити.
 Стиже њега из чаршије трком 1060
 Кнез Грбовић са црнијем гласом,
 Из далека за њим привикнуо:
 „Причекај ме, силни оборкнеже!“
 Познао га Илија по гласу,
 Те под собом коња обустави, 1065
 Приповрну, да још штогађ чује.
 Но Грбовић у часу дотрка,
 Жалостан је, жалостиво каже:
 „Оборкнеже, ако Бога знадеш!
 „Весела ти јадна Србадија 1070
 „Кад се 'вако по Србији ради!
 „Убише нам кнез' Алексу Турци
 „Из бусије клете пријеваре
 „Код Ћуприје на ријеци грдној
 „Колубари, Бог је осушио!“ 1075
 Још што знаде, Грбовић му каза,
 И како се растркали Турци

По Србији, да бирају Срба
Све главнијих, да их исијеку,
Сиротињу обезглаве рају. 1080

Мисли јунак од Бирча Илија,
Би л' ишао, мало да потражи
Тог Фочића потајног убилца,
Што га нигђе на мејдану не ма,
А крвник је на мјесту свакоме, 1085
Те је узрок чуду и покољу,
Што се чини изненада тајно.

Да премисли, пак да га потражи,
Мехмед Фочић не б' старији био,
Нит' видјео више Биограда, 1090
Од Илије не би измакао.

Но Турчину суђено је било,
Са својијем да погине друштвом
Од другијех Српскијех јунака,
Од Миленка и од Хајдук-Вељка, 1095
Те Илији не бјеше се дало,
Да укине онака крвника;

Ели пеик једно попче младо
Преда њ паде ка' да с неба спаде,
Дотрчало у сусрећу путем, 1100
Пак Илији 'вако бесјеђаше:

„Господару силни оборкнеже!

„Ево амо силнијех Турака

„За онијем старим кућиштима;

„По онијем тамо забарцима 1105

„Поградили неке метеризе,

„Те бусије ухватили онђе.

„Циганин ми Мехо казиваше,

„Што чибукe и зуване гради,
 „Да су зато ту засјели Турци, 1110
 „Јера тебе тудa погледају,
 „Хоће данас изубаха на те
 „Да оборе огањ из пушака,
 „Не би ли те како похарчили.
 „Ту имаде за триста Турака, 1115
 „Пред њима је Али-бег Видаић
 „Са старијим братом Ибрахимом.
 „Не шали се данас својом главом,
 „Засједа је мука невидовна:
 „Зажмириће до триста очију, 1120
 „А толико нишаниће на те,
 „И лануће до триста пушака,
 „По нишану иду триста зрна,
 „А несрећа годи и догађа,
 „Наћи ће те, и усмртиће те. 1125
 „Оборкнеже, ако Бога знадеш!
 „Ако теби штогођ буде онђе,
 „Шта ћем' онда, весела нам мајка!
 „И куда смо пристали без тебе?
 „Веће пођи другом странпутицом, 1130
 „Док се наших не добавиш села,
 „Пак подигни своју Србадију,
 „Те потражи оне засједаче,
 „И питај их, кога поискаше,
 „Нек се нађу у чуду вребачи. 1135
 „Само сада не пролази тудa.“
 Но Илија, Бог му помогао!
 Силян јунак за страх не знађаше,
 У грохот се од зла насмијао,

- И млађану говораше поцу: **1140**
 „О попићу, мој соколе сиви!
 „За мог здравља не брини се мноме,
 „Нит' ме сјетуј за добре свијести.
 „Хвала теби, кад ти мени каза,
 „Гђе је клета поганија само **1145**
 „Засјела ме, нека и насједне,
 „Да покајем одмах побра свога.
 „Ја како би болан помислио,
 „Да ја данас странпутицом пођем,
 „А да гледе из бусије Турци, **1150**
 „Како од њих тамо околишим,
 „А не смијем на њих ударити,
 „Што је пуно тамо балинчади;
 „А да гледе, пак да ми се свете,
 „Што не смијем осветити побра, **1155**
 „Веће бјежим без обзира с главом.
 „Богу с' молим, а срећи се надам,
 „Да ћу оне све потрти Турке.
 „А кад шњима сад започнем кавгу,
 „Та не ћу је јунак прекинути, **1160**
 „Док и Зворник не раселим Мали,
 „А грађане Зворничане Турке,
 „Сокољане на гласу пушкаре
 „Не затворим и умухасерим,
 „Да их питам, кад се побацише. **1165**
 „Е јамачно биће с беговима
 „И овијех са Османлијама.
 „Ти се погни с нашим Грбовићем
 „На главицу, што је понајвиша,
 „Пак гледајте, како ћу се шњима **1170**

- „Посиграти на крѣату моме.
 „Бога молећ' кад сретно разгрнем,
 „Бијелој се заканите цркви
 „Украј Дрине Рачи манастиру,
 „Да код нашег Хаџи-Мелентија 1175
 „За тај мејдан Богу захвалимо,
 „Погибију Турску попијемо.“
 Уз косу је Грбовићу било,
 Што га прати на главицу с попом,
 А не зове собом на јунаштво, 1180
 Те Илији ријеч говораше:
 „Оборкнеже, Српска поглавице!
 „Зар ја нисам мушко од мушкога,
 „Да ме јандал од себека тураш,
 „Да т' јунаштво из прикрајка гледим, 1185
 „А сам да се и од себе стидим,
 „Што сам мушко и носим оружје,
 „И што јашем коња од мејдана
 „Рђаковић, да горега не ма;
 „Што кметујем и што старјешујем. 1190
 „Волим данас изгубити главу,
 „Но иза те остат' на погледу.“
 Ни попчету није мило било,
 Што г' Илија на поглед оправља;
 Не моташе срцу одољети, 1195
 Да не рече нешто и зловољан
 Оборкнезу Бирчанин' Илији:
 „Жао ми је, оборкнеже, на те,
 „Што од себе оћушкујеш мене.
 „И ја пашем убојно оружје, 1200
 „И ја јашем коња од мејдана,

„Срамота би мене данас било,
 „Да се чудим, данас сехирџија,
 „Са главице твојему јунаштву.
 „Молим ти се, како старијему, **1205**
 „Вољан буди, послушај ме само:
 „Ја да теби штогођ буде онђе,
 „А ја Србин очима да гледим
 „Српску жалост и муку и пропаст
 „Здрав и ерчан, а да тамо нисам, **1210**
 „Да помогнем, или да погинем!
 „Не бих смео за живота свога
 „Од укура међ свијет изаћи,
 „Бјежао бих од срамоте тужан,
 „И крио се и од себе сама. **1215**
 „Заостати иза тебе не ћу,
 „И баш да ћу погинути први.“
 Кад то зачу Бирчанин Илија,
 Види јунак, гђе је нехотице
 Учинио жао обојици, **1220**
 И каже им, шта је премишљао:
 „Судио сам, Грбовићу, за те,
 „Да од боја делија нијеси;
 „Но створен си, да кметујеш само,
 „И да судиш и прекидаш кавге; **1225**
 „Те не смједох, и зазор ми бјеше,
 „А и стидно, да те на бој зовнем.
 „Исто тако и за попа смишља,
 „Што је башка и у другу руку,
 „Пак ја хођах, нека отклони се, **1230**
 „И да с мене сад не губи главе.
 „Гђе се бије, погине се часком,

- „Укољица убојника нађе ;
 „Покољ пође, а смрт за њим дође,
 „Мејдан буде крваво ограшје. **1235**
 „Ви се тога данас не бојите.
 „Кад је тако, и мени је драго,
 „Боље ћемо бастисати Турке,
 „Кад нас више има у дружини.“
 Још је попо ријеч прихватио: **1240**
 „Та смрт иде из Божије руке,
 „Пак човјека, коме редак дође,
 „Ма гђе био, на свијету нађе.
 „Божиј људи јунаци су прави.“
 Преко земље, гђе није друмова, **1245**
 Свакуд има стотина путова.
 По навици путују путници
 Не иштући бољег ни пречега.
 Зато рече Бирчанин Илија:
 „Једним путем сви да не идемо, **1250**
 „Већ овако сад да догодимо:
 „Нек Грбовић пође на лијево,
 „А на десно, ти ћеш, млади попо,
 „А сриједом ја ћу путовати;
 „Моји момци и Грбовићеви **1255**
 „Нек за нама назорице пођу;
 „Нека очи свуд разбаце Турци.
 „Не мој од вас да који прегалац
 „На погану засједу насрне,
 „Док ја на њу не јуришим први. **1260**
 „А кад прсну од менека Турци,
 „И свак по се да утече пође,
 „Онда сложено и ви ударајте,

„Таманите нештедице Турке.
 „Не бојте се чете поплашене, **1265**
 „Докле бјежи, докле не сустане.
 „Слушајте ме старога ратника!
 „Кад душманин падне од умора,
 „Не иди му, да га посијечеш,
 „Јер те може пушком нагрдити, **1270**
 „Кад онако оласно му приђеш.
 „Пуну држете пушку о рамену
 „До невоље, до нужде пријеке,
 „Ма је пуну дома повратили,
 „На Турчина и не истуривши. **1275**
 „Бога молећ' сада да идемо!“
 Јоште рече једном од момака:
 „Ну запевај иза свега гласа,
 „Нека чују за Илију Турци,
 „Да им језди рахат и весело.“ **1280**
 Пјевач га је одмах послушао,
 Прет у десно ухо задјенувши,
 Гласовито јунак запевао:
 Девет брда и девет долова
 Одјекнуше грлу громовиту. **1285**
 Чују Турци, шта у пјесни каже:
 Како дршћу засједачу руке,
 Када пали пушку на јунака,
 Од кога се крије по бусији,
 И не смије на очи му доћи; **1290**
 И како је мучно по засједу,
 Кад јуриши на њу јуначина,
 Те је тлаци и сабљом сијече;
 Ко утече, научи с' памети,

- Пак не иде више у бусију 1295
 Ни на горег, некмо л' на бољега.
 Главом машу, а мисле у глави:
 Није шала Бирчанин Илија!
 Ако силан одмах не погине,
 Све ће јунак онђе крдисати, 1300
 Нико неће изнијети главе
 Од онака зора и јунаштва.
 Пренали се свиколици Турци,
 И бегови нешто обзиру се,
 Чине им се коњи подалеко 1305
 Од бусије, ако устребају
 По невољи, да измакну с главом.
 Што се пјесма ближе примицаше,
 Све мучнија биваше по Турке.
 Страх и дрхат махом напредује, 1310
 Те и следи срце у грудима,
 Сваку искру уништи јуначку.
 Но да видиш, што ни чуо ниси:
 Кад с' указа Бирчанин Илија 1315
 На помолу потоњу брдељку,
 Попустио дизген низбрдицом,
 Нагло језди силан на бусије,
 Ка' да ће их одмах прегазити,
 Засједу је страва обузела,
 Бутун су се притајали Турци, 1320
 Да их мине беза зла биједа.
 Мисле Турци: да је сада само
 Своју како изнијети главу,
 А већ посад на засједу не ће,
 Без правога рата ни на кога. 1325

Чудио се Бирчанин Илија,
 Што се пушка ниједна не јави.
 Кад већ прође мјесто од бусије,
 Омахнуо, суди, неко попа,
 А попо се њему зарекао; 1330
 Но ипак је коња повратио,
 Баш да види јаме и забарке,
 Имаде ли каквих засједача.
 Шта да видиш чуда и покора!
 Како сави под собом коњица 1335
 Са својега пута на лијево,
 Пођипаше из бусије Турци,
 Побацише струке и серцаде,
 А оружја и не сјећаду се,
 Већ пренуше од једног јунака, 1340
 Загребоше, мало не згазише
 Грбовића страном путујућа,
 Којино се чуду чудијаше,
 Како с' Турци разбјегоше нагло.
 А кад смотри од Бирча Илију, 1345
 У потјеру како се задао
 За беговим' за Видаићима,
 И док стиже бега Ибрахима,
 Потлачио тридесет Турака,
 А повише сабљом посјекао; 1350
 Но кад стиже бега Ибрахима,
 Пружи силан своју десну руку,
 За голу га вратину ухвати,
 Из бојнога седла подиже га,
 Пак о земљу удараше шњиме; 1355
 Како г' ласно о земљу треснуо,

Обје му је ноге подломио,
 И просуо кости по мјешини,
 Сто хећима не би г' саставило,
 Ни у живот више повратило. 1360
 А Илија свуд се обзираше,
 Но да спаси ону гују љуту
 Али-бега Фочићева побра,
 Да г' пропица, имаде л' костију.
 Ал' Али-бег добре среће бјеше, 1365
 Десно се с десна у бусији,
 Кад букнуше и прскоше Турци,
 Приведе му ата вјерна слуга,
 Те на добру коњу одмицаше.
 Гони њега на парипу поло, 1370
 Али стићи бега не могаше,
 Е невоља бржа од јунаштва,
 Те утече, и однесе главу.
 Кад Али-бег утекао попу,
 Тад се попо латио бјежани, 1375
 Осталијех оних засједача,
 И показа онђе на видику,
 Да му треба коњиц од мејдана,
 Свијетло му уише оружје,
 Јер укину десетину глава, 1380
 Како да је јунак од старина.
 И Грбовић учини јунаштво:
 Што је неку посјекао главу,
 Да Илија „аферим!“ му вика,
 Но што једног ухити крвника 1385
 Од Сокола од Зворника Малог
 Над мејтефом хоћу старјешину,

Од браде му туру начинио,
 Сплетавши је са коњскијем репом,
 А свезавши руке наопако. **1390**
 Но хоџа му оде бесједити:
 „Што м' срамотиш тако, Грбовићу?
 „Што ме за реп коњу привезујеш?
 „Ја сам инсан, пао од инсана,
 „А сад гутам од кљусине смрада.“ **1395**
 Грбовић га дочека с ријечи:
 „И ти, хоџа, смијеш говорити,
 „Што се мало пожурити мораш
 „За ногама коњским скакућући?
 „Та ви сте се и довили Турци, **1400**
 „Да вам јадна калаузи раја
 „Пред ногама коњским журећи се;
 „Е бездушан стигне и опали
 „Са плетеном троструком канџијом,
 „На струкама зрна од олова, **1405**
 „Куда смаше, онуд и пробију,
 „Осакате јадна рајетина.
 „И сад ћу ти, море, калаузит',
 „Само сам ти приуплео браду,
 „Да те гђегођ не изгубим путем. **1410**
 „А то ти је сад од мене криво,
 „А нама је право од Турака!
 „Нешто мало сад ти враћам зајма,
 „Пак је мучно и необично ти.
 „А како је у рукама Турским **1415**
 „Злосретњему робу Хришћанину?
 „Какве муке измучити мора,
 „Докле своју пусти јадник душу?

- „Гола нага вежете кукавца
 „У по поља за ступ на погледу, 1420
 „Клијештама, море, усијаним
 „Чупате му жиле из мишица,
 „Кидате му жиле из листова,
 „Тргате му сисе из прсију,
 „И шибате летком голијени: 1425
 „Пак дерете на мјехове жива,
 „И солите огуљено месо,
 „И топљеним оловом кропите,
 „Врелом смолом јоште натапате,
 „Мучите га, докле не издахне. 1430
 „А кам' коље? што на њ набијате
 „Сваког Срба на вјери и правди!
 „Од пакости Турске ка и звјерске
 „Ка' крвници колац гурајући
 „Кроз јадника, дижете г' уз кичму, 1535
 „Да утробу оном мученику
 „Не опрзни, да не умре брзо,
 „Већ на коцу да подуже живи,
 „Нек се мучи, нек се свете Турци
 „У тирјанској у својој радости: 1440
 „Како псине јоште за живота
 „Несретника ждери и кидају
 „И стрвински развлаче са коца.
 „Ко би чуда избројио грдна,
 „Ко л' злопате наше исказао? 1445
 „А ти данас браниш твоју главу,
 „Што засједе, да бијеш курварски
 „Бератлију, 'наку поглавицу!
 „Но Бог даде, те јунак препаде

„Бездушнике, засједаче, курве, 1450
 „И јунаштво побиједи право.
 „Сад пожуре скоком и кораком,
 „Учувај се, да не изостанеш,
 „Е може ти пуно горе бити.“
 То му рече, посједи Жерава, 1455
 Пак отиде за Илијом трагом.
 Брзо нађе оборкнеза свога,
 Гђе с' одмара, и гђе ишчекује
 Своје мало но изврсно друштво.
 А кад на број сви дођоше редом, 1460
 Сви су здрави, милом Богу хвала!
 Тад Илија ријеч започео:
 „Хвала Богу Творцу небесноме!
 „Што нас храбри, и срећу нам даје,
 „Те душмане ласно добијемо.“ 1465
 Онда приче хоџу запиткиват':
 „Чујеш, хоџа, истину ми кажи,
 „Не мој, море, данас помишљати:
 „Омахнућу, пак шта ће ми Власи?
 „Данас није, ка' бјеше доселе, 1470
 „А по данас, кад се покрвисмо,
 „Бог ће дати, те ће боље бити.
 „Кажи мени, а тако ти дина!
 „Куд ти софта и књижевник Туреки
 „Рускијем данас пође путем? 1475
 „Ко ли те је на зло навратио?
 „И кажи ми, шта искасте овђе,
 „И какав сте нијет учинили?
 „Све ми кажи, ништа ми не лажи.“
 Но хоџа је пао од умора, 1480

А још више од Турскога једа,
 Што га Влаше тако ухитило,
 Пак Турчина и царева сина
 Љуто гони, кињи и злостави.
 То не може тако подносити **1485**
 Турска вјера ни Турско господство.
 Турци хоће, да су они само
 Људи прави, а свијет остали,
 Што не клања на Југ према ђаби,
 Подложник је и Турска је раја, **1490**
 Што се роди, да Турчину годи
 И да измет чини до вијека,
 Ма да г' како костоломе Турци.
 То је мора жешћа од умора,
 Што наљути и хоћу расрди. **1495**
 Од зала је мучан запјенио,
 Проговорит' не мога ријечи,
 Како горска да га болест снађе,
 И ка' да је свијест изгубио;
 Док Илија опет не отпоче **1500**
 Свијесну му ријеч и окорну
 Говорити, да се разабира:
 „Да л' лудујеш, да л' се, вели, мазиш,
 „Или те је злоћа занијела,
 „Те нијеси у свијести правој, **1505**
 „И зар зато и не одговараш?
 „Ваљда ниси хула преисподња,
 „Ни зликовац, ка' што вас имаде,
 „Да невољник данас у сужањству
 „Напркосиш пред смрт господару? **1510**
 „Али, хоца, ми смо од Турака

„Научили, како душманина

„Мучит' ваља, да споро и тешко

„Пушта душу кајући се љуто,

„Што га тако на зло роди мајка,

1515

„Кад га роди, што га не задави.

„Бог ни људи ништа зато не ће,

„Да чинимо, шта је нама драго

„Од тебека, како харамије.

„А видје ли Видаића Ибра,

1520

„Гђено љосну како парипина?

„Да Бог даде, и оног другога

„Да могасмо добити у руке,

„Да га питам, куд се амо скита,

„И кога је вреба' из бусије?

1525

„Казуј, море, сву истину праву,

„Пак ћеш лакшом смрти умријети.“

Чудна ријеч чудно разумљује,

Те се хоца нешто разабрао

И од страха и од јогунлука,

1530

А по нечем бјеше по свијести,

Те с' замоли, да му пусте браду:

А када му браду расплетоше,

Те га коњског опростише репа,

Да с' умије воде поискао,

1535

Е узима авдес по закону.

По авдесу Турчин отклањао,

Онда ријеч рече оборкнезу:

„Оборкнеже, право ћу ти казат',

„Бегови ме позвали Зворнички,

1540

„Да подигнем неке Сокољане,

„И да дигнем Мале Зворничане,

- „Да дочекам с четом одабраном,
 „Док и они приспију и дођу.
 „А кад смо се тако састанули **1545**
 „У нашему Маломе Зворнику,
 „Кажу мени, јесу наканили
 „Спасти амо, да неке хајдуке,
 „Што харају и што туку Турке,
 „Дочекамо, и да таманимо. **1550**
 „Кад дођосмо на рочиште амо,
 „Те бусије збиља поградисмо,
 „И засједу згодно удесисмо,
 „Онда рече Али-бег Видаић:
 „„Чујеш, хоџа, чујте и сви Турци! **1555**
 „„Ми чекамо најжешћег хајдука,
 „„Највећег нашега крвника,
 „„Оборкнеза од Бирча Илију.
 „„Ако данас њега оборимо,
 „„Добићете Бирач на читлуке, **1560**
 „„Добићете сваки десет кеса.
 „„А Илију који надјуначи,
 „„Те његову прикаже ми главу,
 „„Триста кеса добити ће блага
 „„Од дахије Фочић' Мехмед-аге. **1565**
 „„Не мојте се препадати, Турци,
 „„У Илије не ма много друга,
 „„Како кажу, три-четир' пандура,
 „„А нас има преко триста овђе
 „„Све бираних пушкара на гласу. **1570**
 „„Та чудо би и покор би био,
 „„Кад га не би одмах савладали,
 „„Голих руку да на њ ударимо,

„„А некмоли данас из засједе
 „„Преко триста када оборимо **1575**
 „„Живи огањ на њег из пушака,
 „„Зрна ће му разнијет' тијело.“
 „Тако рече Али-бег Видаић,
 „Бег Ибрахим мрко погледаше,
 „И Турцима мило не бијаше; **1580**
 „Та сви за те изодавна знамо,
 „Знамо, шта је у Зворнику било,
 „Кад бијаше шенлук и зијафет.
 „А оборкнез и јемин си царски,
 „Пак ми знамо, да цар за те знаде, **1585**
 „И да тебе воле у Стамболу
 „Султанова и браћа и секе,
 „И сви царски људи великаши,
 „Те је на те ударити ружно:
 „Е гинути ваља свакојако, **1590**
 „Ја од тебе на мејдану овђе,
 „Ја од нашег за тебе султана.
 „Да нам није од дахија страха,
 „Што се пазе шњима Видаићи,
 „Пјевачу ти не би чули гласа, **1595**
 „Отишли би свиколици били,
 „Видаиће оставили саме;
 „Но дахија побојали смо се,
 „Да се зато нама не освете;
 „Те се тако и позадржасмо, **1600**
 „Док бусији на помол не дође.
 „Што зазора и онако бјеше,
 „И што нас је пјевач поплашио,
 „То страхота бјеше мимоходна;

- „Ал' кад тебе опазише Турци, 1605
 „Нестаде им срца и памети,
 „Не смијаху тебе дочекати,
 „Ни да бјеше на ум не пада им,
 „А нектоли да ударе на те,
 „Те ти смо се тако притајали, 1610
 „Да нас минеш без кавге и с миром.
 „И тако би све прошло на миру,
 „Да ти собом засједе не крену.
 „Казати ти више не умијем,
 „А ево ме сада у сужањству 1615
 „Без невоље и кривице своје,
 „Тек по судњи, што од Бога дође.
 „А баш кнеже, вјеровати не ћеш,
 „Да Турака, штоје вергијаша,
 „Баш ни један не би пушке на те 1620
 „Опалио нит' ти кидисао,
 „Сва фукара са твоје је стране.
 „На бегове како на забите
 „Сиротиња наша и Хришћанска,
 „Вјеруј мени, поједнако мрзи; 1625
 „Но не смије изаћ' из хатера
 „Од онијех клетијех дахија,
 „Што већила погубише царска,
 „Пак док им је Биограда града,
 „Не стиде се зато ни султана.“ 1630
 Кад је хоца тако испричао,
 Онда рече Бирчанин Илија:
 „Је л' ти крвник хоца, Грбовићу?
 „Ако није, поклони га мени.“
 Грбовић му право казиваше, 1635

Да он њега слабо и познаје,
 Но ту га је данас заробио,
 Пак Турчина како душманина
 По хадету Турском злоставио;
 А сад му га како старијему **1640**
 Радо даје, да за њ'га рачуна
 Већ не иште, како да га не ма.
 Но кад хоџа мијени сужањство,
 Ка' са срца да му терет сађе,
 Разгали га, нестаде му мука,
 И поиска, да му јести даду,
 Јер се чудно истрчао бјеше.
 Кад се Турчин мало прихватио,
 Одморио и поначинио,
 Пита њега Бирчанин Илија: **1650**
 „Чујеш, хоџа! ја бих помислио
 „И рекао, боље ти се прима,
 „Да робујеш мени но другоме.
 „Зар сужањство није поједнако,
 „Ма гђе било и тешко и црно? **1655**
 „Како ропства допадне невољник,
 „Горак живот одмах настане му,
 „И несретни потеку му дани.“
 Мудар хоџа изговора нађе,
 Е Илији 'вако бееџаше: **1660**
 „Макар коме робовати главом,
 „Или теби данас ил' другоме,
 „Бива једнак бива живот горак,
 „Ту разлике никакове не ма.
 „Да ти право кажем, оборкнеже, **1665**
 „Шта м' охрабри и шта освијести:

„Како си ме јунак запитао,
 „Како пођох рускијем путем,
 „И вољан си био на бесједи,
 „Ти си мене данас преслушао, **1670**
 „А сви знамо, да никоме ниси
 „Учинио на жао, ни криво,
 „Већ си вазда судио по правди;
 „Пак сам и сам одмах помислио,
 „Никако ме не ћеш наћи крива, **1675**
 „Никако ме ни осудит' не ћеш.
 „Главни кривац плати један главом,
 „И уза њ'га још толики Турци,
 „Остале си заварчио тиме,
 „Да им на ум више пасти не ће, **1680**
 „Да се дигну и завојште на те.
 „Оборкнеже, то ме освијести,
 „И одржа м' у страхоти душу.“
 Насмија се од Бирча Илија,
 Како хоџа знаде ријечима **1685**
 Довити се, и оправдати се.
 Опрости му од Бирча Илија,
 И поклони живот и слободу.
 Хоџа му се до земље савија,
 Поклања се и љуби му руку **1690**
 И серцаду, на чему сјеђаше,
 Исто тако кнезу Грбовићу;
 Но не смједе инокосан поћи,
 Већ остаде шњима у дружини.
 Када су се одморили били, **1695**
 А добријем јестивом и пивом
 Прихватили и окријенили,

Рачи цркви пођоше бијелој,
 На вечеру Хаџи-Мелентију,
 На смјестиште и на преноћиште. **1700**
 Путуюћи Илија помишља
 На Алексу побратима свога:
 Како ј' синоћ вечерао шњиме,
 Како ј' на њ'га нека мучна туга
 Напнула, те злослутан бјеше, **1705**
 Како му је разбијао тугу,
 Побратима разговара' свога,
 А сад му је на истини побро,
 Гђе вијеку никад краја не ма,
 По тој мисли јунак размишљава, **1710**
 Шта је човјек на овом свијету,
 Е зла ријеч на гробу је ружна,
 Кад претреса кости злосретнику.
 Обубожа јадан, е опражње,
 Човјек грјешник на овом свијету **1715**
 По потреби по навади људској
 Некад негђе и по обичају,
 Да сам незна, како ли гријеши,
 Каквом ли је странпутицом грдном
 Забасао, изгубио душу; **1720**
 Не ма су чим на истину доћи,
 А не ма му на спомена драги
 На свијету, гђе му гости трухну.
 Такова би мисао свакога,
 Ван Илије, пуно ојадила. **1725**
 Онакијех помало се рађа,
 Чиста срца и велике душе,
 Да понесе, што не може нико,

Но ипак се замислио бјеше,
 Да не пази, ни куд јездијаше. 1730
 Ко се роди, умријети мора,
 Рече Господ, Бог самосаздани,
 Који створи и све обдржава;
 Како рече, кад саздао свијет,
 Тако бива вазда до вијека, 1735
 Уредба се Божја не мијења,
 Е вољу му ништа непомета
 Ни на небу, ни ту на свијету.
 Свачему је рока одредио,
 Рок измиче, пошљедак домиче, 1740
 Кад измакне, нестане и ствари,
 Што јој бјеше земан на свијету.
 И Илији онаком јунаку,
 Што ни диљка на њег' не смијаше,
 Некмол' копље, што из ближе туче, 1745
 А камо ли сабља у десници, —
 Кад се једнош приближи вријеме,
 Са овога да пође свијета,
 Здрав је здравцит у најбољој снази,
 Не бјеше му ни педесет љета, 1750
 Ни лаву се не би уклонио,
 Голих шака да се срета шњиме;
 Ко га видје, помислити мора:
 И смрти ће бити посла шњиме,
 Докле ону немјерену снагу 1755
 Не надвлада и не умори је.
 Бог га створи, Бог ће и узети,
 Али славе никоме не даде,
 Да Илији како дође главе,

Кад надомак дође манастира, 1760

Ето њему Хаџи-Мелентија

У сусрећу на добру коњицу.

А када се тако сукобише,

Отскочише од добријех коња,

Како браћа ту се изгрлише, 1765

Ижљубише и намиловаше,

И питаше за лијепо здравље.

Но Хаџија нешто тужан бјеше,

Те Илији необичан дође,

И зато га јунак упитује: 1770

„Шта је теби, побратиме Хаџо!

„Са шта си ми брижан и зловољан?

„Да те није који јарамаза

„Нападао, и злоставио те?

„Да ти штогођ не потруси цркве, 1775

„Грдна некрет својим безакоњем?

„Е Турчин је мучно човјечиште,

„Кад с' одузда и мах узме на се.

„Је л' ти здраво друштво и на миру?

„Је л' ти стока од звјерова мирна? 1780

„Кажи, побро, шта те данас тишти,

„Шта ли ти је досадило тешко?“

Но Хаџија хотијаше тугу

И сакрити и ођутјети му,

Но видјев га здрава како лава, 1785

Мило му је, пак му чудо каже:

„Кад ме питаш, желиш, на ти кажем,

„Хвала Богу! казати ти могу.

„Жив си и здрав и весео, побро,

„Тако ти је и код наше цркве, 1590

„Све је здраво, весело и мирно.
 „Од јутрос је мене узмучило:
 „Чудан сам ти ноћас сан уснио,
 „Богу хвала! кад се није збио.
 „У сану те гледим ка' на јави, 1795
 „Како дође Рачи манастиру,
 „И донесе ђивот светитељски,
 „У ђивоту краља Дечанскога,
 „И спусти га мени у наручја,
 „И рече ми: отежао ти је, 1800
 „Те не можеш, да већ владаш њиме.
 „И ја бих га био упустио,
 „Колико ми нешто бјеше тежак,
 „Да се на сну не придеси овђе
 „Шумадинац неки Рудничанин, 1805
 „Да га видим, познавао бих га,
 „Он прихвати у ђивоту светца,
 „У бијелу унесе га цркву,
 „И намјести, гђе му мјесто бјеше.
 „Ти остаде пред бијелом црквом, 1810
 „Да тек себи од умора дођеш.
 „А када смо намјестили светца,
 „Те из цркве на двор изађосмо,
 „Али ти се спустио на траву,
 „А земља те држат' не хоћаше, 1815
 „Испод тебе пуца и измиче,
 „А ти за њом тонеш у дубину.
 „Ја те виках, али не довиках,
 „Зар се тако чути не даваше,
 „И ниси се више појавио. 1820
 „Од те муке скочио сам у сну,

„Ал' ме ноге одржале нису,
 „Већ се скрхах опет на постељу,
 „И пробудих од зловидна санка.
 „Но када се мало освијестих, **1825**
 „Одмах стадох до црквених врата,
 „Гђе се на сну чудо пригодило.
 „Но Бог дао, те све на сну било,
 „И са саном онако и прође.“
 На ум паде Бирчанин Илији, **1830**
 Како му се оборкнез Алекса
 Туговао, и кобио себе,
 И како је јадан наслутио.
 Падоше му на ум Видаићи,
 И њихова засједа проклета. **1835**
 Но јунак је, Бог му помогао!
 Охрабри се и поврати брзо;
 Те овако говораше Хаџу:
 „Зар и тебе зао санак, добро,
 „Узнемири, и шњега си тужан? **1840**
 „Та кога је санак уморио?
 „И ја сањам, но не памтим санка,
 „Те не пазим, шта по њему бива.
 „Хвала Богу, таке лакрдије
 „Не сметају м' никад ни у чему.“ **1845**
 Још Илија њему казиваше
 За Алексу за Ненадовића,
 Како страда јадан из ненада
 Од засједе турске пријеваре
 Код ћуприје украј Колубаре; **1850**
 И каже му, шта су Видаићи
 Намјерили, да учине били,

Да и њега стопе из бусија.
 „Но с правом је, вели, Господ страном,
 „Те крваво издријеше Турци, 1855
 „А нас никог не заболи глава.
 „Но кажи ми, куда ти сад пође?
 „Јеси л' знао, да сам у Ваљеву,
 „Те си нама сад среталац прави?“
 Чудио се Хаџи-Мелентије, 1860
 И жао му за Алексом бјеше,
 А помишља на сан од ноћаске,
 Да се није како преварио,
 Те привидје једног за другога.
 Но не да се, да се обистини, 1865
 Већ сан му се у лаж утјерује,
 Пак са срца не силази туга.
 Тек Илији 'вако одговара:
 „Истина је, у сретаоштину
 „Теби пођох, е не могах туге 1870
 „На мом срцу дуље подносити.
 „А знао сам, да си у Ваљеву
 „Са Алексом кнезом на састанку.
 „Већ те молим, чувај се биједи,
 „Злослутно ми не да срце мира, 1875
 „Но све горе мучи и жалости,
 „Тако тешко никад ми не бјеше.“
 У ријечи, коју бесјеђаше,
 Под Илијом поклекну Зеленко,
 Што му никад посрнуо није, 1880
 А Илију нека мука снађе,
 Остави га свијест на свијету.
 У несретном оном поклучају

Клоуо је био и Илија,
 Својом снагом и ата повуче, **1885**
 И занесе собом на земљицу,
 С крџатом је окошке пануо,
 Но коњ му је ногу притиснуо,
 Лијева је, а зло подуврну
 И ишчаша у кољену ружно, **1890**
 И ишчаша наниже у чланку.
 Притрчаше, што су, свиколици,
 Да од ата избаве јунака,
 Јера виде, није у свијести,
 Почем паде, ата сруши на се; **1895**
 А да бјеше силан у свијести,
 Дизгеном би коња исправио.
 Ат је вавра, хитар како муња,
 А и снажан према јуначини,
 Ал' сад паде, више не устаде, **1900**
 Разбио се зоран и скапао;
 И Илија лежи у мртвилу,
 И ако су г' коња опростили.
 Кад то видје хоџа Сокољанин,
 Софта бјеше, пак и хеџим бјеше, **1905**
 Из бисага кутију извади,
 Из кутије згоде хеџимлучке,
 Сподби ножић, чим се пушћа крвца,
 Пак Илији узврну рукаве
 На десници, и пушти му крвцу; **1910**
 Још га уми лађаном водицом,
 И зали га сузом животворном,
 Што хације носе из Медије,
 Кад полазе по трећи пут ћабу.

Још је хоџа био говорио: **1915**
 „Са крви је мука на њемука,
 „Да се нисам придесио овђе,
 „Не би вам се ласно пробудио,
 „Ни у живот овај повратио.
 „Сад му живот баш за живот вратих. **1920**
 „Ко учини добро, не каје се.“
 Мало било, Илија оживи,
 Око себе јунак разгледаше,
 Докле себи и у свијест дође,
 Те с' разабра, гђе је и како је. **1925**
 Види свога крџата Зеленка
 Недалеко мртва од себека,
 Жалећи га вако проговори:
 „О Зеленко мој поносе красни!
 „Зар ти није жао господара, **1930**
 „Који сам те свачим неговао,
 „И мејдане с тобом одржао?
 „Ил' по себи данас кобиш мене,
 „Да не носиш другог господара?
 „Добар коњиц дијели јунаштво **1935**
 „Са јунаком, својим господаром.“
 Илија се јунак поимаше,
 Но не може на ногу лијеву
 Нити стати ни крочити малко;
 Изван бола нога непотребна, **1940**
 Е била се изерлила криво,
 Чланак десно, кољено лијево.
 Хоџа му је ногу намјестио,
 Обложио и утегао је,
 А Хаџија кола добавио, **1945**

Те на кола попе побратима;
 Два га тихо повезоше вока
 До бијеле цркве манастира.
 А ту су га смјестили лијепо,
 Да лежи, док се не придигне, **1950**
 Ка' у своме двору бијеломе.
 Вјешт је хећим, а и болесник је
 Здраве крви и здрава тијела,
 Да оздрави, ништа му не смета.
 Но од Бога кад живота не ма, **1955**
 Ко ће коме онда дати дана?
 Хвала теби, Боже Створитељу!
 Што нас твојом поједначи правдом,
 Е на свијет дођосмо једнаци,
 Са свијета једнаци одемо; **1960**
 А ужитка што смо наједнака,
 Суђење је по срцу и глави
 Неједнакој узрок томе прави.
 Илији се на зло нога дала,
 Букнула је и поцрљенила, **1965**
 И оток се све већи надима,
 А од бола нека грозничина
 На јунака навалила пуста,
 Како да га у гробље опрема.
 Бол је страшан, а Илија снажан, **1970**
 Пак је патња мучна и дугачка,
 Мука му је додијала била
 У самоћи онђе болујући,
 А не знајућ', хоће л' оздравити.
 На све стране прати своје слуге, **1975**
 Пак родбине и сву своју својдбу,

Пријатеље и све познанике,
 С којима се знао и пазио,
 Позиваше Рачи манастиру,
 Да му дођу, да г' походе болна, **1980**
 Разговоре, пак шта Господ даде.
 Вјерна му је прије дошла љуба,
 С јединчадма, ћерком и синчићем,
 Кћи му бјеше од петнаест љета,
 А сину је тек дванаест било; **1985**
 Мљезиница и мљезинац то је,
 Е старију дјецу покопаше,
 Једну ћерку и три мушкарчића.
 Кад зађоше по народу слуге,
 Те глас пуче за свога јунака, **1990**
 Добротворна моћна бранитеља,
 За Илију Бож'ја страдаоца,
 Да је тамо код бијеле цркве
 На умору, пак к себи призивље
 Све рођаке и све своје знанце, **1995**
 И сву своју браћу по закону,
 Да се виде, да се разговоре,
 И опросте ка' умрли људи,
 Ако болник са свијета пође;
 Е кад кад су два краја у боље, **2000**
 Један, здравље што је порушила,
 Други, умор што поруши бољу.
 Ни душманин не би гора гласа
 По Србина мога' измислити,
 Да протужи, да земља проишти. **2005**
 Слегао се ту свијет бијели,
 Јуначкоме болеснику своме,

Поуздану вазда доброчинцу,
 Од како се Рача подигнула,
 У Божију славу пропојала, **2010**
 Ниј' видјела чудо од свијета,
 Да толико на сабора дође
 Ни о слави својој светковини,
 Ни кад дође Хаџи-Мелентије
 Из светиње из Јерусалима, **2015**
 Кад је народ на дочек дошао,
 А Хаџо му онда раздаваше
 Од Христова гроба обиљежја,
 Што се чува како амајлија,
 И уза се носи од зле коби, — **2020**
 Са зле среће тад се мноштво стече,
 А да види, срцу да одоље,
 И да чује болана јунака,
 Што му понос, што му дика бјеше.
 Многи свијет није вјеровао, **2025**
 Да ј' истина, да је могла боља
 Онакову оборити снагу,
 Да већ и смрт на њег' кидисаше;
 А ваљаде и опростити се,
 Ако збиља дође до умрћа. **2030**
 И ту има Турске сиротиње,
 Што му знаде за подашну руку,
 И дознава, да је вазда брани
 Од јачега, кад је јадну дави.
 Кад уварда Хаџи-Мелентије, **2035**
 Болеснику шта дође свијета,
 Свако хоће, да се види шњиме,
 Да му чује из уста ријечи,

И преболан шта ће наручити,
 На чему ли оставити народ; 2040
 А док би се тако изредили,
 Појединце и по неколико
 У одају да му приступају,
 Много б' било, прошло би вријеме,
 И свијет би свашта помишљао, 2045
 У злој мисли препадао би се,
 Да не умре прије но му приђе;
 То би сваком грђи јади били
 И од смрти, да пође за њиме.
 Хација се збиља побојао, 2050
 Силимице да му не навале,
 Те болника могу разгњевити,
 А с гњева је вазда љућа боља.
 Зато рече од Бирча Илији:
 „Побратиме, докле глас отиде, 2055
 „Да си болан код бијеле цркве,
 „Земља дође, свијет нагрнуо
 „Од велике жалости и туге,
 „Хоће тебе да очима гледи,
 „Хоће твоје да чује ријечи. 2060
 „А док би се обредили редом,
 „Побратиме, предуго би било.
 „Ко се сретно до тебе дотура,
 „Зачамаће у одаји овђе,
 „Е ни на ум пасти њему не ће, 2065
 „Да с' уклони с приступа другоме.
 „Најжешћа је преша жаловита,
 „Гураће се свако и турати,
 „Да што прије дође до тебека;

„Задњи предњем може завидјети, 2070
 „Зажалити и замрзит' на њ'га.
 „С тога судим, да би боље било,
 „Да разапнеш свилена шатора
 „Насред порте на добру погледу,
 „Да га простреш чохом и миндером, 2075
 „Да изађеш, да се склониш онђе,
 „Гђе све видиш, ка' и тебе народ
 „И видиће и чуће т' ријечи,
 „Један другом мож'те разабрати.“
 Послуша га Бирчанин Илија, 2080
 Те привикну своје вјерне слуге,
 Да разапну свилена шатора,
 Да разапну и да подигну га,
 Од свакуда нек је приступачно.
 А миндерлук нареди му љуба, 2085
 Постељу му простре болеснику,
 Од воље му мало посједити,
 А од воље и прилећи малко.
 Пак му приђе највјернија слуга
 Буљукбаша Херцеговац Зеко, 2090
 Те поможе господару своме
 Из одаје до под шатор доћи.
 Но народ се био начетио,
 Рекао би, погушити ће се,
 Кад опази, кога погледаше; 2095
 Тек Илији оставио пута,
 Пак опаса широка шатора.
 Кад се смјести и кад сједе болник,
 Тад позива себи старјешине
 Све кнезове и кметове главне, 2100

Да му уђу и да посједају,
 Е сметају погледу стојећи.
 Посади се један до другога,
 Лијепо су коло саставили:
 Што је ниже, понапријед бјеше, **2105**
 Што је више, преко нижег гледи,
 Ван жалости ником не би криво.
 Но жалости сувише је било,
 Кад Илију сагледао народ,
 Како га је оборила боља, **2110**
 Пола га је нестануло жива;
 Сваком сузе ударише саме,
 И срце је мучно закуцало,
 А од себе не пушташе гласа,
 Да не буни своје поуздање, **2115**
 Најглавнију ријеч не помете.
 Илија је жалост опазио,
 Види и сам јадно туговање,
 Ка' потучен око себе народ;
 Мора данас свијет свјетовати, **2120**
 Мора здраве охрабрити болник,
 Те овако њима говораше:
 „Браћо моја, шта се ражалисте,
 „Без невоље проплакасте овђе?
 „Све је, браћо, у Божијој руци, **2125**
 „Он нам шаље срећу и несрећу,
 „Од њег' здравље од њег' дође боља,
 „Он напредак и назадак даје,
 „По вољи му живот и смрт дође,
 „Шта он хоће, оно бити мора, **2130**
 „А шта не ће, оно и не бива.

- „Благо сваком оном на свијету,
 „Који знаде, да Бог за њег' знаде;
 „Тешко оном, од ког вади руке;
 „Мучна чуда не ма никакова, **2135**
 „Божиј човјек да се поколеба.
 „А ви данас Богу гријешисте,
 „С моје боље, што од Бога дође;
 „Махните се суза и тужњава,
 „Не слутите на зло без невоље. **2140**
 „А по бољи да ме и смрт нађе,
 „По Божијој дошла б' вољи само,
 „Те жалити на њу није пута.
 „Смрт не иште пива ни јестива,
 „Ни господства ни земаљска блага, **2145**
 „Посао јој, да живот угаси
 „Сваком с реда по Божијој правди,
 „Бесмртницу прати на истину,
 „А тијело земљи, старој мајци,
 „Да све врати, од куд које дође. **2150**
 „Ко би нато смио зажалити,
 „Безумно се сузом противити?
 „Досад смо се слушали лијепо,
 „И сад треба да се послушамо.
 „Послушајте, шта ћу бјеседити: **2155**
 „Дахије су Биоградске силне,
 „Пресилише, убише везира,
 „Што би већил пашалуку царски.
 „Сутан хоће одметнике клете
 „Да побије, да им се освети, **1160**
 „Те он диже по ферману своме
 „На оружје и Србе и Турке,

„Што уз зулум пристанули нису,
 „Дахије су прокоцкале главе,
 „И живот им тек виси о концу, **2165**
 „Ту је тестир, да их свако туче,
 „Гђе подеси како и звјерове
 „Штеточиње и грабљивце љуте.
 „Дахије се узвјераше страшно
 „Према глави, хоће да се бране, **2170**
 „Да продуже свом животу дане,
 „Ма од сада тек до сјутра само.
 „Њих четири са узданицама
 „Сад ће боље Србе да тамане,
 „Да у раје само нема главе, **2175**
 „Што је на њих завојштити кадра.
 „Алексу су довребали кнеза,
 „И ако се силно замијени,
 „Но ни њега не ма на свијету.
 „И мени су хтјели кидисати, **2180**
 „Но Господ им не даде власти,
 „Већ подобро платили су главом.
 „Што је баша, што је читлугџија,
 „То све држи дахијама страну,
 „А на Србе и на мирне Турке **2185**
 „Удараће како на душмане
 „Из потаје и из пријеваре,
 „Да што дуље славе, и поживе.
 „Потајних ће бити издајица,
 „Убилаца ка' и нагрдника, **2190**
 „Те се ваља у намет узети,
 „И од себе муке одбијати,
 „У јату се налазити своме,

- „Свијати се око старјешина,
 „И оправно држати оружје, **2195**
 „Сваки да је а у свако доба
 „На бој готов, да не застајава
 „На поласку, а у невријеме
 „Да не тражи и не чека туфа.
 „Дахије је сила безумила,
 „Не знадоше, шта ће од бјеснила, **2200**
 „Већ усташе и на цара свога.
 „А данас су очајали љуто,
 „Избавити више не могу се,
 „Ван да султан прости, како не ће.
 „Игра глава, а живљети ваља, **2205**
 „Но о живот свашто отима се,
 „Како не би још људи у власти,
 „За јордама и снаге у руци,
 „А код свога небројена блага.
 „Будите ми сложни као Турци, **2210**
 „А јуначни ка' наши хајдуци,
 „Што за главу слободе не дају.
 „Не мојте се данас поплашити,
 „Ако ове не преболим боље,
 „И отидем са овог свијета; **2215**
 „Е Србаља имаде јунака,
 „И мени ће бити замјеника.
 „И пожешћих, што ће предњачити
 „На мејдану, и на ограшју ће
 „Храбрити вас, и зликовце тући. **2220**
 „Сад нас Султан диже на злочинце;
 „Кад узавре и потече крвца,
 „Те се Србо својих сјети старих,

- „И злопата с Турска нечовјештва
 „Србу дође пред очи јуначке, **2225**
 „Ко зна, ко ће на развађу доћи,
 „Како ли се мирит' и умирит'.
 „Напредак је чудан у јунака,
 „Међе не ма, ни каква рочишта,
 „Он по срећи корача и расте, **2230**
 „Господарство часом промијени,
 „Те искочи, нашто с' не помишља,
 „Кад се нешто закухало било.
 „Рат је болест а мир земљи здравље,
 „А здравље је милије по бољи, **2235**
 „И рат миру подиже цијену,
 „Те се боље мир и здравље чува.
 „Ако м' ова не попусти боља,
 „И болови не одумину ми,
 „Те подуго сада узболујем **2240**
 „И узлежим по злој срећи логом,
 „И на мејдан не узмогнем поћи,
 „Онда ето буљукбаше Зека,
 „Он је мене замијенит' кадар,
 „И јуначки образ освјетлати. **2245**
 „Још имаде харамбаша Ђурта,
 „Што четује чак доле до Саве,
 „Око Дрине и по ломну Јадру,
 „И по Церу и по Рађевини,
 „За њег знаду Сокољани Турци, **2250**
 „Зворничани и Сребрничани,
 „Он ће Србу бити десна рука,
 „Са његовим са Ђуртиновцима,
 „Што су момци четације храбре;

- „Са баша је и он ускочио, 2255
 „Те четује на њих зулумћаре,
 „Као Србин као јунак прави.
 „Хвала Богу! што добријех људи
 „Више има него опакијех,
 „Те на крај се злу стане побрзо; 2260
 „Зликовци су краткога вијека,
 „Опачина не да остарјети,
 „Е кида се и изгризе сама,
 „Ил' онако додија свијету,
 „Те удари на њу, и сатре је. 2265
 „Насиље је маловјечне снаге,
 „Е суђење, истина и правда
 „Помета га, не да му мејдана.
 „Сад ће с нама Турци вергијаци
 „Ударити на те зулумћаре, 2270
 „И њих таре нужда и невоља,
 „И на бој их гони сиротиња,
 „Но и њима свакад не вјерујте;
 „А спахије што нас се лијепе,
 „То рад' своје поластице раде; 2275
 „Турчин за нас на Турчина не ће,
 „Некрштеник крсту је невјерник,
 „Тамо Србу нема пријатеља,
 „Ни у нужди каква поуздања.
 „Не вјерујте Мухамедовцима, 2280
 „У свакога трострука је душа,
 „Јер не мисли, како што ти каже,
 „А друго ће посве урадити.
 „Праведно је крсту завојштити
 „На Турчина и таманити га 2285

- „На својему Српскоме огњишту,
 „Повратити земљи име право,
 „Обновити своју царевину.
 „Не мојте се, браћо, препадати,
 „Ни мислити, да су силни Турци; **2290**
 „Напредни су и снажни су били
 „Са издаја наших и неслога.
 „Та видимо, да се силе Турци,
 „И по селим' бијесне субаше,
 „Гђе је слаба у кнежини глава, **2295**
 „А гложе се и не слушају се
 „Поглавице Српске са свијетом.
 „А наш Бирач и не зна за Турке,
 „Ни субаша да је на свијету,
 „Јер смо сложни, и у љубави смо, **2300**
 „Слушамо се, а не дамо на се;
 „Не ма кога да равнају Турци,
 „А не смију беспослени доћи,
 „Да се штогођ не пригоди криво.
 „Не смије нам нико забавити, **2305**
 „Што бијемо отимаче Турке,
 „И гонимо назад у Азију
 „По исправи нашој од старина.
 „Што су собом донијели клети,
 „Нек понесу, ако могу с главом, **2310**
 „А земље су наше царевине,
 „Правице су земаљске једнаке,
 „Све на једном стоје пријестољу.
 „А што неко језичину пружа,
 „Те Турчина темељи и брани, **2315**
 „Тај на нашу неслогу помишља,

- „По неслози и на слабостињу,
 „Да се снажно нисмо бити кадри.
 „Ако Бог да, те онако пође,
 „Како мислим, сретно и за руком, **2320**
 „Умући ће све обране криве,
 „И дома ће себи посла наћи.
 „А коме је баш стало за Турцим,
 „Нек их воле на свом завичају.
 „Не бојте се вике ни пријетње; **2325**
 „Гђе пуст језик предњачи памети,
 „Онђе није створа по ријечи.
 „Чувајте се мучне ђуталице,
 „Е зло мисли, а горе уради.
 „Не мој који да се вара љуто, **2330**
 „Да се Турчин може подобрити;
 „Не ма, браћо, угодбе ни мита,
 „Душманину чим би омиљели.
 „Није Турчин Срба пожалио
 „У највећој нужди и биједи, **2335**
 „А за свашто злорад му се свети,
 „Нек се ништи, нек робује само,
 „А са робом ка' са скотом бива,
 „За свашто га бије и убије;
 „Суд је једнак и праву и криву, **2340**
 „Гђе кадија синцилата даје
 „Турцим' Турски а кресту душмански.
 „Не мој који да помисли криво,
 „Да су са мном у љубави Турци
 „Братској били, и вољели мене. **2345**
 „То је, браћо, по невољи било;
 „Бог ми дао и срца и снаге,

- „Султан дао од себе берата,
 „Пак од страха ластисаше клети,
 „Е могах им свагђе наудити **2350**
 „И хатером и срећом јуначком.
 „Све је танко, што је напријеко,
 „Танка пажња по готову мржња.
 „Пазите се, не издајите се,
 „У помоћ се не уздајте туђу, **2355**
 „Што је јача од вас, кад вам дође.
 „Не мојте се нигђе раздвајати,
 „Раните се један за другога,
 „Погините један до другога,
 „Ко од јата реве, пропао је. **2360**
 „Помишљајте на моје ријечи,
 „Не почните посла никакова,
 „Док се Богу милом не молите,
 „Да рукује вама по милости
 „Свагђе свакад, и да вас заштити **2365**
 „И сахрани од зла и биједа.
 „Сад вам кажем, дома да идете,
 „Да гледате сваки посла свога.
 „На милости једном Богу хвала!
 „Видјесмо се а и чули смо се, **2370**
 „Сад тек ваља да се послушамо.“
 Дотлен свијет Илију слушаше,
 Да му рече, да у воду скаче,
 И за врело да ухвати гвожђе,
 И сад би га тако послушао, **2375**
 И за њега дао своју главу.
 Што никада, данас не ће само
 Да остави њега по ријечи,

Ни без њега да се дома врате.
 Од шатора нико не миче се, 2380
 И поближе шатор опасују,
 Е све боље свијет приналази.
 Жељан народ оборкнеза свога,
 А сад чуо, да болује тешко,
 Пак се зато боји и двоуми, 2385
 Од болести хоће л' останути;
 Од зла часа гора ј' дуга сумња,
 Те по њојзи силно придлази.
 То Улији мило не бијаше,
 Жао му је, што дангуби народ, 2390
 С очију се уклонити шћаше,
 И шатора дићи свиленога;
 Но рече му Хаџи-Мелентије:
 „Та не мој се уклањати, побро!
 „Ни на жао браћи учинити; 2395
 „Све је пуно и јада и страха
 „Још од дома теби похитјело,
 „Да те види у животу само,
 „И од тебе да чује ријечи;
 „На мјесту је срце и пуно је 2400
 „Данас сваком, кад те само гледи,
 „И кад чује научне ријечи,
 „Што поштују како свето писмо.“
 Но приђоше селеке старјешине,
 Оборкнезу говораху своје: 2405
 „Оборкнеже, Српска поглавице!
 „Бог ће дати, ти ћени оздравити,
 „А међ нама док је тебе жива,
 „Бога молећ' биће и напретка,

- „Како што јеи доселе било. 2410
 „Али ако дође до устанка,
 „Прије но би на ноге устао,
 „Хоћемо л' се дизат' на оружје
 „И без тебе уз нашега Зека? 2415
 „Или ћемо тебе причекати?“
 Илија им нато говораше:
 „Ако Бог да, те се дигнем дотле,
 „Браћо моја, ја ћу предњачити;
 „Ако л', браћо, не могбудем поћи, 2420
 „Како рекох, ето вама Зека.
 „А од мене што вам узатреба,
 „Ма што било, Хација ће вјерно
 „Испоручит', да све до вас дође
 „Свака жеља моја и ријечи. 2425
 „Красна слога и лијепа љубав,
 „Послушање братско и јуначко
 „У Бога се дивно благосиља,
 „Те подари срећу и напредак.
 „Тако ваља да се подносите, 2430
 „Пак под Бож'јом благодетном руком
 „Сретни ћете бити и честити.
 „Но сад велим, дома да идете.
 „Е дангуба мене ваша једи,
 „А од једа понавља се боља, 2435
 „А њојзи се пошљетка не знаде,
 „А ни краја не зна јој се права;
 „Ту ја, браћо, могу љетовати.
 „Ако с мене останете овђе,
 „Љетовање вас ће иштетити, 2440
 „И љетина пропаст' берићетна.“

Но да видиш од Бирча кметова,
 Кад Илију чуше поглавицу,
 Како су му отказали красно:

„О Илија наша поглавице! **2445**

„Од тебе нам ничег пречег не ма.

„Што је Срба, те за тебе знаде,

„Све би мрло и гинуло за те.

„Ко би нашто помислио друго,

„Већ на немоћ и на твоју бољу? **2450**

„А ти данас у јаду таквومه

„Помињеш нам штете са дангуба!

„Ко би нато данас помишљао?

„Ко ли тебе тако оставио,

„У двоумљу дома боравио?“ **2455**

Још Илија њима се не дава,

Е могаше и онако болан

Заклопити ријеч са ријечи,

Пак он приче, те их разумљује,

Разговара, да обавијести: **2460**

„Браћо моја! ви ме не с ваћате;

„Ми смо вазда једноплеменици,

„Запјевати сви ће за једнога,

„Заплакати сви ће уз једнога;

„Овакове није породице, **2465**

„Ван честите једне Горе Црне,

„Браћо моја, више на свијету;

„Зато вељу, да се и слушамо.

„Знате л' како наши стари кажу:

„Свуда прођи, но и дома дођи! **2470**

„Што ја рекох, ако зачамате

„Мене ради, дангубно би било,

- „Ни сад, браћо, ја порећи нећу.
 „Зар је боља ова мука мала,
 „Да ми није полежати с миром? 2475
 „Већ хоћете да ме и домаће
 „Бриге тару, те ми горе бива.
 „Волите ме, а не слушате ме,
 „Да ми боља понешто умине,
 „И попусти мучно сијевање. 2480
 „Ко вам крати, да ме обиђете
 „Сваког светца, и кад се не ради,
 „И кад коме штогођ узатребам,
 „Да с' видимо, и разговоримо?
 „А да болест на горе ми с' даде, 2485
 „Ја осјетим, да ћу умријети,
 „Запратићу по вас привикаче,
 „Призваћу вас, да се још видимо
 „На пошљетку, часу умрломе.
 „Има пуно завјетовних дана, 2490
 „Беспослица, по згоди земана,
 „Похађати мож'те ме почесто,
 „Што ми бива и мило и драго.
 „Мрзовољаст нисам ни злосрдан
 „Ни са љутње ни са ове боље, 2495
 „Већ вас братски дома упућујем,
 „Нека сваки свога посла гледи.
 „У беспуће с тога не обрнух,
 „Ели ваља да не дангубите
 „Без невоље, жеље своје ради 2500
 „Гледећи ме болујућа овђе.
 „Слушаће ме моји послушници,
 „А ту брата самовољна не ма,

„Да не пази старије ријечи.“

Кад то рече, све му се размаче, **2505**

Оде народ дома по ријечи,

А Илија остаде код цркве,

Гђе се рве са болести здравље,

Силна снага са великом бољом.

Божја воља јача од свачега **2510**

Догодила, те суђено бјеше,

Сан Хацијин да с' на њему збуде,

И та боља да свлада јунака,

Док остаде кожа по костима,

И душа се у груди прибрала **2515**

И грлу се ближе прикучује,

Наканила оставит' тијело,

Богу своме на истину поћи.

Хација се леди и камени,

А љуба му с дјецом обамире. **2520**

Но свијет се око њега врза,

И долазе и одлазе људи,

Никад није без велика друштва.

Кад видјеше, да му горе бива,

Самртнику не треба лијека, **2525**

Не прима се, пак га и не прима,

Те се зачу зло по завичају,

И Илија опремио слуге,

На опроштај да браћу привичу —

Потече му и старо и младо, **2530**

И дојури мало и велико,

И крштено а и сунеђено,

Сви су ради, да га се нагледе,

И још коју да му ријеч чују.

Но Илија опао је био 2535
 И у лицу промијенио се,
 Не ма оног од Бирча Илије,
 Србадији силе поносите,
 На очима чуда од човјека.
 Више не ма слике ни прилике 2540
 Оним старим Српским јунацима,
 Ко га види, да помислит' мора,
 На силнога Краљевића Марка,
 Од ког и цар дрхташе од страха;
 На Страхињу од Косова бана, 2545
 Што читаве сатираше војске;
 На онога Милош Обилића,
 Што распори силна цар' Мурата
 У сред силног табора Турскога;
 И на халу Рељу Крилатицу, 2550
 Што се њему свијет зачудио
 Оном створу, хитрини и снази;
 На јунаке, што им цјева народ
 Спомен драги и бесмртност славну.
 Илија се јунак изгубио 2555
 а га свијет познаваше тешко,
 Види народ, ласан не бијаше
 Пребољети, нити оздравити.
 Ка' сирочад у свог родитеља
 Све упрло очи у Илију. 2560
 Но док траје у болнику душе,
 Жалосник се и храбри и нада.
 Илија је спао у тијелу,
 До чиста је ума и свијести;
 Око себе тужан гледи народ, 2565

Што сиротан остаје по њему,
 А ваљаде тјешити му људе,
 А ваљаде и поучити их,
 И најзад се, на часу умрлу,
 На изотку с браћом опростити. **2570**

Како смисли, тако и уради,
 Док је снаге, док је у свијести
 Коју ријеч да не изопачи,
 Да му сваку послушају људи:
 Те болесник приче бјеседити; **2575**

„Браћо моја! јер се препадате
 „Од Божије воље милостивне?
 „Не ма жалбе на Божију правду.
 „Гђе би грјешник Бога окривио,
 „Што по вољи њему не угађа? **2580**

„Не шал'те се не гријеш'те душе,
 „Не срдите милости и правде!
 „Кад Бог ствара и када обара,
 „Он не иште помоћи ни свјета,
 „Ни ког пита, ни рачуна даје. **2585**

„Све што бива, све по правди бива.
 „А и шта би било од свијета,
 „Да од њега Бог извади руке
 „И своју му управу украти?
 „Куда би се дјео у пучини **2590**

„Поднебеској, што јој краја не ма,
 „Беспутице куд би забасао?
 „Гђе му није станка ни бавишта,
 „Гђе не има ни дана ни мрака,
 „Ни топлине ни какве студени, **2595**

„Што још чека божја благосова,

- „Де се створи и стече постање!
 „Не жал'те ме, за мном не тужите.
 „Од Бога је ова дошла боља,
 „Бог зна за ме, руковаће мноме, 2600
 „Или ће ме дићи, ил' примити,
 „Воља му се ље порећи не ће.
 „Ако сте ми послушници прави,
 „На своје ме добро послушајте:
 „Када буде, да смрт по ме дође, 2605
 „Кнез Милашин нек вам старјешује,
 „Нек кметује и нека вам суди;
 „Нек сердари буљукбаша Зеко;
 „Док дијете моје не дорасте,
 „Да предузме своје достојање, 2610
 „Ако буде подобно и кадро
 „Мене свога замијенит' баба;
 „Ако буде лоше за мејдана,
 „Нек кметује и нек само суди,
 „А врснији нека вам сердари; 2615
 „Који преже, онај води војску.
 „Љепорјечив човјек мудрујући
 „Невриједи много на мејдану,
 „Мушко му се срце поженари;
 „А женство је са језиком дично, 2620
 „Како што је са сузама снажно,
 „Забава му башка од мејдана,
 „Јер је мрско оружје мекушцу.
 „Како досад, тако и сад кажем:
 „Молите се Богу, да вам даде 2625
 „Срце стално, а и свијест мудру,
 „Да вам слога и лијепа љубав

- „Понајпреча буде по закону.
 „Без љубави не би слоге било,
 „Без слоге је маловјека љубав, **2630**
 „Једна с другом траје и држи се.
 „Сад војница на устанак виче,
 „Шумадија уста на дахије,
 „Пред њоме је дели Кара-Борђе
 „Из Тополе села скровитога, **2635**
 „Уз Борђија два јунака кажу,
 „Четобашу Станоја Главаша,
 „Четобашу дели Хајдук-Вељка.
 „Ето мени Кара-Борђе пише:
 „„Оборкнеже, наша поглавице! **2640**
 „„Дижемо се на Турчина листом,
 „„Који бије Срба пријеваром.
 „„Како паде кнез Алекса, знамо,
 „„А чули смо, шта и ти уради
 „„Од Зворничких поганих бегова! **2645**
 „„Што нас има Срба на свијету,
 „„Сви те знамо и сви те желимо,
 „„Да нам данас јунак старјешујеш
 „„Да нас водиш на дахије клете.“
 „Ја сам њему књигу отписао, **2650**
 „И казао, да сам обољео. —
 „И ви, браћо, дижите се листом,
 „И пођите за мојијем Зеком.
 „Затијати не мојте никако,
 „Потеците, што прије можете, **2655**
 „Док дахије нису прикупиле
 „Своју силу, сад су малоснажне,
 „Те се лашње могу освојити.

- „Наш је Бирач на глас изишао,
 „Ка' јуначко хвале га гнијездо; 2660
 „Сад јунаштом ваља показати,
 „Потврдити војничким поштењем,
 „Да сте моји Бирчани јунаци,
 „А нијесте шићарције црне,
 „И да нисте ни у чију најму, 2665
 „Да пљачкате и да отимате,
 „Достојање потомите туђе.
 „Казао сам, знате, ко су Турци,
 „Шњима ваља тако поступати,
 „Ка' што они с Хишћанлуком раде, 2670
 „Е не врати само рђа зајма;
 „Дуговање тако је ништење,
 „А ништавцу нико не помаже,
 „На рђобит нико и негледи;
 „Кукавица кука довијека, 2675
 „Но никада ништа не искука,
 „Кукање јој пјесма од навике,
 „А навика уобичаји се,
 „Те је свако и огугла брзо.
 „Тешко сваком, који није кадар 2680
 „Помоћи се, већ помоћи тражи.
 „Држ' на чврсто, одапри се круто,
 „Од тебе ће јачи зазирати;
 „И јунаци некад огужвају,
 „Кад на браник стане јогуница; 2685
 „Чудан поглед у шуцла је гвожђа,
 „Е на домет може усмртити.
 „Свака капца од Србињске крвце
 „Нека вам је као своја драга,

- „Јер мејдана ни побједи не ма, 2690
 „Нити драга стече се слобода,
 „Док јуначка не потече крвца.
 „Побједа је сјеме на бојишту,
 „А роса је благодетна крвца,
 „Из њих ниче слава јунацима 2695
 „И слобода народу јуначком,
 „Два убава јунаштву цвијета,
 „Најдичнији усјев по помисли,
 „Уродом му свијет поноси се,
 „Е тек онда људски и поживи, 2700
 „И Божија милост њим се краси.
 „Земан дође, диж'те с' на оружје,
 „Ето вама мог честита Зека,
 „Слушајте га како мене сама.
 „А не знамо, умрли смо људи, 2705
 „Шта нам вече, шта ли јутро носи;
 „Ја вам, браћо, могу пребољети,
 „Но и часом могу умријети,
 „Није с горег да се опростимо
 „Како треба по вјери Хришћанској,“ 2710
 Кад Илија ту ријеч изусти,
 Ах мој Боже, големе жалости
 Од народа и од породице!
 Једна писка, један јаук бјеше,
 Одоше им муке у облаке. 2715
 Није мајка за јединим сином,
 Својом храном и обраном својом
 У немоћи, големој старости,
 Јаукала ни јадиковала,
 Кад га тужној из дома понесу, 2720

И у црну земљу спуштају га,
 Како свијет што је за Илијом
 За његова још, брате, живота!
 Да се који од силних царева
 И краљева придесио онђе, 2725

Пак да види жалост од свијета
 За честитом својом старјешином,
 Пак да свога шњим спореди баба,
 Да помисли, како ваља живљет',
 Да се 'вако може умирати! 2730

У Илији јадну бољеснику
 Од жалости пуца срце живу
 Гледајући како кука народ,
 Ка' уочи вјечите пропасти.
 Уз тај јаук, уз тај лелек силан 2735
 Мала дјеца узвриштала вриском.

Јоште свијет силом наваљује,
 Да се свога Илије нагледи,
 Да га држи у својој намети,
 Жеље ради да г' пред очи ствара, 2740

Зар ако му до невоље дође,
 У мислима да му се потужи,
 И да рече за њим тугујући:
 Тебе не ма, добра мени не ма,
 Што ме барем не надживи тужна, 2745

Да у добру одем са свијета.
 Мајке дижу дјечицу нејаку,
 Те Илију дјечи показују,
 Да га дјеца виде и запамте.
 Свако тежи, да га се додирне, 2750
 Да г' цјелива у скут и у руку.

Што никаква не би сила могла,
 Болник знаком размицаше народ,
 И нареди, да му свако приђе,
 Да не жали нико ни на кога. 2755

Тад се свијет и сам заређује,
 Болеснику тихо прилазаше;
 Свако по се опрашта се шњиме,
 Цјелује га у десницу руку,
 И јецајућ' сузом га пољева. 2760

Док се тако обредили били,
 Да се смири нагињаше сунце,
 Е мноштво је и било свијета,
 А свако се тешко растајаше
 Са обраном и са добротвором. 2765

Но Илијни што су суврсници,
 Те из мала друговали шњиме,
 И заједно расли и дорасли,
 Пазили се до онога часка
 Како што се може на свијету, 2770

Бед јада се растат' не могоше:
 Попадаше од муке и туге
 По Илији и око његака;
 Те страхоте није на свијету,
 Што би била савладати кадра 2775

Онакове Вирчане јунаке,
 Што притиште жалост за Илијом,
 И баш с ногу поукида људе.
 Ту не бјеше суза ни јаока,
 Е све било, пак је и престало, 2780

Јер је мука и то загушила,
 Само чујеш уздисање тужно,

И јечање мучно болесничко.
 Понајтеже то Илији бјеше,
 Особито кад опази Зека, 2785
 Онакова лава од јунака,
 Што га знаде, ка' и себе сама,
 Да га ништа не може помести,
 Како паде, како изнеможе,
 Како туга обори јунака, 2790
 Да му 'нака не помаже снага,
 Та дјеца би њему досадила,
 Кад би на њ'га кидисала само.
 Хаџија је био у свијести
 Понајбоље, те и проговори: 2795
 „Прођите се јадна туговања,
 „Останте се муке без невоље,
 „Илија је јоште у животу,
 „Болну ваља полежати с миром,
 „Да му ништа не потреса душе, 5800
 „А ваш јаук и јадиковање
 „Сад га мучи и мори га љуто.
 „Бог ће дати, те ће боље бити,
 „Да на горе не да му се боља.
 „Послушајте мало и менека, 2805
 „Пријатеља свога и Илијног,
 „Одступите мало од болника,
 „По његовој пођите ријечи.“
 Но Хаџију мало ко чујаше,
 Тек се свијет и сам разбираше, 2810
 Е Илију у животу гледи,
 А жели му, да умине боља,
 Пак се миче назад и на страну,

А све свога Илију погледа,
 Е тамо се очи отимаху, **5815**
 Тамо оста и срце и душа.
 Све то види болани Илија,
 И болесник чисто осјећаше,
 Да растанак напокоње бива,
 Јер се и он немож' да нагледим **2820**
 Браће своје тако тугујуће;
 И осјећа и срцем и душом,
 Де ће свијет промијенит' брзо,
 Те Хацији тихо говораше:
 „Не мој, брате, одбијати људи, **2725**
 „Нека браће, да је се нагледим,
 „Нека браће, да ме се нагледе,
 „Чини ми се, дуго бити не ће,
 „Душа ми је, рекао б', за путем,
 „Растанак је занавијек близу.“ **2830**
 То му рече, своју љубу зовну,
 Свјетује је, учи и тјеша је,
 Дјеце ради нека пази на се,
 Нека свога не убија здравља
 Силном тугом, што јој не помаже. **2835**
 Што по вољи Божијој судиште
 Сад догоди, оно бити мора;
 Све је добро, што отуда дође:
 „Ако умрем, вели, не плаши се,
 „Већ помисли: нато се и родих; **2840**
 „Што је живо, мртво бити мора,
 „Осим једне у човјеку душе,
 „Чим је Господ земљу задахнуо,
 „И грудвицу оживио кипа.

- „Како смо се састанули, љубо, 2845
 „Морамо се некад и растати
 „Једним гробом прије од другога;
 „Заједно се умире ријетко.
 „Ти остајеш у Божијој руци
 „И по мени са породом нашим. 2850
 „Мол'те с' Богу, идите у цркву,
 „Не одбите сироте од врата;
 „Богорадник патник на свијету
 „Најтеже је себи догрдјео,
 „Пак подјеле не укидајте му, 2855
 „Нагледајте и утјешите га,
 „Обрадујте, нека Бога хвали;
 „Тако ћете Богу угодити,
 „И имати приступиште красно,
 „И молитве Бог ће услишити. 1860
 „Не брини се за будућност, љубо,
 „Јер ни она не ма бриге за те,
 „Већ све бива, како Бог усуди,
 „Неком добро, неком наопако,
 „Да никако мимоићи не ће: 2865
 „Ко све створи, онај свачим суди.
 „Богу хвала! ми смо досад, љубо,
 „У свачему изобиловали;
 „Ти остајеш у лијепом стану,
 „Бога молећ' по мени се владај, 5870
 „Ко је Божиј, изништати не ће.
 „А што не знаш, мудрије упитај,
 „Пак ће тебе поучити људи.
 „Осим Турска јада и зависти
 „У ме, љубо, не има душмана. 5875

„Бирчани те оставити не ће,
 „Ни напустит', да те ко злостави,
 „Љубав им је моја претежнија
 „Од највећег душманскога мита.
 „А мој побро Хаџи-Мелентије 2880
 „Пазиће ми дијете Воина,
 „Да научи књигу и јазију;
 „А ти гледај ћерку Иконију,
 „Да не буде лошија од мајке,
 „Осим Бога не бој се никога; 2885
 „Ко ти може наудити, љубо,
 „Кад Бог чува, и кад не да на те?
 То јој рече, пак Хаџију зовну,
 Да на само пробјеседи шњиме.
 Кад му приђе Хаџи-Мелентије, 2890
 Неколико рече му ријечи:
 „Побратиме Хаџи-Мелентије!
 „И здрав мора да се стрми нада,
 „Како не ћу овакови болник
 „Помишљати, да ваља мријети. 2895
 „Исповједник хоћу духовнику
 „Да ти кажем моје грјеховање;
 „Ти донеси књигу од молитве,
 „Да ми читаш по исповијести
 „Опросницу, што ми ваља души 2900
 „На походу са овог свијета.“
 Хаџија је послушао побра,
 Исповједи њега духовнички,
 Очита му опросну молитву,
 И за час га приправи умрли, 2905
 Ако смрт му од Господа дође.

- Сви љекари нагађају само
 Понезнању, и удешавају
 По намјери свакаким лијеком,
 Док оздрави ил' док умре болник. 2910
 У Бога су два лијека само:
 Једној' здравље, а друго умрће,
 Све без гада и без муке бива,
 Нит шта гута, нити шта привија.
 Сама боља од себе умине, 2915
 Те се болник тако исцијели,
 Ил' премине, ка' да заспи само,
 Јер намучи и досади боља,
 Пак смрт драга опрости га мука,
 И каже се самртну патнику: 2920
 Родио се, ниј' умр'о тужан!
 Илији је дотужало било,
 Око себе жалост гледајући
 Пуно горе, до муке мучећи
 Од болести, што га савладала; 2925
 Јер се земљи добру не надаше,
 И боји се, себе коби сама,
 Гђе ће по њем' накаљати страшно,
 И подножје бити невјерији.
 Та му мука црња од свачега, 2930
 Како мора срце притиснула,
 Да препући хоће у грудима,
 Ојади му и смори му душу,
 Ивопачи живот болеснику,
 Те пожели смрти на умору, 2935
 Да не кињи себе и народа,
 И да мучан веће не гријеши,

На час смрти, дуже у свијести
 Силимице како хотимице,
 Грјехота се не мож' оправдати **2940**
 По милости, док Бог не опрести,
 Дотле за њу одговара душа
 На истини, вишњој, вјечној правди.
 Но ко воли патника у бољи,
 Жао му је, кад га тако гледи, **2945**
 На самртним на мукама горким,
 Но не жели, да г' са смрти прођу,
 Веће нека у њемука душе,
 Ма у какву нека га животу,
 Е у жива још је поуздања, **2950**
 А мртац је грудва земље црне,
 Нит' помаже, нит' коме одмаже.
 Да Бог вољом не прекине јаком,
 Шта би било, да по жељи бива
 Болесничкој или жалосничкој? **2955**
 Болни би се распадали живи,
 Око себе потровали смрадом,
 Ја би прије рока умирали!
 Ко зна, шта би било од свијета
 Дуговјечне муке гледајући **3960**
 Ил' пријеке смрти изубаха?
 Ев' Илији муке попустише
 О умору ка' самртну праву,
 С ноктију му гасити се пође
 Честитоме животу свијећа; **2965**
 А када му малаксаше руке,
 И јуначке ногѐ обумреше,
 А самртна студен увуче се,

Те путарње осваја му живце,
 Онда slabим благосови гласом **2970**
 Своју љубу, своју породицу,
 Опрости се са народом красно;
 А напoкoн „с Богом“ што изусти,
 Пак премину Бирчанин Илија. **2975**
 Четири су пасала вијека
 По ономе Краљевићу Марку,
 Док се роди у Бирчу Илија,
 Чудна слика ономе јунаку;
 Е мислише, и причаше Турци:
 Баш устаде од Прилипа Марко, **2980**
 Испаде му сабља из стијене,
 И поједе маховину шарац;
 Суђено је тако Марку било,
 Сад је прошло Турско господарство.
 Доиста су нешто погодили, **2985**
 Е Илија не да по селима
 Скитницама ни беспослицама
 Тумарати, ни заједат' раје;
 Не смијаше ефенди кадија
 Помолити својега ћитапа, **2990**
 Нити коме кметовати забит.
 Али данас не стаде јунака,
 Сиротињи сад Илије не ма,
 Забуни се, коме требоваше.
 До Илије четири вијека **2995**
 Ништење је и навика било,
 И народ се јадан препустио,
 Обикнувши Турско господарство
 Са забита, својијех спахија,

Од заманде, е Хришћани бјаху. 3000
 Бивало је свакада јунака,
 Противника силнијех ускока,
 Што се бие са Турским старјештвом,
 Невјерији не давши нада се.
 Но Илија није ускочио, 3005
 Илија се није хајдучио,
 Ни плашио, нити зазирао,
 Већ Илија како бератлија
 И ка' јунак над јунацим' силни
 Није дао Турцима области, 3010
 Да проводе господство тирјански;
 Ни да глобе, ни кога злоставе,
 Одучивши и одбивши Турке.
 А сад мучно и жалосно бива,
 Кад по добру на зло свијет слуги, 3015
 И кад својој омлађини старци
 Све насиље и злопату кажу,
 До Илије што су претријели.
 По злу добро, ка' и зло по добру
 Пуноснажно дође изненада, 3020
 Обрадује ка' и ожалости.
 Илија је Бирач размазио,
 Све што треба од њега се само
 Погледало и добивало се,
 Свако сербез, свако рахат бјеше, 3025
 Пак је тешко добротвора свога
 И обрану мртву погледати.
 Све то јада, тужи, и нариче,
 А највише са дјецом му љуба.
 Јада љута ни жалости тешке 3030

Јоште не ма, докле мртва гледе,
 Кога текар ваља ожалити,
 И кроз сузе помињати често.
 Хаџија га опојава дивно,
 Дванаест је потпунице глава **3035**
 Очатио света Еванђеља
 Са дванаест својих калуђера.
 А на покоп дошли манастиру
 По народу силни свештеници,
 Да опоју од Бирча Илију; **3040**
 Триста бјеше које свештеника,
 Како кажу, које калуђера,
 Што појаше опијело царски
 Самртнику незаборављену.
 А напоскон кад га цјеливаше, **3045**
 Још га виде, очи срце храбре;
 Но самртна када поклопише,
 Коштурницу отворише тамну,
 У њу мртво спустише тијело,
 А неимар зазида г' у њојзи, **3050**
 Пак не стаде од Бирча Илије
 Са овога нашега свијета,
 И с очију што плачу за њиме,
 Те без њега све остаде празно,
 Тадај жалост тек наиђе права: **3055**
 Учини се сваком земла пушта,
 И свако је очајало по се,
 Једно друго не бијаше кадро
 Ни блажити, некмол утјешити,
 Са својом се свако бори тугом; **3060**
 Мученика болећега не ма,

Не пада му на ум мука туђа.

Ни Хација јадан не умије,

Да у тузи разговори народ,

Е од јада сам се не разбира.

3065

И сунце је у жалости тамно

Сузну оку, ведро небо мутно,

Жалосноме радост је противна:

Ко ће мучну разумљиват' главу?

Ко ли срце разговарат' тужно?

3070

Ко л' несретну срећу накнадити?

Када знаде, замјеће јој не ма!

Жалили га, и ожаловали,

Но никад га прежалили нису,

Ка' ни Марка за пет стотин' љета,

3075

Е не има ни за вијекове

Онакова чуда честитога.

Бог би дао, да не погодимо,

И ка' људи да се преваримо!

И штоприје својој Србадији

3080

Српска мајка да роди јунака,

Ка' што бјеше Марко и Илија.

Не падају на њу мило туба,
 Ни Харија јави не њије,
 Да у туну востови народ,
 Е од јави сам се не вавија,
 И гунде је у жавоети тавио,
 Овину оку, ведро неће мити,
 Мавоетоме вавоет је протина,
 Не ће жуну вавијавет јаву,
 Не ан ерије вавијавет тавија,
 Не је небетну ерију вавијавет,
 Јави вавије, вавије јави не мави,
 Мавија та, и омавоја,
 Не мавија та пржавијавет,
 Ја ни Мавија за нег ерија,
 Е не мавија ни вавијавет,
 Омавоја јави вавијавет,
 Јот он јави, да не вавијавет,
 Не мавија да се вавијавет,
 И вавијавет своје вавијавет,
 Омавоја мавија да вавијавет,
 Ја што ерије мавија и вавија.

3002

3076

3078

3080

27
 [Handwritten marks and scribbles at the bottom left corner of the page.]

По
, њ
ћин
нине
ре.
Мар
е и
дин.
И ов

Г. С
а, за
нкој 7
пруга
илији
еднос
Свећ
ови
ов, та

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р1вСрII 830.1

БАКА

тинара

"

"

орината

"

"

у зл.

"

"

се од

моле

граже

ни је

се вра

лжу у

т.

х ли

едни

хвал

а —